

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מִרְנָה ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' ישרים מזמחי לב' –
אימותי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

תשעה באב שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק * גליון 108 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

מהי שנאת חנם

הנה החטא החמור ביותר שהיה בבית שני הוא שנאת חנם כדאיתא בגמרא (יומא ט, ב), ומלשון 'שנאת חנם' משמע שיש שנאה שאינה חנם, וכך כתב רש"י בשבת (לב, ב) "שנאת חנם- שלא ראה בו דבר עבירה שהוא מותר לשנאותו ושונאו", היינו שאם שונאו מחמת עבירה אין זה "חנם", ועל זה נאמר (תהלים קלט, כא) משנאיך ה' אשנא.

ובשערי תשובה (ג, קס) האריך בענין שונאי השם שאין להם חלק לעולם הבא, וכתב כי "ענין שונאי ה' נמצא לפעמים גם באנשים שהם עושים המצוות ונזהרים מכל עבירה במעשה ובלשון" ואף על פי כן נקראים שונאי ה' מחמת שנאה שבלב, וכתב שם שבעה אופנים, איני רוצה להאריך בזה, אך כדאי לכל אחד לראות דבריו בפנים, שכתב בקיצור שבעה פרטים של דברים חמורים מאד שלא כולם יודעים אותם.

והנה גם באופן שמותר לשנאותו מפני שראה בו דבר עבירה, אף על פי כן מבואר בגמרא (פסחים ק"ג, ב) שצריך לעשות עמו חסד, ואם רואה את חמורו רובץ תחת משאו, צריך לעזור לו, כמו שכתוב כי תראה חמור "שונאך" רובץ תחת משאו עזוב תעזוב עימו, ואין מדובר בשנאה האסורה אלא כששונאו על פי דין, שראה בו דבר עבירה ביחיד, אף על פי כן צריך לעזור לו. אמנם השנאה ששונא אותו היא שנאה המותרת, ואינה "חנם", מה שאין כן שנאה בלא סיבה היא שנאת חנם.

ובאמת אם אדם סובל צער ממישהו ומחמת זה הוא כועס עליו ושונא אותו, זוהי גם כן שנאת חנם, שהרי הכל בידי שמים, כל שמחה וכל טובה שיש לאדם היא מן השמים, וכל צער הוא מן השמים, ואם מישהו מצער אותו הרי בשמים פסקו עליו דין שמגיע לו צער.

ומדוע מגיע הצער? מפני שיש לו חטא, ולטובתו נותנים לו צער לכפר על החטא, שהייסורים ממרקים, וגם מעוררים לפשפש במעשיו כמו שאמרו (ברכות ה, א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו.

נמצא כי הצער הוא טובה בשבילו, הן מצד שהצער עצמו ממרק ומכפר על העבר, והן מצד שזה מעורר לחזור בתשובה, והאדם שציער אותו עשה לו טובה בזה, אמנם הוא בעל מידות רעות שציער, אבל בשביל המצטער זו טובה, וצריך לשמוח שמן השמים נתנו לו צער לטובתו, ואם במקום לשמוח הוא כועס ושונא את המצער- זוהי שנאת חנם.

*

קיום נבואתו של זכריה

מסופר בגמרא (מכות כד, ב) שרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא היו מהלכים בדרך וכו' כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הם בוכים ורבי עקיבא מצחק, אמרו לו מפני מה אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו 'והזר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה?

אמר להם לכך אני מצחק, דכתיב 'ואעידה לי עדים וגו' תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש', בזכריה כתיב 'עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות

ירושלים', עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, ע"כ.

ואמנם עברו שנים רבות מאז שנתקיימה הנבואה על החורבן ועדיין לא זכינו לגאולה, והסיבה לכך, מפני שעכשיו זה תלוי בדינו, וכמאמרם (סנהדרין צח, א) זכו אחישנה לא זכו בעיתה, והיינו שאם כלל ישראל יעשו תשובה הקב"ה ימהר ויחיש את הגאולה, ואם לא יעשו תשובה אזי הקב"ה מעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמן ועושים תשובה ומחזירין למוטב (שם צז, ב).

וזוהו תכלית הגלות והצרות בכל הדורות כדי שיחזרו בתשובה, ולמשל השואה האיומה שנהרגו ששה מיליון יהודים, זה היה בהשגחה כדי שיחזרו בתשובה, וכן אמר פעם מרן הגרא"מ שך זצ"ל. והיו מקומות שהיו יראים ושלמים ולמדו הרבה תורה, ולכן סבלו פחות בשואה.

התיקון ע"י אבלות החורבן

והנה עיקר התשובה היא להתחזק בעסק התורה. אבל יש עוד חלק של תשובה, והוא מה שאמרו (גיטין נז, א) על כפר סכניא של מצרים שהיו צדיקים גדולים, ואף על פי כן נענשו מפני שלא התאבלו על ירושלים.

ולכאורה כיון שהיו צדיקים הרי בודאי קיימו את כל מנהגי האבלות, והתענו בכל התעניות, ומהו שאמרו שלא התאבלו על ירושלים. ונראה שהתביעה עליהם הייתה בהרגשת הלב, שעיקר האבלות היא להרגיש בלב את מה שחסר בחורבן בית המקדש, והם נהגו את כל מנהגי האבלות כהלכה, אבל היה חסר הרגשת הצער שבלב.

ואמנם זו היא עבודה קשה ודרגה גדולה להרגיש את החיסרון בחורבן בית המקדש, וכפי שמסופר בגמרא (ב"ק נט, ב) על אליעזר זעירא שהיה הולך בשוק עם נעליים שחורות כמנהג האבלים, ושאלו אותו למה אתה הולך ככה, והשיב שהוא מתאבל על ירושלים, ושאלו אותו, וכי אתה חשוב להתאבל על ירושלים?! וחבשו אותו והניחוהו בבית האסורים.

והיינו מפני שאין זה דבר פשוט להתאבל על ירושלים, והיו סבורים שהוא מתנהג ביהירות ואינו מרגיש באמת את האבלות על החורבן, ורק לאחר שהוכיח להם שהוא תלמיד חכם, האמינו לו שהוא באמת מתאבל.

בדרך הטבע אדם שלומד ומתפלל ויש לו בריאות ופרנסה אינו מרגיש שחסר לו בית המקדש, ואינו מבין מדוע צריך את בית המקדש, וצריך להתעמק ולחשוב הרבה עד שיגיע לידי הבנה וירגיש את החיסרון בחורבן בית המקדש, והמסילת ישרים בפרק י"ט הביא מתנא דבי אליהו שצריך להצטער תמיד על הגלות ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבוד השי"ת, ועל זה אמרו "איזהו חסיד המתחסד עם קונו".

וז"ל המסילת ישרים שם בשם תנא דבי אליהו: **"וכן כל חכם וחכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמיתו ומתאנח על כבודו של הקב"ה ועל כבודו של ישראל כל ימיו ומחמד ומתאוה ומצפה על כבוד ירושלים ועל בית המקדש ועל הישועה שתצמיח בקרוב בימינו ועל כינוס גלויות- מיד שורה רוח הקודש בקרבנו"**, היינו שאם אדם מצטער במשך השנה על החורבן, ובלב איכפת לו תמיד על הגלות ועל החורבן ועל חילול השם שיש בעולם, זוכה למדרגה גדולה מאד.

חמשה עיניים - שבירת התאוות

לאהוב את מה שטעים.

זהו ענין החמשה עיניים ביום כיפור, שהוא יום של סליחה וכפרה, וע"י שבירת התאוות הגשמית זוכים למחילת עוונות, שהרי אפילו ייסורים שבאים על האדם שלא ברצונו, הייסורים מכפרים וממזקים, וכל שכן אדם שמקבל על עצמו עינויים וצער הגוף שזוכה בזה למחילת עוונות, וכוונת העינויים היא לחזק את ההרגשה שהגוף אינו שווה כלום, אלא העיקר הוא הנשמה, שיש לה תענוגים נצחיים בעולם הבא, וגם בעולם הזה על ידי לימוד התורה.

ונראה כי כמו ביום כיפור שכוונת העינויים היא לשבור את התאוות הגשמיות, כך גם בתשעה באב שיש בו חיוב עינוי, הטעם בזה כדי לשבור ולהכניע את התאוות הגשמיות, מפני שימים אלו הם ימי תשובה, שצריכים לתקן את חטא החורבן, כדי שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ולזה צריכים להתעלות במדרגה על ידי שבירת התאוות הגשמיות, והיינו מפני שחטא החורבן היה מחמת ירידה בדרגה, שהציבור היו במדרגה נמוכה ולא היו ראויים לקדושת בית המקדש, וכדי לתקן את חטא החורבן צריכים להתעלות בדרגה.

*

והנה הדברים שהזכרנו, שבירת התאוות הגשמית וציפייה לישועה, אלו מדרגות גבוהות, ולא בנקל זוכים לזה, אבל ישנם גם דברים פשוטים וקלים שאנחנו חייבים בהם, תורה, עבודה וגמילות חסדים, וצריכים להתחזק בדבקות בתורה, שהראש יהיה תפוס בתורה כמה שיותר זמן עם כל ריכוז המחשבה ובלי היסח הדעת, וכן להתחזק בעבודה, היינו תפילה, ולהתבונן בפירוש המילים, ויכולים להתבונן בזה גם בשעה שאוכלים, או כשהולכים בדרך, שיש בזה הרבה ענייני אמונה, והדבר השלישי מידות טובות, שבזה מתקנים את חטא החורבן.

בתשעה באב יש חיוב של חמשה עיניים, וכמו ביום הכיפורים שחייבים בחמשה עיניים, וידוע מה שהוכיח המנחת חינוך (מצוה שי"ג) שחיוב העינויים בתשעה באב אינו רק מצד דיני אבלות, אלא יש בו גם חיוב של "עינוי" כמו ביום הכיפורים, והיינו כמו ביום כיפור שהוא יום של שמחה ואין בו אבלות, ומכל מקום יש בו חיוב של עינוי מצד דיני היום, כך גם בתשעה באב מלבד דיני האבלות יש חיוב נוסף של עינוי כמו ביום כיפור, ולכן חייבים גם בעינויים שאבל אינו חייב בהם. ויש להבין מה הטעם בכל העינויים האלו, ומה המטרה בהם.

ובספר החינוך שם ביאר כי טעם העינויים הוא לשבור את התאוות הגשמיות, והיינו כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, ל-לג) ששבירת התאוות הגשמית היא מעיקרי התשובה, והביא שם את הפסוק במשלי (יג, יט) "תאוות נהיה תערב לנפש", וביאר כי "נהיה" הוא מלשון שבירה וכמו שכתוב בדניאל (ח, כז) "נהיית ונחלית", היינו נשברתי ונעשיתי חולה, וכך גם "תאוות נהיה" - אדם ששובר את התאוות הגשמיות ואינו מבקש הנאות העולם הזה, "תערב לנפש" - זה ערב ומועיל לנפש.

והיינו, אדם שמתגבר על התאוות, לא מפני שהוא רוצה ואין לו, שזה לא נקרא שבירת התאוות הגשמית, ואדרבה התאוות מתחזקות יותר, אלא בזמן שיש לו אפשרות ומתחשק לו, ואף על פי כן הוא מתגבר ועושה נגד הטבע, זה נקרא שבירת התאוות הגשמיות, שהוא מרגיל את עצמו להתגבר ולא להימשך אחר התאוות, וכמו גם במידת הכעס שיש תאוות לצעוק על מי שהוא כועס עליו, ומי שמתאפק ושותק ואינו צועק, הרי הוא שובר את מידת הכעס.

וכן התאוות של חוש הטעם, אם אדם מרגיל את עצמו שלא לחפש את הטעם הטוב, ולא לאהוב מה שטעים, זה נקרא שבירת התאוות הגשמיות, וידוע שבעלי מוסר היו מחנכים את ילדיהם לשבירת התאוות, ומעשה שהיה באחד שהיה בן יחיד למשפחתו ולמד בישיבה מחוץ לעיר, ובכל פעם שהיה חוזר לביתו, הכינה לו אימו מאכל קבוע, תבשיל שלא היה מיוחד במינו כל כך, ולא שינתה אף פעם להכין תבשיל אחר, מפני שרצתה להרגילו שלא

הכנת 'כסא המלכות' למלך המשיח

בברכת ולירושלים אנו מבקשים "וכסא דוד מהרה לתוכה תכין", ושוב מבקשים בברכה שלאחריה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", ולכאורה זוהי אותה הבקשה, ומדוע מבקשים פעמיים? ויש לפרש כי הבקשה הראשונה היא חלק אחר, שהקב"ה יכין 'כיסא' למלך המשיח, מפני שצריכים תחילה זכויות שירושלים תהיה קדושה וראויה לביאת המשיח, ורק אחרי שנזכה ויהיה המקום מוכן לבוא, אז שייך לבקש "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" - שיבוא וישב בכסא המלכות שכבר מוכן ומתוקן עבורו.

[ומסדר התפילה נראה שבנין ירושלים יהיה לפני ביאת המשיח, שקודם מבקשים 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב', ורק אחר כך 'את צמח דוד', וכן בברכות ההפטרות בשבת מזכירים קודם 'רחם על ציון כי היא בית חיינו', ורק אחר כך מבקשים 'שמחנו באליהו הנביא עבדך ובמלכות בית דוד משיחך']

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMEGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

מנחת דבר על התורה פרשת דברים

מרבנו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

אחרי הכתו את סיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באדרעי (א' ד')

פירש רש"י סיחון וגו' אשר יושב וגו' - אילו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון, היה קשה, שהמדינה קשה, וכו', אשר יושב בעשתרות - המלך קשה והמדינה קשה.

ועי' רמב"ן שפירש דמפני שאמר אשר יושב בעשתרות באדרעי, יורה כי עשתרות שם מקום אשר בו אדרעי.

ולשון ספרי, בעשתרות, שהיה קשה כעשתרות. באדרעי, זה מקום מלכות. וענין ספרי (שם) מדרשם אמרו, אשר יושב בעשתרות באדרעי, אלו לא היה עוג קשה ושרוי בעשתרות קשה היה, שהמדינה קשה וכו'. ולפיכך ידרשו בעשתרות שהיה קשה כעשתרות, כלומר שהיה מקום מושבו כמו עשתרות קרנים העיר החזקה שהיה הוא ומשפחתו משם, כי עתה איננו יושב בעשתרות כי בארץ אמורי הוא יושב, ומקום מלכות כלומר המדינה שהיה יושב בה אדרעי, כי שם ארץ מלכותו הבשן. ע"כ.

[ולרש"י מתפרש משום העשתרות לשון קושי, ולרמב"ן הוא תיאור העיר אדרעי שקשה הי' כמקום זה הקרוי עשתרות קרניים שהיתה עיר קשה, (ולדברי חז"ל א"א לומר כנ"ל דמקום אחד הי'), והוסיף הרמב"ן שהיה הוא ומשפחתו משם, דאל"ה לשון היושב לא מתפרש שפיר אעשתרות, דרק משום שגם הי' משם א"ש שהביאו כאן, ואף דלדמיון הקשי נאמר, מתפרש, שמושבו של עוג היה בעבר במקום קשה וגם כעת יושב במקום קשה דהיינו אדרעי.

הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וגו' ואשימם בראשכם (א' י"ג)

פליגי קמאי אי הויא סנהדרין גדולה אחר החורבן. יעוין רמב"ן בספר המצוות מצות עשה קנ"ג דס"ל דלא הוה סנהדרין גדולה אחר החורבן. ועי' בספר הזכות פ"ד דגיטין בסוגיא דפרוזבול דאזיל שם הרמב"ן לטעמיה. ורמב"ם וראב"ד דפליגי רמב"ן עלייהו ס"ל דהוה סנהדרין גדולה גם לאחר החורבן, ויל"ע באחרונים בספר המצוות שם מש"כ ביישוב שיטת הרמב"ם.

[יל"ע רמב"ן בפירוש התורה שמות כ"ב כ"ז מה דאייתי שם מר' יהודה הנשיא. ויל"ד. עי' רמב"ן בפירוש התורה במדבר ל"ה כ"ט לענין סנהדרין אחר החורבן ואזיל לטעמי'. ולאידך שי' אתי שפיר טפי.

- יל"ע תמורה ח' א' בזה"ז מי איכא עה"נ והתנן אין עושין עה"נ אלא בב"ד של ע"א, ובסוגיא דסנהדרין. - עי' ספר חידושי רח"ה פ"י משמיטה ויובל ה"ה מש"כ לענין אחר החורבן, ודו"ק להנ"ל בדעת הרמב"ם].

ומצינו גם לענין סנהדרין קטנה דנהגא אחר החורבן בדברי הר"ן ריש פ"ד דר"ה, ד"ה ונראה, יעוין שם. [ויתכן דנהגא לאחר החורבן ממצות מינוי הדיינים]. ולכאורה אזיל הר"ן שם בשיטת קמאי דס"ל דהייתה סנהדרין גדולה אחר החורבן. ויעו"ש בריטב"א. וצ"ע בכ"ז.

לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלו' (א' י"ז)

כתב החינוך מצוה תט"ו ולשון ספרי שמא תאמר ירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני וכו' – וכה"ג בשאר מצוות ולאויין הוה חשיב ספק פיקו"נ, דדחי להו, ובנידון זה אי קעבר ע"י יראתו זו (יחד עם לאו זה) על איסור נוסף חייב גם על הנוסף (ועי' מסוף דברי החינוך, ואם הט"ה וכו' ומיהו אינו ראי' לנידו"ד) ועי', במנחת חינוך לענין קרוב או פסול, ולכאן אי היתרא יש כאן א"כ איסורא נמי איכא אי לא חש לאפשרות של פיקו"נ, ועי'. והעירוני מדברי רבינו יונה בשע"ת שער ג', (ע"ש אות ל"ג שכתב הוזהרנו בזה להאמין שלא יקרנו נזק מצד משפט הצדק כאשר לא נכיר בו פנים כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שלוחי מצוה אינם נזוקים לא בהליכתם ולא בחזירתם וזהו פרוש כי המשפט לאלקים הוא שלא יבואכם נזק בסבתו).

עי' לענין לאו דלא תגור ממנו לקמן מצוה תקי"ט [וילע"ש בספרי] מיהו התם גדר הלאו שאני דהוא משום שלא יגורו מלהורגו מחמת פחד שלא נענש ביד"ש על הריגתו. וא"כ אינו ענין לנד"ד. – אי שליחותיהו קעבדינן אינו אלא מדרבנן עי' לענין סכנה ודו"ק להנ"ל.

מתוך דברי חיזוק שנאמרו לבני הישיבות עמלי

התורה

קריאתנו לכם, לכם בני הישיבות היקרים, עמוד הלז של עמנו עם קדוש להשם, חזקו ואמצו, חזקו ואמצו והמשיכו, למרות כל הקשיים והמפריעים בתפקידכם הקדוש להיות הלאה בני ישיבות לומדי תורה ובניה, בניה היקרים מפז, אתם הבסיס לכל עולמנו, המשיכו, למרות כל הקשיים, ועמם, להיות שקועים ומסורים ללימודה של תורה, מתעלים במעלותיה ודבקים בכל ליבכם בה ובלימודה, המשיכו, המשיכו, לימדו והתעלו, וכל עולמנו יתעלה ויתרומם עמכם.

המשיכו במהלך חייכם, חיי בני תורה לכל משמעותם, וכאשר יורוכם רבותיכם שליט"א באהלי לימודיכם, הישיבות הקדושות, אל תסורו, ואל תסטו, ימין ושמאל.

ובזכות לומדי התורה, המסורים ללימודה וקיומה, גם, ולמרות, קושי המצב הזה שאנו שקועים בו, תקותנו ויחולנו שיושיענו מן השמים במהרה ותוסר מעלינו כל פגע רע, וכל מחלה, וכל מיני פורענויות, מעלינו ומעל כל בני בריתך, ונזכה לשבת שוב במהרה באהלי תורה להתמסר ולהגות בלימודה בשקט ושלוה, כמאז ומקדם. אמן.

אשרי כל האכו"ן דרכיו בבין הזמנים אל פיהם לשמור ולעשות ולקיים בכל מילואים. ויזכה לשם לבית השם בלב טהור ורוח נכון ונפש שוקקה לעשות ולהתעלות בכל קניי תורה לימודה שקידתה ועמלה. אחת שאתי מאת השם

וכו'. (ממכתב)

אבל ברגע שהניגון התחיל לזייף... לא ברכו בתורה תחילה - - - חוזר הגור דין הראשון, בגלל שלש עבירות החמורות.

לפני כעשור שנים, נכנס אל מרן ראש הישיבה זיע"א, הגרמ"ב זילברברג, (רבה של שיכון ה'). והוא מספר לראש ישיבה, שיש לו בעיה... הוא היה רגיל לדבר לפני תשעה באב לקהל גדול של בעלי תשובה, ועיקר הדברים שלו היו בנויים על המשל של האלשיך הקדוש.

עד שהתגלגל לידי דברי המהרי"ט (סימן ק') שכותב בחריפות נגד האלשיך ומשלו הנזכר, ונקרא מעט מלשונו: "ואותו חכם שדורש ברבים ומרגלא בפומיה שכל מי שעוסק בתורה אין שואלין ממנו שום חשבון בעוה"ב, שכ"כ בספר הזוהר בפירוש, דמאן דאשתדל באורייתא, לא מתבעי מיני דינא כלל, ורגיל לדרוש על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתו, משל למלך שהיה לו אדם אחד מיטיב נגן וכו' וכו'.

כותב עליו המהרי"ט: ראוי לשתקו טפי מהנך דחשיב במגילה (כה, א), ויש שמשתקין אותו בנזיפה כשעוקר הכתובים ממשמען, כל שכן במקום שיש חילול ה' שאין חולקין לו כבוד אפילו אם הוא גברא רבה וכו'... וממשיך המהרי"ט - - - נראה בעיני שזה הדורש דיבר סרה על ה', ועשה תורתו פלסתר! אטו רביה דהאי קטיל קני באגמא?! לא שנה לו משנתנו - לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה, והלא אמרו תכלית תורה - תשובה ומעשים טובים שנאמר וכו'.

והמהרי"ט מאריך להוכיח מהגמרות שהדברים האלו לא נכונים, וכי הקב"ה צריך את התורה של בן אדם כזה רשע! ומביא הרבה הרבה ראיות מחז"ל נגד האלשיך ההוא.

שאל הרב זילברברג את הראש ישיבה, מה אני עושה?... אמר לו הראש ישיבה, אתה צריך להסתדר עם שניהם, אם אתה לא מצליח - אז אל תתחיל עם זה, תחפש דרשות אחרות... לא מתחילים עם המהרי"ט... ובמקום שררה תמיה גדולה... איך ייתכן כאלו לשונות על האלשיך...

ואמנם יתכן, שזה ברור שהדרשן ההוא לא היה האלשיך! החכם ההוא אמר, אם אתה לומד תורה - אין לך מה לדאוג מהעולם הבא... אתה יכול לעשות את כל העבירות ולא יתבעו אותך... האלשיך לא אמר כאלו דברים, זה דיבר סרה על ה', ודאי! אמנם הוא גם גנב את המשל של האלשיך, אך ודאי שהנמשל לא נכון... והוא משלו. וכי יעלה על הדעת שרשע שיעבור ג' עבירות וילמד תורה ינקה מדינה של גיהנום!?

הבני תורה מקיימים את העולם

אבל הטענה של המהרי"ט היא טענה... איך ייתכן שהקב"ה יוותר על עבודה זרה וגילוי עריות בשביל התורה שלהם, וכי הקב"ה צריך תורה של פושעים!?!...

מובא בהקדמה לספר "עמלה של תורה" (ושם מופיע מכתבם של מרן הקה"י והאבי עזרי זיע"א) והוא מסביר: פשוט שלא זו הכוונה... ונבאר דרך משל, המדינה הזו, יש ספיקות על מה היא קיימת?... מי מחזיק אותה? רק הבני תורה!

כאשר היה ב"ג ראש הממשלה, רצו לגייס את בחורי הישיבות. נכנס אז מרן הרב אברמסקי ואמר לו, בחז"ל מסופר על בר כוכבא שהוא היה גיבור חיל, וניצח בלי סוף. ופעם הרומאים עשו תחבולה, ושלחו מישחו לרבי אלעזר המודעי באמצע שהוא התפלל ללחוש משהו באזנו, ואז הלשינו לבר כוכבא שרבי אלעזר משתף פעולה עם האוייב, והוא שלח לקרוא לו, ושאל, מה הוא אמר לך? ורבי אלעזר לא ידע מכלום... ואז בר כוכבא הרג אותו בבעיטה.

על מה אבדה הארץ

ישנה שאלה מפורסמת: הגמרא אומרת במסכת יומא (ט, ב) "מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני ג' דברים שהיו בו, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים. וכו', אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים - מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך: ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות - ע"ז, גילוי עריות, ושפירות דמים". והחפץ חיים כותב ששנאת חנם, זה לשון הרע.

עכ"פ, בבית ראשון היו ג' עבירות חמורות!

והנה הגמרא בנדרים (פא, א) ובבבא מציעא (פה, ב) אומרת: א"ר יהודה אמר רב, מאי דכתיב (ירמיהו ט, יא) "מי האיש החכם ויבן את זאת, ואשר דבר פי ה' אליו, ויגידה על מה אבדה הארץ?..."

דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו. שנא, "ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניכם" אר"י אמר רב - שלא בירכו בתורה תחילה, וברש"י (בב"מ שם), וכיון דלא מברכי גליא דעתייהו שאינה מתנה חשובה. ובר"ן בנדרים כתב - "עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב - שלא היו מברכין בתורה תחילה. כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקין בה לשמה, ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה".

(ומאד מעניין, איזו ברכה לא היתה חשובה בעיניהם?... ומביאים שבתולדות כתוב בשם הבעש"ט, שלא ברכו 'והערב נא', שאילו היתה מתיקות התורה בפיהם, לא היו נופלים וחוטאים).

לכאורה זו סתירה מפורשת... הגמרא ביומא אומרת - שבית ראשון חרב בגלל שהיו בו ג' עבירות החמורות, ובב"מ כתוב בגלל שלא ברכו בתורה תחילה, ובירושלמי בחגיגה (פרק א' הלכה ז') מובא ויתר הקב"ה על עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה, וי"ג ביטל תורה.

וגם כאן כתוב מפורש לא כמו הגמ' ביומא, שהגמ' ביומא אומרת - שזה בגלל שלש עבירות חמורות, שעל זה הארץ אבדה!

המלך חונן כשהניגון לא מזייף

האלשיך (ירמיה ט, א) מביא משל ל'כנר' שהיה מנגן בכינור בצורה מיוחדת. וכל פעם שהיו למלך שעות קשות בממלכה היה מגיע הכנר ופורט על נימי הכינור, ומשם זה היה נפרט על נימי הרגש של המלך, עד שהמלך היה נרגע וחוזר לשלוות הנפש שלו. וכך הממלכה נשמה לרווחה. ויהי היום, והכנר עשה עבירה על החוק שאחת דתה להמית! ובמשפטים של פעם, על כל גזר דין מוות - המלך היה צריך לחתום. הביאו את הגזר דין למלך - והוא לא הסכים לחתום... הוא צריך אותו! אחרי שבע שנים הכנר חלה, והיו צריכים לכרות לו שתי אצבעות, וממילא הוא כבר לא יכל לפרוט על הכינור.

הוא חזר לביתו שבור ורצוצ, ושם ממתינה לו מעטפה אדומה מהממלכה, עם גזר דין מות. עוד שבוע הוא נלקח לעמוד התלייה. הוא רץ למלך... אני לא מבין... לפני שבע שנים כשעשיתי את העבירה ובאמת הגיע לי למות - המלך חנן אותי. אבל היום אני כבר בסדר, למה כעת מגיע לי למות?... אמר לו המלך, עשית עבירה - מגיע לך מוות! וחננתי אותך כי הייתי צריך אותך, אבל עכשיו שאני כבר לא צריך אותך - חוזר להיות הגזר דין. למה שתהיה שונה מכל אזרח אחר... כעת תקבל את הגזר דין מוות.

אומר על זה האלשיך, מה שמקדש ראשון חרב - זה היה בגלל עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים. אבל, כל זמן שהכנר ניגן, כל זמן שהניגון של דף הגמרא היה כמו שצריך, בלי לזייף... נו, השאירו אותנו, הקב"ה היה צריך את הניגון המתוק הזה.

ובאותו רגע נכבשה ביתר, בר כוכבא מת, והכל נגמר....!

אמר לו הרב אברמסקי - - אלעזר המודעי של הדור הזה - זה הבני תורה. אם אתה נותן להם בעיטה - אין לך מדינת ישראל! ובייג חשש, כי הוא ידע שהוא צודק....

והיינו, שוודאי תורה של רשעים אלו, עליהם הכתוב אומר (תהלים נ, טז) "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי, ותשא בריתי עלי פיך", רק כשיש בדור בני תורה שלומדים בקדושה ובטהרה, זה מגן על כל הדור, אבל כשבבית מדרש מתחיל להזדיף - שלא ברכו בתורה תחילה - אז מגלגלים עליהם את הכל. וכך גם מדויק בחז"ל ויתר הקב"ה **לישראל** - דייקא, לעם ישראל! היו שם עובדי ע"ז, ומגלי עריות, אבל כל זמן שהיו בני תורה כדבעי, אז בשבילם הקב"ה ויתר. וכדאייתא בסנהדרין (צט, ב), אפיקורוס כגון מאן, אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן וכו', ופרש"י והם אינן יודעין שהעולם מתקיים עליהם. אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה, שנאמר "ונשאתי לכל המקום (סדום) בעבורם".

הגאון ר' אהרן רוטר היה פעם אצל מרן הרב שך, והראה לו נצי"ב. יש כמה דברים שהתורה כותבת עליהם, "ותקיא הארץ אתכם" כמו עריות, ומאכלות אסורות. א"כ למה הארץ לא מקיאה אותנו?...

אומר על זה הנצי"ב, משל למה הדבר דומה? אדם אכל אוכל מקולקל... אבל אח"כ הוא קיבל מאכל טעים במיוחד... וכעת הוא צריך להקיא, אבל אם הוא יקיא - הוא יקיא גם את הטעם הטוב, וזה כל כך טוב לו הטעם שלה... אז הוא מתאמץ בכל כחותיו לא להקיא, בשביל שישאר לו הטעם של הטוב בפה....

אומר הנצי"ב: הארץ רוצה להקיא אותנו. כי הארץ עדינה, והדברים הללו מגעילים אותה... זה סחי ומיאוס בשבילה! אבל אם היא תקיא - היא תקיא גם את הבני תורה. זה לא שווה לה... היא מוכנה לסבול את כל הסחי והמיאוס - העיקר שקומץ הבני תורה יישארו בתוכה....

ממילא, כל זמן שהיו בני תורה שלמדו כמו שצריך, אז הקב"ה מחל לכלל ישראל. הוא לא קיים את הגזירה, כי א"כ זה היה הולך גם על הבני תורה. וסלחתי לכל המקום בעבורם, אלו העשרה צדיקים. בזכות התלמידי חכמים - קיימים. אמת! אבל אם בבית מדרש מתחיל להזדיף... לא ברכו בתורה תחילה... זה כבר לא יכול להגן. ואז הגזירה באה בשביל כל העם שעברו ג' עבירות חמורות.

וממילא אין סתירה, האלשיך קיים על מכוננו. ואותו דרשן - דיבר סרה על ה', וכל דברי המהרי"ט נאמרו על הדרשן ההוא.

בהקדמה של הגרא"ל מאלין מביא שהיטלר ימ"ש בא מגרמניה, כי בגרמניה התחילה ההשכלה הארורה, ובני תורה כמעט ולא היו שמה, אז משם יצא החורבן.

[ואעפ"כ אמר החזון אי"ש, כל זמן שהיה את עמל התורה של הגרש"ש, ושל רבי ברוך בער בעולם, היטלר לא יכל לבצע את זממו, אבל ברגע שהם נפטרו - הוא יכל. ומשם זה התחיל].

כשאין בני תורה להגן - אז כל כלל ישראל בסכנה, תורתם מגן לנו.

תורה תבלין - רק למי שחשובה בעיניו

מהלך שני אומר הגר"י בלאזר בכוכבי אור (הנדפס מחדש, מכת"י אות ח'), הגמרא אומרת בקידושין (ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה, אי אתם נמסרים בידו. ובסוטה (כא, א) תורה בעידנא דעסיק בה - אגוני ומצלא.

אומר רבי איצליה פטרבורגר זצ"ל, לא היה קשה לגמ' למה אבדה הארץ, זה פשוט! בגלל ע"ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים, וכמשי"כ ביומא. השאלה היתה, הרי הם עסקו בתורה, ותורה מגנא ומצלא.

איך הם הגיעו לכה מצב???

אלא שאחז"ל (ברכות סב, ב, עה"פ במלכים א - א, א) שנאמר על דוד המלך ע"ה ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו, שזה מחמת שביזה את הבגדים בכרתו כנף מעיל שאול בהיותו במערה. והיינו שאינו בתורת עונש, רק בטבע הבגדים - להחם את הגוף, וזו מתנת השי"ת, ומאחר וביזה אותם כבר לא עשו פעולתם. [וכדרך כל נותני המתנות שאם יבזה אותם האדם, ימנעו מנתינתם].

וכן הדבר שהתורה"ק היא תבלין ליצה"ר, וזוהי סגולה רוחנית שנותנת לנבראים, ומי שהתורה אינה חשובה בעיניו, שוב לא תפעול פעולתה להיות תבלין ליצה"ר, ולכן היא גם לא מגנא ומצלא, וירדו במצולות החטא של ג' עבירות חמורות.

[וכבר ספרנו פ"א בארוכה על אותו תלמיד שהגיע עד דכדוכה של נפש, מאחר והיה עם חברים בים ואחד טבע לעיניהם ל"ע, ואח"כ הגיע לשיבתו של הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל שהבחין בזה, ושאלו על מה ולמה נפלו פניך, ושח לו כל אותו מאורע. וא"ל אין לך ברירה רק להיות מתמיד, ופקודי ה' ישרים משמחי לב, וא"ל לרה"י קל לומר מפני שהוא אוהב ללמוד, אבל אני בחור מן השורה, פעמים בא בארוכה וכשאין חשק פעמים בא בקצרה, וא"ל באותו נוסח שהבאנו מהכוכבי אור, שהרי בעצם הכתוב אומר פקודי ה' ישרים משמחי לב, וזה לכל אדם בכל מקום, אלא שכאמור לעיל רואים מדוד שכאשר אחד מבזה דבר מסוים שוב לא יתן פעולתו ומתנתו לאותו אחד, וכיון שהגמ' בסנהדרין (צט, א) מביאה עה"פ כי דבר ה' בזה וכו', זה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, הרי כל מי שמבזה אותו שוב אינה פעולת מתנתה ופעולתה להיות 'משמחי לב'.

וכך אמר לו, **לא בקשו ממך ברגע הראשון להיות 'המתמיד' של הישיבה, אבל במה שאתה יכול אל תוותר לעצמך בשום אופן ושוב לא נקרא שבזית את התורה, ואז היא תביא לך שמחה וממילא יקל לך ללמוד יותר ושוב השמחה תגדל יותר, וחוזר חלילה עד שתהיה גם מתמיד וגם מאד שמח** - וכך הוה, והיום הוא מהת"ח היותר גדולים וחשובים].

בוכים על בזיון כבוד שמים

וענין הבזיון לתורה במי שיכול לעסוק בה ואינו עוסק, כתוב באגרת התשובה לרבינו יונה (סוף יום ראשון, אות ז'): "**וחייב אדם לעסוק בתורה בכל יום. ואמרו בספרי, כשם שתלמוד תורה גדול מכל המצוות, כך עונש בטול התורה גדול משאר עבירות. ומצינו בבית ראשון שיותר הקב"ה על עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, ולא ויתר על עוון ביטול תורה**". והוא מביא עוד את כל הגמרות בענין הזה. ואח"כ הוא כותב: "**כשבני אדם פוסקין ממלאכתם ומעסקיהן, והולכין לבתיהן, או יושבים בקרנות - רעתם רבה, וחטאתם כבדה מאוד, לפי שהם מבזים את התורה! שאילו היו מאמינים שאין תכלית למתן שכרה - למה לא ישיבו רגליהם לבית הספר ללמוד הלכות, או קורא מקרא או סידור התפילות...? הלא האדם זריז ואף ברגליו למלאכתו ולעסקיו, ויודע כי הכל הבל; ואיך ישכח חיי העולם הבא ולא יתן להם חלק ביום מן הימים או שעה מן השעות, אף בעת שהוא בטל ממלאכתו???**"

ובל יאמר בלבבו: עת לעשות לה', לקרא בתורה ולתנות צדקות ה'! - אשם הוא, אשום אשם לה'! ע"כ אמרו רז"ל, (סנהדרין צ"ט) כי זה שאמה הכתוב "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" - כי זה על כל מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, שהוא בזה את דבר ה'".

וממילא, הבזיון של התורה, של מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק - זה בזיון. וברגע ואתה מבזה - אתה מפסיד את הכל.

ולכן גם נענשנו מלבד עצם החורבן - גם בבזיון הגדול שנולד מהם.

שועל בקודש הקדשים

ראיתי שמפרשים את דברי הגמ' שלהי מסכת מכות שפ"א היו ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ור"ע עולין לירושלים, כיון שהגיע להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיע להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק וכו', וא"ל למה אתם בוכים, א"ל מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו, ולמה נבכה?! וביאר המהרש"א שמתחילה קרעו בגדיהם, ואח"כ בכו על זה שמלבד עצם חורבן ביהמ"ק, הנה ירד לשפלות גדולה שחיה שפלה שהוא השועל מתהלך בה.

[והיינו מה שאחז"ל לקו בכפליים שנא' כי לקתה בכפלים בכל חטאותיה, ומתנחמת בכפליים שנא' נחמו נחמו עמי - והיינו שמלבד עצם החורבן, גדלה הרעה בגודל הבזיון שבו].

הגמרא בחגיגה (ה, ב) מביאה עה"פ דמוע תדמע ותדע עיני דמעה (ירמיהו יג, יז), שלש דמעות הללו למה, אחת על מקדש ראשון, ואחת על מקדש שני וכו', מקום יש לקדוש ברוך הוא, ומסתרים שמו, ושם הוא בוכה, שנאמר: במסתרים תבכה נפשי מפני גוה. א"ר שמואל בר יצחק מפני גאותן של ישראל שנטלה מהן ונתנה לעובדי כוכבים. רב שמואל בר נחמני אמר - מפני גאותה של מלכות שמים, ניטלה התפארת גם מהיהודים, וגם ממלכות שמים.

הבזיון הנורא שהיה בחורבן בית המקדש - הוא היה נורא! וע"ז הביאו את דברי המסילת ישרים שמביא (בסוף פרק יט) חז"ל - בתד"א רבא (כד) - "כל חכם בישראל שלמד תורה לאמיתו, ומתאנח על **כבודו** של הקב"ה, ועל **כבודם** של ישראל כל הימים, ומתאוה ומצר **לכבוד ירושלים**, ו**לכבוד** בית המקדש".... הוא מזכיר כל הזמן את הכבוד. כיון שהדבר הכי נורא זה הבזיון והחילול ה' הנורא, שניטל גאותו של הקב"ה וגאותן של ישראל, (שזה תלוי אחד בשני) כבוד מלכות שמים ניתן למשיחה, והושפל עד עפר.

בספר של המשגיח הגה"צ רבי דן סגל (על המסילת ישרים) מביא סיפור על האדמו"ר מקלויזנבורג, שהוא היה פעם בכותל המערבי, וראה איך שרוקדים שם ליד הכותל... הרבי מקלויזנבורג הזדעזע, הוא אמר להם, אתם יודעים למה אתם דומים?... היה יהודי גביר גדול, כל הבית שלו היה מצופה בשיש וזהב, פאר והדר, מליונים... ואת הכל הוא הפסיד! נשאר לו כפית זהב אחת יקרה, הוא לקח את הכפית והתחיל לרקוד איתה, יש לי כפית זהב...

על מה אתה מדבר?... היית מיליארדר, ונשארת סך הכל עם מעט מזער... היה לנו בית מקדש, היתה לנו השראת שכינה... לרקוד פה?... נשאר לנו בסך הכל כותל אחד! **מסגד בתוך קודש הקדשים!!!** זה לא שועל שיוצא, זה שועל שנמצא! ולא סתם שועל, זה עם הדומה לחמור! איך אתם יכולים לרקוד???

אומרים בשם הרמב"ן, שהבזיון כבוד שמים הכי גדול הוא שבמקום קדש הקדשים יש מסגד!!! וכל אחד מבין את זה.

אל תזרקו אבנים!

כעת נדע: אומרים בקינות, "אספוד בכל שנה מספד חדש", ומהו המספד 'חדש'. שיש ירידת הדורות, וכל שנה רואים את הדרדרון שהדורות יורדים, איך שכבוד שמים מתבזה יותר ויותר, וזה תוספת הספד שבכל שנה. אנחנו הגענו הרי למקומות של טנופת וטומאה רבה... כבוד שמים מתבזה... כבוד שמים מתבזה!!!

על מה צריכים לדבר?... צריכים לדבר שיהודי חרדי לא יסתכל במכשירים טמאים! יש ליצר הרע הרבה שמות. וכמו שאמר מי שאמר, איך ייתכן שבמכשיר כזה קטן נכנס יצר הרע כזה גדול... זה אחד מהפלאים של היצר הרע!

יש בו את כל ה-ג' עבירות החמורות. גם את עוון בית ראשון, וגם את עוונות של בית שני, הכל יש שמה. שתי חורבנות, כל שלא נבנה כאילו נחרב בימיו.

והטומאה הולכת מבית ומחוץ... מספד חדש - מי האמין שנדרדר עד כאן?... מי האמין?... וכי מישוהו האמין שאפילו יהודי אחד שומר תורה ומצוות יכול לגעת בטינופת הזו!...

חז"ל אומרים בסנהדרין (צח, ב) על דור המשיח - ייתי ולא אחמיניה. גדולי האמוראים ויתרו על ביאת משיח, כי הם לא יכלו לשאת בבזיון כבוד שמים, הם לא יכלו לראות!

(מרן הרה"י זיע"א תמיד שאל איך הם אמרו "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים"? ואמר החדב"נ הגר"ז ברלין שליט"א, שלכן אמרו **ברחמים**, שזה לא יהיה בעתה, אלא באחישנה. ושם לא יהיה כ"כ בזיון לכבוד שמים). מה יהיה אם יגידו לאחד שהוא יכול לחכות עד ביאת המשיח, אבל אז יראו לו איך ששורפים את אבא שלו באש... כל אחד ירצה לוותר על זה... וכי אדם מסוגל לראות כזה דבר?! וכי איך יוכלו האמוראים קדושי עליון לראות כבלע את הקודש בבזיון כבוד שמים גדול כזה.

מרן הרה"י ר' מיכל יהודה, היה מביא בשם רבי לייב חסמן שהביא בשם החפץ חיים, משל למלך גדול, שרצה לצאת ולראות את כל הממלכה **האדירה** שלו. ויהי כאשר יצא, בכל המקומות הקרובים

שהכירו אותו שהוא המלך, התרגשו, וכבדו אותו בכבוד מלכים!... וכאשר הלך למקומות יותר רחוקים, גם אם לא חשבו שהוא מלך, חשבו שהוא שר חשוב, ועדיין כבדו אותו. וכך הוא ירד מעיר לעיר, יותר רחוק ויותר רחוק... וכך פחות ופחות כיבדו אותו...

כאשר הוא הגיע לסוף הממלכה, בעיירה הכי רחוקה שהיו שם אנשים נבערים מדעת ופשטים, פחדו שהוא רמאי נוכל שרוצה להשתלט עליהם - וזרקו עליו אבנים...

היה אומר רבי לייב חסמן בשם החפץ חיים; [ר' מיכל יהודה היה חוזר על זה בדמעות!] הקב"ה שלח אותנו לגלות. בהתחלה, עוד הכירו את בית המקדש, זכרו את כל הניסים... עוד ליוו את הקב"ה בכבוד גדול ובמורא, וכל כך השתוקקו... לאט לאט - ירד כבוד שמים יותר ויותר... אמר החפץ חיים אבל דבר אחד - - - אל תזרקו אבנים! אל תזרקו אבנים!!!

כל המכשירים הטמאים הללו זה לזרוק אבנים כלפי שמיא!!! שומר נפשו ירחק מהם, מכל דבר של רחוב! להכניס דבר של רחוב זה להכניס צלם בהיכל! צלם בהיכל!!!

להתרחק מטומאת הרחוב

ונבין: גם עיתון! מלבד הביטול תורה, אמר לי מרן הגריש"א שאם אין לו ועדת רבנים מוסמכת וחשובה, הרי זה יכול להילקח מדיבורים של רחוב. מי הם חלק מהעיתונאים?... אנשים זרוקי ישיבות! כאלו שפה לא רוצים לראות אותם, עוד כמה שנים תראו אותם עיתונאים גדולים... הם יחוו לנו דעות!...! אנחנו לא מתביישים!...! היום אנחנו לא רוצים לשבת לידם, ייתכן שעוד ניתן להם כבוד וגדולה!...

[ותכף מתחיל הבחירות, והם עוד יסבירו לנו מה מרן הרה"י אומר, ומה הרב ההוא אומר, ואם יש איזה מחלוקת ביניהם - הם מבינים טוב את שתי הסברות עם כל הלומדע"ס... עם כל ה"ראש העקום" של עיתונאים, הם ירצו להסביר את מרנן אבירי "הראש הישר"....]

כזו עקמימות עוד לא קמה בבריא!

וסיפרנו פעם, שהיה בחור בזמן הג"ר שמעון שקופ, שהביא עתון לשיבה, לגרודנא. והגרש"ש היה מזועזע... הוא עלה לבימה ואמר, אם נכסוף נכספת לבית אביך, למה גנבת אל אלהי!...! לכן הרשע אומר ליעקב, אתה יעקב כל הזמן אומר לי שאני לכן הרשע, ואבא שלך הוא גדול הדור... אם אני לכן הרשע ואבא שלך הוא הצדיק, למה גנבת את אלוהי!...! למה פתאום האלוהים שלי טובים לך?!!...! אנחנו מדברים כל הזמן נגד הרחוב, כמה צריך להתרחק ממנו, ולבסוף אנחנו מביאים את הרחוב הביתה!...! כל החילומונים האלו למיניהם, לסוגיהם, ולאליהם... לשמוע דעות של רחוב! לחיות רחוב!...

כאשר הייתי צעיר לימים, היתה לנו במשפחה אשה חולה, והיו לה יסורי איוב! היא בקשה לשמוע חדשות ברדיו, רק בשביל שיבלבל לה את הכאבים קצת... זה הכל! ורק חדשות!

שאלתי את הסטיפלער (מדובר על לפני למעלה מארבעים שנה!) ואמר לי, **לפתוח רדיו בבית - זה להזמין משומד הביתה וכשאתה מסובב את הכפתור לפתוח זה לבקש לתת לו לדבר!...** הוא ברך ושמעה האשה, וקיבלה. זה היה נסיון קשה! אבל הקב"ה שילם לה בילדים טובים ומצויינים, ראשי ישיבות ומרביצי תורה!...

כל טיפה של רחוב שנכנסת לבית מדרש - זה צלם בהיכל! אם יש אפילו אחד שמחטיא אחרים - גדול המחטיאו יותר מן ההורגו! זה פחד אלוקים!!!

תרומת עולם הישיבות...

אדם צריך לדעת: התורה בנויה עלינו, העולם בנוי עלינו! אם יש קיום לעולם בדור הזה - זה רק בזכות הבני תורה, ולכן האחריות רובצת עלינו בכפליים, וזה גם לומדים מבני גד ובני ראובן גודל חיוב האחריות לדאוג לכלל שלא תזדייק המנגינה של הבית מדרש כימים ימימה, ואז לא תוכל להגן עלינו.

ראיתי מופיע סיפור מאד מעניין, (לאחרונה נדפס שוב בעלון יערב נא שיחי).

אחרי מלחמת ששת הימים, הצבא של המדינה - חגג בראש כל חוצות... כל מקום העריצו את צה"ל, וחלקו להם כבוד. הזמינו את המגיד רבי שבתי יודלביץ' לדבר בבסיס של "חיל האויר", רבי שבתי מיאן, ולא רצה, וכ"כ השפיעו עליו והתחננו, עד שהסכים, לבסוף הוא התחרט... אבל כבר היה מאוחר. הוא אמר שהוא ידבר קצר.

מפקד הבסיס ברוב גאותו ושחצנותו אמר לרבי שבתי - לעיני כולם: הצבא - מורכב מכל מיני חילות. החיל הזה - תרם כך וכך למלחמה, החיל הזה - תרם כך וכך, ובסך הכל כולנו ביחד שחררנו את ירושלים, ואת הכותל המערבי, ואת קבר רחל וכו' וכו'. מה תרמו "עולם הישיבות" לניצחון של צה"ל, ולעם היהודי?... סיים בציניות כל הקהל חייכו בהנאה... ומחאות כפים ברקע.

רבי שבתי לא נבהל, ואמר שאלו אותי שאלה, ואני בתור מייצג עולם הישיבות רוצה להגיד לכם בדיוק מה תרמו בני הישיבות: ובכן, העיתונות - לפני המלחמה דברו, שבאופן נורמלי צריכים להתכונן ל-חמישים אלף הרוגים! והיות וצריכים לקבור מיד, ובבית הקברות לא יהיה מקום לכולם, אז כל הגנים הציבוריים בערים הגדולות - שהם שטחים נרחבים, יהפכו אותם לבית קברות עראי, ואח"כ יראו איך לסדר את כולם.

ובכן, תרומת בני הישיבות: א. במקום חמישים או שישים אלף - שאם ח"ו היה במקרה כזה, מי היה מטפל בקבורתם?... בני התורה, ואז היו מבינים תרומתינו למערכה, אבל הקב"ה לא רצה שנתבטל מהלימוד, לכן ויתר על כל אותם עשרות אלפי הרוגים, ואפילו אלף אחד לא היה, וזה תרומה גדולה וחשובה שלנו.

ב. תרומה שניה: בני הישיבות תורמים גם לשטח ירוק, ודואגים שיהיה לעם היהודי גנים יפים! רצו להפוך את הגנים הציבוריים לבתי קברות. ואנחנו דאגנו שיישארו גנים!

ג. תרומה שלישית: כל מה שצה"ל ניצח - זה בזכותם של בני הישיבות! "עומדות היו רגלינו בשערי ירושלים" - אומרת הגמרא במכות (י, א) עה"פ (תהילים קכב, ב) "עומדות היו רגלינו בשערי ירושלים", מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה.

ואז ליוו את דבריו מחיאות כפים ושיר של 'הקב"ה אנחנו אוהבים אותך'.

איפה יש היום השראת השכינה?

רצינו הרבה הרבה להאריך, אבל מקוצר הזמן נסיים רק בדבר אחד:

אחרי שכתוב, "על ההרים אשא נהי ובכיי", כתוב פתאום: "קומי רוני בלילה!" ותמוה, אני אומר לבן אדם שמתאבל על אמא שלו, תבכה, תבכה, עוד לא בכית מספיק... ומיד אחרי זה - קומי רוני בלילה... כעת תקום, ותתחיל לרקוד! מה הפשט?... אלא אומרת הגמרא בתמיד (לב, ב) על הפסוק "קומי רוני בלילה", כל מי שלומד בלילה - שכינה כנגדו! ובמדרש זה כתוב על כל תלמוד תורה, ולא רק בלילה. הכל חשוך הכל חרב, אבל ישנה קרן אורה, המחזירה אותה לאותה נעימות של השראת השכינה בבית המקדש, דהיינו גם היום עם דף גמרא! שם שוכנת השכינה!!!

וידוע הסיפור עם מרן רבי חיים שמואלביץ, שהיה רגיל למסור שיחה כל שבועות בבוקר. והיה בחור שהיה מגיע באופן קבוע.

כששחררו את הכותל המערבי, אותו בחור לא הגיע לשיחה, שאל אותו רבי חיים, איפה היית בשיחה?...

אמר לו הבחור, הראש ישיבע! הייתי בכותל המערבי, שכינה לא זזה משם!...

אמר לו רבי חיים - נכון, משמה היא לא זזה, אבל פה היא נמצאת כל הזמן והרבה יותר! בבית מדרש היא נמצאת הרבה יותר.

עמל התורה - תחליף ליסורים

ואני רוצה לגלות לכם סוד...

כל שלשת השבועות האלו, על מה הם באו?... כתוב בחז"ל כמה פעמים, שזה בגלל חטא המרגלים שכל העדה בכו, אמר להם הקב"ה, אתם בכיתם בכייה של חנם, אני אקבע לכם בכייה לדורות.

אז בעצם יש לנו כבר הבטחה של בכייה לדורות... יהיו צרות, יסורים, והרבה דמעות יישפכו. מה אנחנו יכולים לעודד בני אדם?...

יש חידוש גדול בשערי תשובה (שער ד אות יא) שמיוסד על המדרש במדבר רבה (צב, א, א"ר אלכסנדר) 'ומשני פנים תגן עליו התורה מן היסורים. [אדם שנגזר עליו יסורים - התורה יכולה להגן עליו. תורה מגנה ומצלה. איך?...]'

האחת כי אמרו ז"ל תלמוד תורה כנגד כולם.

והשנית, כי ישים עמלו בתורה, וטרחו בה, ואשר תדד שנתו מעיניו - יעלה במקום יסורים. וכמו שאמרו ז"ל כל הגופים לעמל יולדו, ואחז"ל בסנהדרין (כו, ב) למה נקרא שמה תושיה, שמתשת כוחו של אדם. אשרי מי שהגיעה שלו היא בתורה!!!

אתה מחליט! יסורים - זה דבר שמתיש כחו של אדם, אך אדם חייב עד סוף כל הדורות לקבל יסורים, בכיה לדורות. יש לך אפשרות להחליף את זה בעמל של תורה.

הימים האלו הם באמת אבלות על החורבן, צער, ויגון... אבל שכינה כנגדו... "קומי רוני בלילה"...

הקב"ה אומר - נכון, צריך לבכות, אבל אני נותן לך עצה - - - כשאתה לומד - יש לך בית המקדש, שכינה כנגדו, אין לך יסורים!!! כמה אפשר לזכות!

ומצד שני, תארו לכם איך זה נראה שאבא בוכה, ובאפשרותך לנחם ולהרגיע אותו, ולא אכפת לך...

שמים נשאו קדרות... שמים בוכים... אתה יודע שאתה יכול להסיר את הדמעות עם דף גמרא שלך! עם לימוד שלך! עם השראת שכינה! אתה מציל את כל כלל ישראל!!! עם ישראל קיים עליך!!!

על מה אבדה הארץ? על עזבם את תורתם!!! כי כל זמן שיש תורה - תורה מגנה ומצלה. ואפילו שיש אצל אחרים עבירות חמורות - כל אחד הוא כמו רבי אלעזר המודעי! ממילא כל אחד צריך לדעת איזה אחריות יש לו, איזה אחריות זה להכניס צלם בהיכל, ולהביא דברים מהרחוב...

כי חס ושלוש אם מזדיין הניגון בבית מדרש - - - על כך אבדה הארץ.

הזמנים האלו כתוב בספרים, שזה לא סתם לבכות, אלא צריך לעשות חשבון הנפש, לראות מה היו הסיבות שגרמו לחורבן, לעשות על זה תשובה, ולהתחזק כדי לבנות.

ואז זוכים לבנין בית המקדש שייבנה במהרה בימינו אמן!!!

ישראל בן מרים נ"י

לזיווג הגון והצלחה בכל העניינים

לע"נ

הרב מנשה יחזקאל בן חנה אצלן ע"ה

נלב"ע ב' אב

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמז"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיג לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של 5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

נודה מאד לכל מי
שיכול לסייע בכיסוי
הוצאות ההדפסה.
להנצחות
לע"נ וכדו"ב,
זא לפנות למייל
mdh036194741
@gmail.com

דברי השירה

ויזבר משה באוני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת דברים - להתאבל על בית המקדש

נקה, נאמר על בני עמון אל תתגר בם סתם, דאפילו אנגריא לא תעביד בהן'. וממשיך שם החפץ חיים, 'מזה נוכל ללמוד שכל שכן איש ישראל שדיבורו עומד ברומו של עולם, שאם אומר על איזה דבר שהוא הקדש, שוב אסור לנגוע בו ולהנות ממנו אפילו שוה פרוטה, ואם נהנה חייב להביא אפילו קרבן מעילה, ואם נתן לאשה איזה דבר ואמר לה הרי את מקודשת לי, באותו רגע נעשית אשת איש ואסור לכל העולם לנגוע בה, וכל דיני נדרים ושבועות תלויים בכך דיבורו, ונאמר על זה לא יחל דברו... על אחת כמה וכמה שמשגיחין מלמעלה על כל הנה שמוציא מפיו. כלל הדברים, בדיבוריו של אדם יכול לברוא עולמות ולהחריבם'.

ובמאמר כבוד שמים (פרק א') כתב בענין הזה, 'ולפעמים זוכה ע"י חסימת פיו שמתקיים העולם על ידו, כגון בשעת מריבה שמתבזה, והוא כובש את עצמו שלא לענות, כמו שאחז"ל על הפסוק תולה ארץ על בלימה - על מי העולם קיים על מי שבוים פיו בשעת מריבה, והוא מדה במדה, דלפעמים ע"י העונות נתרבו הקטרוגין ויכול העולם להכלה, וע"י מדה הקדושה הזו סותמין פיהם'.

ושם מביא החפץ חיים דוגמה לזה, שמבואר ברש"י בפרשה (ב' - ה') שבני לוט קיבלו שני עממין - 'בשכר שהלך אתו למצרים ושתק על מה שהיה אומר על אשתו אחותי היא, עשאו כבנו', והיינו אפילו לוט שכתוב עליו במדרש (הובא ברש"י בבראשית י"ג - י"א) 'הסיע עצמו מקדמונו של עולם אמר אי אפשר לא באברם ולא באלהיו', ואפילו הכי כיון ששתק בשעה שאמר אברהם אחותי היא, זכה שיהיה כבנו של אברהם אבינו וירשו בניו שני עממין, וסיים החפץ חיים 'מניה נידון בקל וחומר, כמה טובות יגיעו מאדון הכל כשאישי הישראלי חוסם פיו מלדבר בשעת מריבה וכיוצא בזה'!

.....

התעוררות לאבילות על חורבן הבית

שבת פרשת דברים תמיד יוצא לפני תשעה באב, משום שנאמר בה דברי תוכחה לעם ישראל, וזה הזמן להוכיח את עם ישראל שיחזרו בתשובה מהעבירות וגרמו לחורבן הבית.

ובהפטרה כתוב "ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא התבונן", וזה תוכחה גדולה לעם ישראל, ששור וחמור יודעים מי הבעלים שלהם ועם ישראל אינו יודע.

ובאמת הפסוק עצמו מסביר איך זה קורה, משום "עמי לא התבונן", דהיינו שיש לעם ישראל בחירה, וכשיש בחירה אפשר לעצום את העיניים ולא לראות אפילו דברים פשוטים, והתפקיד הוא לפקוח את העיניים ולהתבונן, וע"ז האדם יראה את הקב"ה בבריאה ויחזור בתשובה.

ומובא בשם הגאון רבי אביגדור מילר זצ"ל, שתחילה חייב אדם לדעת מה היה בבית המקדש, ורק אחר כך יוכל להתאבל, וכמבואר בגמ' **תענית** (דף ל' ע"ב) שהאבלות על חורבן הבית צריכה להיות כמי שמתו מוטל לפניו, והיינו שירגיש את החיסרון באופן מוחשי, ואפשר להגיע לזה אם האדם ידע מה היה לנו ומה הפסדנו.

.....

כל המתאבל על בית המקדש זוכה

ובגמ' שם איתא 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים - אינו רואה בשמחתה', ושמעתי פעם משל

יש לו מנה רוצה מתאיים

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל... ודי זהב" (א' - א').
כתב רש"י בד"ה ודי זהב, הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר (הושע ב' - י') וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל.

ואיתא בגמ' **ברכות** (דף ל"ב ע"א), מאי ודי זהב, אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל. מבואר שהיה לעם ישראל רוב כסף וזהב עד שאמרו די, וזה מה שגרם להם שיחטאו בעגל.

והקשה מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, הרי במדרש רבה (בקהלת א' - י"ג) איתא 'דאין אדם מת וחצי תאותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתיים', והיינו שכמה שיש לאדם יותר כסף כך הוא רוצה יותר, ואם כן איך שייך להגיע למצב שעם ישראל אמרו די לכסף שהיה להם, ועיין מה שכתב בספרו **אילת השחר** כאן.

והנה ראיתי בספר החשוב **שומר אמת לידידי רבי מאיר שטיגל שליט"א**, שהקשה על הפסוק **בתהילים** (ק"ט - קס"ב) "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", מדוע דוד המלך אמר שהוא שש כמו מי שמצא שלל רב, לכאורה היה צריך לדמות למי שיש לו כבר שלל רב, ומה מיוחד דווקא במי שמוצא?

מבואר שאין הוא שמח מספיק, מהטעם שיש לו מנה רוצה מאתיים, ואם כן שמחתו אינה שמחה שלמה, משא"כ במי שמוצא אזי בעת המציאה שעדיין לא הורגל לשלל שמצא שמחתו היא מושלמת, ורק לאחר זמן שהורגל בממון הרב נהיה לו תאוה לעוד כסף וכבר אינו שמח במה שיש לו כבר, ולכן דוד המלך דימה את שמחתו בתורה למי שמוצא, שבשעת המציאה הוא שמח בשלימות.

ולפ"ז כתב ליישב, שהזמן שעם ישראל אמרו די, זה היה בביזת הים שאז הם קיבלו את כל הכסף והזהב שהיה להם, ובאותו זמן הם עדיין לא הורגלו בריבוי העצום מכל מה שקיבלו, ולכן אמרו די. הים היתה בשביעי של פסח, ומעשה העגל היה ב"ז בתמוז, והיינו שהיה כמעט ג' חודשים מאז שקיבלו את הכסף למעשה העגל, ולכאורה זהו מספיק זמן כדי שיתרגלו לממון שקיבלו, ואם כן נשאר קשה מה הביאור בכך שעם ישראל חטא בעגל ע"י שהיה להם כסף וזהב עד שאמרו די.

אכן בדוחק יש לומר, שהרי מבואר במדרש שבביזת הים היה הון רב, ואפילו למי שאסף הכי פחות מכולם היה לו תשעים חמורים מלאי כסף וזהב, ויש לומר שמכיון שהיה כמות כה גדולה לכל אחד נצרך להם זמן רב רק בשביל לסדר את הכל ולראות כמה יש להם, ולכן אפילו שכבר עברו כמעט ג' חודשים עדיין אמרו די מרוב הכמות הגדולה שהיה להם.

.....

החותם פיו עומד ברומו של עולם

"ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה..." (ב' - ט').
כתב רש"י, אבל בבני עמון נאמר (פסוק י"ט) ואל תתגר בם שום גריו, בשכר צניעות אמם שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב.

וכתב מרן החפץ חיים זצוק"ל (חובת השמירה בהקדמה), שרואים מכאן עד כמה עצום הוא כח הדיבור, וכתב - 'ואין הקדוש ברוך הוא מקפח אפילו שכר שיחה נאה... הצעירה שקראה בנה בן עמי, בלשון

בזה, לאחד שהגיע לאירוע גדול מאוד ורצונו היה להיכנס לאולם, אך לא היה בידו כרטיס, אפילו שהיה לו כסף רב לא נתנו לו להיכנס כי לא היה לו כרטיס, ואמנם אם יש אירוע חוזר בפעם אחרת הרי יוכל להתכונן שבפעם הבאה יהיה בידו את הכרטיס הנדרש, אבל אם האירוע הוא אירוע שלא יחזור נמצא שהפסיד לעולם את אותו אירוע, כן הוא לגבי מי שרוצה לזכות להיכנס לשמוח בבית המקדש לעתיד לבוא, שהכרטיס כניסה היינו ההתאבלות כעת על החורבן, ורק על ידי זה שייך לזכות לשמחה לעתיד לבוא.

ויש להוסיף בזה, שאין זה עונש גרידא, שמי שלא מתאבל לא יזכה לזה, אלא הביאור בזה, שמי שלא מתאבל מראה שאין לו שייכות לבית המקדש, וכיון שאין לו שייכות זהו הטעם שלא יזכה לזה לעתיד לבוא ח"ו.

.....

כל תפילה בכוונה מקרבת את הגאולה

בתפילה אומרים תקע בשופר לחירותנו, ומבאר רבי צדוק הכהן מלובלין שהשופר הגדול היינו שהוא בנוי מהתפילות של כל כלל ישראל מעת החורבן עד שיבוא משיח צדקנו, שכל תפילה ותפילה על בנין בית המקדש, מוסיפה לשופר הגדול, ומי שמתפלל זוכה שיהיה לו שותפות בשופר הגדול של מלך המשיח.

ובבית הכנסת של **אבי מורי** זצ"ל נהגו שבימי בין המצרים, את הפסוקים בפסוקי דזמרה שמדברים על ירושלים 'כי בחר ה' בציון אוה למושב לו', 'שבחי ירושלים את ה' הללי אלקיך ציון', היה החזן קורא במנגינה של **מגילת איכה**, וכן בחזרת הש"ץ בברכת **ולירושלים עירך**... החזן היה אומר במנגינה של איכה, וכל זה כדי לעורר בלב את התפילה על בנין ירושלים ובית המקדש.

.....

בכייה על העבר ועל העתיד

בפיט **אלי ציון ועריה**, אנו מדמים את הבכי על ציון ועריה, לאישה בציריה ולבתולה חגורת שק על בעל נעוריה, דהיינו לאשה לפני לידה, ולאלמנה צעירה. והמפרשים הקשו, שהרי אשה לפני לידה אין הכי נמי שיש לה צער, אבל זה שמצפה לקראת דבר טוב שיבוא לה, משא"כ אלמנה שבוכה זה צער על שעבר, שמתאבלת על הבעל שנפטר שלא יחזור, ולכאורה הם שני ענינים שונים של בכי.

ושמעתי מראש **ישיבת פוניבז' מרן הגר"ד פוברסקי** זצ"ל, שאכן בתשעה באב יש את שני סוגי הבכי, הראשון זה בכי כמו באשה אלמנה, שבוכים על בית המקדש שנחרב ועל כל הצרות שעבר עלינו במשך השנים וזהו בכי על שעבר, אבל יש גם את הבכי השני שבוכים משום שמצפים לקראת בנין בית המקדש, ומרוב שמצפים בוכים שכבר נזכה לזה בקרוב.

.....

סגולה לקבלת התפילה - להשתתף בצער השכינה

כותב **הנפש החיים** (שער ב') שכל תפילות של האדם יהיו לצורך גבוה, שהרי כתוב בפסוק "עמו אנכי בצרה", שבכל צרה וצער שיש לכל יהודי יש צער לשכינה, ולכן יש להתפלל על השכינה הקדושה שתצא מהצרה

יעוי"ש.

וכתב שזה סגולה לקבלת התפילה, שאם אדם רוצה שיתקבלו התפילות שמתפלל, אז יחשוב על צער השכינה, ועל זה הוא יתפלל ויזכה שיתקבלו התפילות.

ושמעתי פעם **מידידי הגאון רבי אליהו דיסקין** שליט"א, שפעם חיכו כמה תלמידי חכמים גדולים להיכנס אל **מרן הגראי"ל שטיינמן** זצ"ל, ולפתע הגיע למקום אדם אחד שמראהו היה פשוט ביותר, ומיד הכניסו אותו לראש הישיבה זצ"ל והתעכב אצלו זמן ממושך, אך כשיצא הוברר להם שהוא רופא ולכן הוא קודם לכולם, וכשנכנס רבי אליהו דיסקין לראש הישיבה זצ"ל, אמר רבי אליהו, שהרי הסיבה שהרופא נכנס לפני כולם משום שהוא הגיע לצורך ראש הישיבה משא"כ כל מי שחיכה בחוץ הגיעו לצורך עצמם, זה לברכה וזה לעצה, וא"כ הרופא קודם, וכן הוא בתפילות, שמי שמתפלל לצורך עצמו יתכן שיחכה עד שתקובל תפילתו, אבל מי שמתפלל לצורך גבוה תפילתו מתקבלת מיד.

.....

לא לדון בלי לדעת את כל הפרטים

בית המקדש נחרב בעוון שנאת חנם, ולכן עלינו לתקן את העוון של שנאת חנם, והבאנו לעיל את דברי **מרן החפץ חיים** זצוק"ל עד כמה צריך להיזהר בשמירת הלשון, [וידועים דברי החפץ חיים בהקדמה לספרו **חפץ חיים**, שרק על ידי שנתקן את העוון של שנאת חנם נזכה לגאולה].

ולאחרונה אירע מעשה נורא, שצריך ללמוד מזה עד כמה צריך להיזהר בדיבור, ראובן היה צלם חתונות וביקש מחברו שימליץ עליו לפני אחרים על טיבו ומומחיותו, וכשהמליץ עליו לפני אחד ממכריו אמר לו אותו אחד שהוא ראה בעצמו איך שראובן אינו צלם אחראי כלל, ובאחד החתונות הוא הגיע רק באמצע הריקודים, ולא השתתף לא בחופה ולא בסעודה, וכששמע זאת החבר של ראובן הוא בא לומר לו את מה ששמע עליו, ומיד כששמע זאת הוא ביקש ממנו שיבוא אתו יחד לבעל השמחה כי הוא רוצה שישמע מה שבאמת קרה, ובעל השמחה סיפר לאותו חבר, שהוא בכלל סיכם עם צלם אחר, וכשהם באו לאולם אותו צלם לא הגיע וכשהתקשרו אליו הוא ענה להם כל מיני תירוצים... ואז התקשרנו לראובן והתחננו אליו שיבוא, וראובן בלי שום הכנה מוקדמת התארגן במהירות ובא כמה שיותר מהר... ומזה יש ללמוד עד כמה צריך להיזהר בדיבור, וגם כשרואים דברים שנראים לא טובים, אי אפשר להחליט כלל אם לא יודעים את כל הפרטים ואת כל הרקע למעשה, וזה הכוונה **במסכת אבות** (פרק ב' משנה ד') 'ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו', שאין אפשרות כלל להחליט על מעשים בלי שיודעים את כל פרטי המקרה, ומה חשב אותו חבר, מה היה לפני כן ומה היה לאחר מכן...

יהי רצון שנתחזק בבין אדם לחברו, בכל צורה שתהיה, ונזכה לישועות ה' **כהרף עין**, ועוד השנה יהפך לנו ימים אלו לימי ששון ושמחה, ונעלה כולנו לירושלים עיר הקודש ויתקיים בנו הפסוק **בישעיהו** (ל"ה - י', נ"א - ז"א) **ושמחת עולם על ראשם**, ולראות את הכהנים בעבודתם ותחזינה ענינו **בשובך לציון ברחמים** גדולים אמן.

הערה נחוצה לרגל עונת השמחות הבעל"ט

הנה זה רעה חולה הפושה בקרב המחנה שהשמחות נהפכו להיות ראוותניות ביותר ודבר זה הוא כבר יוצא מגדר הדעת רוב המלבושים והשמלות לכל סעודה וכיר"ב, וזכרוננו שאחי ר' **שמשון** שיחי' שאל את **אימי** ע"ה יום קודם חתונתו מה תלבש למחר, והיא ענתה בתמיהה 'נפתח את הארון מחר אחה"צ ונראה מה יש, ונקח...'. כך היתה המבט.

כיום כמה חודשים קודם החתונה, מתכננים הכל בפרטי פרטים, וכידוע יש תופעה שכל הגיסות והילדים לובשים תלבושת אחידה שעולה ממון רב, וזה ממש עין הרע, וכמה בזבז כסף יוצא מכל זה כשאין הפרוטה מצויה... וכולנו ראינו שבתקופת הקורונה רבים נמנעו מכ"ז, והתשובה לכך היא שלא היה הרבה אנשים ולא היה למי 'להראות העמים והשרים...', אין ראייה יותר ברורה מזה שכל זה נעשה להרשים את הסביבה.

בשנים אחרונות יש תופעה שהבר משמחים הפך להיות מפואר, מלא בתבשילים למיניהם, והעלויות גבוהות מאד, וכבר התרגלו בעלי האולמות להכריח בעלי השמחה לעשות כן, והם שברובם אברכים באים ובוכים 'וכי אני צריך להאכיל את כל העיר ממה שאין לי?!!', ובצעירותינו היה **אולם קרויזר** שבחורף היו מחלקים עוגה עם קצת שתיה ובקיץ היו מחלקים קצת גלידה וזה הספיק לכולם, והשמחה היתה שלימה ואמיתית, לא פחות מהשמחות המפוארות הללו...

גם הכסא כלה בצעירותינו היה כסא רגיל שעטרוהו במפה לבנה צחורה ונקיה וכדומא, והסתפקנו בזה, וכיום זה הפך להיות מפואר ביותר ומחירו לכל הפחות 30000 ₪ ומעלה, (ועשו חשבון שכיום יש בקרב בני התורה 300 חתונות בערך ביום, וא"כ בשבוע ההוצאה של הציבור על כסא כלה כחצי מיליון ₪!), וגם בזה האברכים משוועים והאולמות מחייבים.

אשרי מי שיוכל לבטל את הענינים האלו למען הציבור, ונחזור לשמחות אמיתיות ושפיות לתועלת הכלל.

מתוך שיעור השבועי ברחוב בעל שם טוב בני ברק, יום ראשון ל"ה תמוז תשפ"ב

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

דברים תשפ"ב ❖ גליון תפ"ט

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

בין איש ובין אחיו

וְאֶצְוָה אֶת שְׁפָטֶיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחִיכֶם וּשְׁפָטָתֶם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ (א' ט"ז)
איתא בגמרא סנהדרין (ז' ב') בין איש ובין אחיו, אמר רב יהודה אפילו בין בית לעלייה, ובין גרו, אפילו בין תנור לכירים.
ופירש רש"י, דאיירי שנפלה להם בית בירושה, דאל תאמר טול אתה בית ואחיד עליה, ומה בכך הרי לכל אחד יש לו דירה, אלא העלה אותן בדמים והשווה חלוקתן על ידי מעות. וכמו כן אל תאמר יטול זה תנור וזה כירה, שהרי תנור עודף על הכירה וצריך להוסיף דמים.
ונביא כמה עובדות בדיני ממונות ומה שיש לדון בהם בכמה אנפי:

תרם שטר חוב ומיד הלוח הגיע

עובדא הוה במשולח שהגיע לאדם לבקש תרומה, וענה האיש שקשה לו לתת תרומה, אבל יש לו שטר חוב על אדם שכבר ביקשו לפרוע כמה פעמים ודוחהו, ואמר להמשולח שמה שיעלה בידו להוציא ממנו שיקח לתרומה.
והנה יצא המשולח ומיד כשסגר את הדלת פגש את הלוח, ושאל המשולח את הלוח מה הוא עושה כאן, ואמר לו שחייב כסף ובא להחזיר החוב, והראה המשולח את השטר וביקשו את הכסף.
ויש לדון האם הכסף מגיע להמשולח.

א. מכירה בטעות

הנה איתא בגמרא כתובות (צ"ז א') בההוא בצורתא [מחסור בחיטים שגרם ליוקר שערים] דהוה בנהרדעא, ומכרו כל בני העיר את בתיהם כדי לקנות חיטים. בסוף הגיעו חיטים לנהרדעא. אמר רב נחמן שהדין הוא שחוזרים הבתים למוכריהם, כי היה מקח טעות, דאיגלאי מילתא שהאניות המביאות את החיטים כבר היו בדרכם לנהרדעא, ורק התעכבו הספינות בדרכם. ומכיון שאילו ידעו המוכרים את העובדות כמות שהן, הם לא היו מוכרים, אם כן הוה מקח טעות.
וכעין זה מצאנו (בבא בתרא קמ"ו ב', שולחן ערוך חו"מ סי' רנ"ג סעי' ה') דאם אדם אמר אין לי בנים ולכן נותן כל נכסיו לאחר, ואחר כך נודע שאשתו היתה מעוברת, הוה המתנה מקח טעות.
ואם כן הכי נמי דכוותה בנידון דידן חשיב מקח טעות.

[אך מכל מקום יש לדון דאף לדברינו דהוה מקח טעות ובטל התרומה, מכל מקום ישאר אצל המשולח שומה של סיכוי רחוק לגוביינא. או דילמא נימא דמכיון דבטל מקצת התרומה בטל כולו].

ב. מקח טעות בכרטיס שזכה

כעין זה אייתי בתשובות מהרש"ם (חו"ב סי' ל"ד) בעובדא במי שמכר כרטיס הגרלה, ולא ידע שכבר היה הגורל ושבאמת כרטיס שלו זכה בסכום כסף. וכתב מהרש"ם דהוה מקח טעות מכח הגמרא בכתובות הנ"ל.

אך דן שאם ידע שכבר עבר הזמן של ההגרלה, הרי היה יכול לברר, ואף אם אי אפשר לברר, מכל מקום מדלא המתין עד שיבורר, גמיר ומקני שיחול בכל אופן, אלא הנידון יהא בטעה בזמן הגורל וחשב

שעדיין לא היה הגורל. ובזה פסק דבאמת הוה מקח טעות.

ג. מקח טעות בחשב שהלוח עשיר

הנה איתא בשולחן ערוך (חו"מ סי' ס"ו סעי' ל"ד) במכר שטר חוב, והיה הלוח עני בשעת מכירה, אם מכרו ביותר מדמי שווי הוה בכלל אונאה, [וכתב בסמ"ע (שם ס"ק פ') דמסתמא כל מה שנתן בעדו הוא יותר משווי והוה אונאה], והרי בשטרות אין דין אונאה ואם כן חל המקח.

אמנם מביא בש"ך (שם ס"ק ק"יג) מתשובת מבי"ט (ח"א סי' קע"ח) ומב"ח (שם סעי' ל"ה) דאיירי דוקא באופן שהלוח ידע שהלוח עני, אבל כשלא ידע הוה מקח טעות. [א"ה. ובש"ך פליג רק משום דהוה להלוח לשאול אם הוא עני].
מעתה לענ"ד גם המוכר שטר חוב של עני ונודע שהוא עשיר, נמי הוה מקח טעות.

ואם כן זה דמי לנידון דידן, ואיפשרטא מהכא דבאמת התרומה שתרם להמשולח הוה מקח טעות.

וכמו כן יהא לענין מכירה, כגון המוכר שטר חוב לחבירו בזול מכיון שהלוח אשתמוטי קא משתמיט, ובאמת הלוח מוכן לשלם, הוה מקח טעות.

אך טענו דיש לדחות ולחלק בין עני ועשיר שזה מקח טעות, ובין סיכוי רחוק שיצליח אף אם היתה ההצלחה כבר בשעת המקח, דאטו בכל עסק שהיה נראה שההצלחה רחוקה ובאמת ההצלחה קרובה והיתה כבר בשעת מעשה, האם נימא דהוה מקח טעות.

אבל יש לומר דבאמת בנידון דידן דמי לעני והעשיר. אך אם הכל תלוי אצל הלוח במצב העסקים דידיה, בזה שפיר יש לומר דלא הוה מקח טעות. ויש לעיין.

ד. לחלק בין אסמכתא לטעות

הנה נידון דידן נכתב בספר תורתך שעשועי, ואסיק שם הגאון שליט"א דמקחו קיים, דהרי קיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' ר"ז סעי' י"ט, רמ"א יו"ד סי' רנ"ח סעי' י"ז) בצדקה אין טענת אסמכתא, כגון באמר אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ועשאו, חייב ליתן לצדקה, ולא יוכל לטעון דסמך בלבו שלא יעשה.

אך לענ"ד יש לחלק, דדוקא אסמכתא ליכא, אבל דינא דמקח טעות איתמר גם בצדקה, והיינו בנתן שטר חוב לצדקה דחשב שהוא עני ובאמת הלוח עשיר.

[תו כתב דמקחו קיים מכח דינא דשולחן ערוך (יו"ד סי' רנ"ח סעי' ח') דהמקדיש שטר חוב מהני ולא אמרינן דלדחויי הגבאי קא אתי. אך בזה יש לדון לחלק כהנ"ל דשאני הכא הוה מקח טעות].

ה. הישועה מחמת העתיד

הנה נודע הסיפור כשגדוד חיילים נכרים באו לעיר וחויב נתינת האוכל היה על היהודים, והיה קשה מאוד, והלכו לצדיק והיו צריכים לתת פדיון נפש גדול כי הצדיק האכיל יתומים ואלמנות, ומיד לאחר מכן החיילים הלכו מהעיר.

אך בדקו בני העיר שהפקודה להעביר החיילים ניתנה מקודם שהצדיק בירך, ואם כן טענו על התרומה שהוא מקח טעות.

ופסק מהרש"ם שאינו מקח טעות והביא ראיה מגמרא בסוף ברכות (ס"ג ב') שד' נתן שכר היום על מעשה שיהא מחר.

ואם כן נפקא מינה בנידון דידן, דהיכא דהמשולח התפלל היטב ונתן פדיון נימא דמה שהלוח החזיר היה בזכות המשולח ולולא המשולח לא היה מחזיר, ואם כן לא הוה מקח טעות.

אך באמת צריך עיון טובא בפיסקא דמהרש"ם, שהרי אמרינן (שולחן ערוך סי' תקס"ט סעי' א') ביחיד המתענה על צרה ועברה, כגון במתענה על הגשם וירד גשם, צריך להשלים כל התעניות שקיבל עליו. ומשמע דכל זה דוקא אם עברה הצרה רק לאחר שקיבל התענית, אבל אם אגלאי שכבר עברה הצרה לפני קבלת התענית, כגון שירדו גשמים לפני קבלת התענית, הוי קבלה בטעות. ולא אמרינן דכל הגשם היינו דוקא בזכות מה שעומד להתענות. (ועוד עיין מה שהבאנו לדון בהאי פיסקא דמהרש"ם בגליון פרשת ויחי תשפ"ב).

קנין משיכה בחלק מהחפץ

הנה יש לדון בספר סגור שהיה בסימטא, ופתחו ונמצא שחלק מהספר נעשה בו משיכה בסימטא וחלק לא נעשה בו כלום, האם קנה הספר בקנין משיכה.

א. האם בעינן למשוך את כולה

הנה בגמרא בבא בתרא (ע"ה ב') נחלקו אמוראי לענין אם משך רק חלק מספינה או חלק מבהמה כדי לקנותו, האם אמרינן דלא קנה עד שימשוך את כולה, או דילמא סגי במקצתה.

ולמאן דאמר דמהני משיכה במקצתה, אם כן הכי נמי בנידון דידן בפתח ספר.

ב. מקצתו שהגיע לסימטא קנה

אמנם יש לשאול אם נימא דמהני מקצתה, אם כן בהכניס חפץ מקצתו לסימטא, אם כן יקנהו, דהרי החפץ שנכנס לסימטא, דהרי סגי במשיכת מקצתה.

ואם כן תיקשי אמאי אמרינן (כתובות ל"א א') שהגונב כיס בשבת מרשות היחיד לסימטא, חייב לשלם על הגניבה, שכבר נתחייב בגניבה כשהגביה, קודם שיבא לידי איסור סקילה שהוא רק כשהוציאה לסימטא, אבל אם היה מגרר הכיס, פטור מלשלם על הגניבה, מפאת קם ליה בדבריה מיניה, שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד, והא בשעה שהוציאה לסימטא.

ותיקשי הרי להאמור מקצת החפץ שנכנס לסימטא קנהו, וחייב על הגניבה, ומשום שבת אכתי לא מתחייב, ואם כן ליכא פטור של קם ליה בדבריה מיניה. אלא מוכח שלא קנה מקצתה עד שימשוך את כולה.

ג. כל החפץ נמשך

אך יש ליישב, דהטעם דבמשיכת מקצתה קנה, היינו כל שהחפץ כולה נמשך כאשר נמשך מקצתה וכן קנאו כולו, אך כאשר החפץ נשאר חלקו ברשות היחיד גם לגבי החלק שבחוץ, אין כאן משיכה, כיון דחלק מהחפץ לא נמשך כלל.

והנה לפי זה יתחדש שבנידון הנ"ל בפתח ספר, גם את החלק שנמשך לא יקנה, דבעינן שתהא משיכה בכל החפץ.

ד. ד' אמות

הנה תוספות (בבא מציעא י"א א' ד"ה ארבע) הקשו בהא דאמרינן (כתובות שם) בדין הנ"ל דמגרר כיס, דבאופן דהוציא הכיס לרשות הרבים אין קנין משיכה, והא נימא דמפאת ד' אמות יקנה, למאן דאמר ד' אמות קונות ברשות הרבים.

חזינן בתוספות דאם ד' אמות אינם קונות ברשות הרבים, ניחא, ותיקשי למאי דמוקמינן בגמרא דאייירי בסימטא, אמאי פטור משום קם ליה בדבריה מיניה על המשיכה, מכל מקום בד' אמות יקנה את החלק שיצא תחילה, ולא יהא פטור של קם ליה בדבריה מיניה, וכאן ליכא למימר כמו שכתבנו דצריך משיכה בכולו דזה רק לענין קנין משיכה ולא לענין קנין ד' אמות.

וצריך לומר דאייירי בגוונא שאין ד' אמות, כגון שעומד ברשות היחיד ודוחף החוצה, ואם כן מאי הוקשה לתוספות למאן דאמר ד' אמות קונות ברשות הרבים. ועיין.

הניזק היה יכול למנועו

הנה בתשובות שארית שם (סי' י"א, להגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל לב"ד א"ד קורשאן ובברייסק, מודפס בסוף תשובות תורת רפאל ח"ג) מביא

עובדא במוסר את חבריו לעכו"ם, והנמסר היה יכול להפטר בסכום קטן, ולא עשה כן, ובוזה ניזק בסכום גדול. האם המוסר חייב לשלם.

[וזה לשונו, נשאלתי בראובן שמסר אח שמעון אצל השופט דכפר, והשופט רצה להתפשר עם הנמסר בעד דבר קטן, אך הנמסר לא חש לזה ולא הלך לבקש על נפשו אצל השופט, וכראות השופט שהנמסר לא בא לבקש על נפשו שלח אח האקט לעיר הבירה ויצא המשפט שהנמסר יוקנס בסך רב, ועתה הנמסר תובע את המוסר בכל הקנס יען כי הוא גרם לזה, והמוסר השיב היה לך לבקש אל השופט דכפר ולהתפשר אתו בעד דבר מועט ומה אני חייב בדבר שגרמת לך מעצמך את ההיזק הנ"ל].

א. הניח גחלת על בגד חבריו

הנה כתב ב"שארית שם" דלכאורה חייב. והכי נמי בכל נזק שהניזק יכול למנועו, כגון אש ויכול הניזק לכבותה, או שן ויכול הניזק לגרש הבהמה, חייב המזיק.

דהרי אמרינן בגמרא בבא קמא (כ"ז א') בהניח גחלת על בגד חבריו ונשרף, חייב לשלם על הבגד, אף שהניזק היה יכול להסיר הגחלת. ופירש רש"י, דיכול לטעון דהא דלא סלקה משום דסבר אתבעיניה ליה בדינא ויפרע לי. ואם כן הכי נמי בהנ"ל נימא דהמזיק חייב.

ב. ברי היזיקא

אך דן ב"שארית שם" דכיון דמוסר חייב רק מדינא דגרמי ובעינן ברי היזיקא, אם כן יש לדון האם זה מקרי ברי היזיקא.

והביא רביה דבאמת חשיב ברי היזיקא, דהא דאמרינן (בבא קמא ק') במחיצת הכרם שנפרצה ואסר את כל התבואה מחמת איסור כלאים, דחשיב ברי היזיקא וחייב מדינא דגרמי לשלם על כל התבואה, אף שהניזק היה יכול לעשות מחיצה ולתבוע ממנו דמי המחיצה.

ג. גם בנזקי ממונו

תו כתב דאף בנזקי ממונו של המזיק ויכול הניזק למנועו, אכתי יהא המזיק חייב, דהרי חזינן (בבא קמא כ"ח א') דשור מועד של חבריו שעלה על שורו, ושטם התחתון ונפל העליון ומת, דיינינן דהשומט חייב מכיון דלית ליה פסידא דהיה יכול לתבוע את בעל השור בבית דין.

ותיקשי הרי אם לא היה שומט היה בעל שור המזיק פטור, דהיה יכול לומר כיון דהיית עומד ורואה והיית יכול לסלק ההיזק על ידי שתשטם את שלך להכי איני מחוייב לשלם. אלא על כרחך חזינן דהניזק אינו חייב לסלק ההיזק.

ויש לעיין בדבריו, דהרי חזינן שמת העליון ואם כן יש לומר דאסור לו לשומטו מספק שמא ימות העליון.

ד. מוסר ספק נפשות

הנה העירוני בהך עובדא דמוסר, דהרי אמרינן בגמרא בבא קמא (שם כ"ז א') דאע"פ דבהניח גחלת על בגדו פטור, אמנם בהניח גחלת על לבו, פטור המניח, דהוה ליה להסירו משום סכנה.

והרי מסירה לעכו"ם חשיבא כסכנת נפשות שהרי חשבינן להמוסר כרודף, והשתא דיכול להנצל מהמסירה אם כן ליפטר המוסר מהאי טעמא.

ויש לומר דנהי דהוה כרודף, מכל מקום הוה רק חשש רחוק, ולכן דמי להניח גחלת על בגדו.

ה. הוה ליה שלא תאכל

הנה איתא במשנה בבבא קמא (מ"ז א') הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, אם הוזקה בהן שורו, בעל הפירות חייב.

ואמרינן בגמרא (שם ב') אמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהן, אבל אכלה מהם יותר מדאי ומתה פטור, מאי טעמא, דהוה לה שלא תאכל.

וכתבו תוספות (שם ד"ה הוה לה, א"ה, לכאורה בתוספות לא כתוב כך, אלא ברא"ש בבא קמא פ"ה סי' ג' וזה לשונו, ועל בעל החצר מוטל שמירה זו כי הוא מצוי בחצר ואם יראה שבהמתו אוכלת יותר מדאי יש לו למנועה. עיין שם) דהיינו משום שהבעלים היה יכול למנועה מלאכות הפירות. אם כן חזינן דביכול למנועה ליכא נזקי ממון.

[ומזה העירו על הש"ך (ח"מ סי' שפ"ו סי"ק כ"ג) שכתב דאף בהטמין סם המות בתוך מאכל הבהמה, באופן שאי אפשר להרגישו כלל, מכל מקום אמרינן דהוה ליה שלא תאכל ופטור המטמין. והרי בכחאי גוונא הבעלים לא היה יכול למנועה].

ונצטרך לחלק שכאן אין צורת נזק דאין הדבר מורה על כך שאין לאוכלו, ואם כן מכיון שהבעלים שם פטור, משא"כ בנזקי ממון דעלמא דהוי מזיק גמור בזה לא איכפת לן שהבעלים שם.

נידון הנ"ל לענין שומר

הנה עובדא הוה בשוחט שלקח תרנגולת לשחוט וברחה התרנגולת, ואמר לבעלים לרדוף אחריה, והבעלים אמרו לשוחט לרדוף, ונאבד התרנגולת.

ויש לדון האם השוחט חייב לשלם על התרנגולת שנאבדה.

א. לחלק בין שומר למזיק

הנה יש לעיין האם השוחט חייב מכיון דהוא שומר. והנה אף אם הכא השוחט פטור, אינו ראיה לנידון הנ"ל בניזק שהיה יכול למנוע ההיזק, דהרי שאני הכא דהטעם משום דליכא דין שמירה באופן שהמפקיד היה יכול להצילו, משא"כ במזיק חייב אע"פ שהניזק היה יכול למנוע ההיזק.

ב. הבעלים נסע עמו

הנה אייתי באגרות משה (ח"י"מ ח"א סי' ע') עובדא בבעל עגלה שהולך זרע קשואין וגם בעל הזרע נסע אתו יחד על אותה העגלה, ונגנב הזרעים בדרך, האם יש לחייב את הבעל העגלה.

ודן נמי לפטור הבעל עגלה מכיון דשומר בכהאי גוונא פטור. אך עיין היטב בדברי האגרות משה דמשמע מדבריו דאיירי רק בגוונא ידידה שם. [א"ה: כתב שם דמסתבר שבכהאי גוונא שהבעלים נמצא ביחד עמו לא נעשה שומר כלל].

ג. שומר חמץ שלא מכרו לנכרי

הנה בענין הנידון אם שומר חייב כאשר הבעלים יכולים, הנה דעת המגן אברהם (סי' תמ"ג ס"ק ה') בישראל שהיה שומר על חמצו של ישראל אחר, אם השומר לא מכר החמץ, חייב לשלם דמי הפקדון למפקיד, וכמו בשומר חנם שהיה יכול להציל ברועים ובמקלות ולא הציל חייב, הכי נמי היה יכול למוכרו קודם זמן האיסור וכך החמץ לא היה נאסר לאחר הפסח.

ורמי אנפשיה הרי גם הבעלים יכול למוכרו לנכרי. ומיישב דבלאו הכי חייב השומר להוציא מרשותו אף אם הבעלים מכרו בגלל שאינו יודע אם המפקיד מכרו. חזינן דבלאו הכי השומר פטור מכיון שהבעלים היו יכולין למכור.

אך בחק יעקב (שם ס"ק ח') כתב דאם משום הא, יכלו הבעלים להודיע לשומר שמכרו, ואם לא מכר והודיעו, איהו דאפסיד אנפשיה ואבידה מדעת הוא, ולכן כתב דבכהאי גוונא באמת השומר פטור.

ואם כן נילף מהתם לנידון האגרות משה, וכן להנידון דשוחט שהתרנגולת ברחא והבעלים עמדו שם, דלמגן אברהם השומר חייב, אבל לחק יעקב השומר פטור.

שכר אולם ונתבטל ההסכם

עובדא הוה באחד שרצה לשכור אולם לקידוש בבוקר של שבת, ואמר בעל האולם תסדר האולם בעצמך, ולא רצה לסדר בעצמו, והלך לאולם אחר, ושם הסכים בעל האולם לסדרו בשבילו, וקצצו מחיר וזה כלל הסידור.

והנה בא סמוך לשבת להאולם וראה שאינו מסודר וכבר היה מאוחר והלך וסידרו לבד.

א. ההסכם בטל

הנה זה פשיטא שיכול להוריד מן המוסכם כשיעור הסידור. אלא שיש לעיין שיהא פטור לגמרי, כיון דההסכם בטל, דהרי יש לומר דהוה מקח טעות, והרי אם היה מחליט לא לבוא בכלל היה הדין עמו, ונמצא דאין הסכם, ואם כן הא יש לומר דדמי לבית דלא קיימא לאגרא, שהרי שום אדם לא ישכור וגם בעל האולם לא חשב להשכיר, ואם כן דינו כזה נהנה וזה לא חסר ואם כן לא ישלם כלום.

[והעירו דכיון דנכנס בסתמא ולא אמר בפני עדים שמבטל הפסיקה נכנס על דעת הפסיקה].

ב. הרי משלם על חשמל ומים

אך יש לומר דהא קיימא לן (בבא קמא כ' ב') דביש שחרוריתא דאשייתא, מגלגלין עליו את הכל, והרי בהיותו שם משתמש במים וחשמל, ועל זה הרי ודאי חייב לשלם דהוה ליה חסר.

ואם כן נמצא לפי זה הלכתא רבתא דהאידינא בטל דינא דזה נהנה וזה לא חסר ויצטרך להביא מים מן החוץ.

אך קאמר הגאון רבי אברהם קופשיץ זצ"ל דיש לומר דלא דמי

לדינא דגמרא, דהתם השימוש עצמו מחסר בדבר, משא"כ הכא המה שני דברים, השימוש בהאולם והמים וחשמל.

[ולפי זה יש לדון בלוקח מכונית של חבירו ונוסע בו, והיה בו דלק, אם דמי למים וחשמל, או דילמא הכא הוה בדבר עצמו, דהרי על ידי הדלק הוה השימוש בהמכונית].

ואם כן נמצא דאכתי יש לפטור את הנכנס לבית חבירו אלא שישלם את החסרון.

ג. גלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה

אך אסיק עלה דהרי חזינן דהיה מוכן לשלם על האולם, אם כן שוב ניחא ליה בהוצאה. [והרי כתבו תוספות (כ' ב' ד"ה טעמא) דכל היכא דהנהנה גלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה חייב].

וטענו דיש לומר דזה לא מקרי ניחא ליה בהוצאה על מקום שיש טרחה לסדר. אך אינו מוכרח.

ד. נמצא בית גזול

הנה אמרינן בסוגיין דבבא קמא (כ"א א') דהדר בבית חבירו ונמצא גזול, אינו משלם לבעלים האמיתיים משום דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר. ותיקשי הא ניחא ליה בהוצאה שהרי הסכים לשלם.

והקשה זאת בשיטה מקובצת (שם) ותיריך דבעינן ניחא ליה בהוצאה לזה שבאמת הבית שלו. אך בנידון דידן הרי באמת האולם שלו ואם כן חשיב שגילה דעתו דניחא ליה בהוצאה.

אלא יהא נפקא מינה באופן ששכר דירה ונתברר שאינו של המשכיר, דמדינא פטור לשלם משום דזה נהנה וזה לא חסר, ולא אמרינן דגילה דעתו דניחא ליה בהוצאה מכיון דבאמת אינו של המשכיר, והשתא נבוא למידן מפאת חסרון המים והחשמל כאשר המשכיר משלם, ולהאמור אכתי יפטר השוכר אלא שישלם את המים, דהחיוב שכירות והחיוב על המים וחשמל הוה שני דברים.

ה. גלי דעתיה רק אם יהא לו בעלות

אך העירו דכתבו באור שמח (פ"ג מהל' גזילה ה"ט) ובקהילת יעקב (בבא קמא סי' י"ח) טעם אחר אמאי בהך דנמצא שאינו שלו לא הוי גלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה, והוא מכיון דהשתא יכול תמיד לומר לו שיצא מכאן, ואדעתא דהכי שלא יהא קנוי לו רק שיהנה מהדירה בלא זכות בעלות לא גילה דעתיה דניחא ליה בהוצאה.

ולפי זה בעובדא דידן נמי, אף שזה רק ליום אחד, מכל מקום הרי בעל האולם היה יכול להוציאו מכיון שבטל ההסכם ביניהם, ואם כן ליכא גלי דעתיה דניחא ליה.

אך הא קמאי לא תירצו כן, אך בקהילת יעקב דן דזה כוונת קמאי ולעני"ד צריך עיון בכוונתם.

תו, לאחר העיון הרי כאן לא שייך טעמא דהאור שמח וקהילת יעקב, שהרי היאך יוכל יסלקו הרי יאמר השוכר שאינו מקפיד וממילא השכירות קיימת אלא שרצונו לנכות ההוצאות של הסידור.

[ויש לעיין אם כן יאמר המשכיר שמבטל השכירות וזה תליא בסוגיא דפסחים (ד' ב') בשכר בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק].

קנה על מנת למכור

עובדא הוה במכירת ספרים של סוף העונה, והיו שם ספרי בישול בזול, והחליט לקחת עשרה ספרים, ובמחשבתו למוכרם במחיר הרגיל. ולאחר ששם אותם בצד בא לשלם, ושאלו המוכר, האם אתה רוצה למוכרם, ואמר כן, ואמר המוכר אם כן איני מסכים. ואמר הקונה אם כן אתנם במתנות.

ואמר הגאון ר' אברהם קופשיץ זצ"ל דלאו כל כמיניה דהמוכר, מפאת שכבר הגביה הלוקח, דכך חזינן בגמרא בבא בתרא (פ"ח א') דכשלקחו הקונים את קארי [דלעת] והקדישם המוכר, אמרינן דכבר קנאום הקונה ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, והוא דקייצי דמיה. ואם כן הכי נמי בנידון דידן. [ויש לעיין אם אחר הזיק אם ישלם המחיר המלא או פחות].

אמנם דן הגאון ר' אברהם קופשיץ זצ"ל, דבאמת יש לעיין מה טעמו של המוכר דלא ניחא ליה, ויש לומר משום דהסוחרים האחרים יתרעמו, ששובר לה השוק, ואם כן יש לומר דהוה אומדנא לכתחילה. אך הדבר רחוק. וזולת זה אם ימכור במחיר השלם אין תרעומת.

מתורת דרך אמונה [י"ד]

עדים על ההלואה ויכול לטעון לא לוית, משא"כ כשטוען שפרע תוך זמנו, דייננן בגמרא דלא מהני מיגו, דהוה מיגו במקום חזקה שאין אדם פורע לחבירו תוך זמנו. ולדינא קיימא לן דפטור במיגו אבל מהני תפיסה, משא"כ אם יאמר שלא לוה, פטור ולא תועיל תפיסה.

מעתה אם הלוה שפרע תוך זמנו יודע דיש ביד המלוה ממון ידידיה שהפקיד לו בעדים, והשתא אם יטעון שפרע תוך זמנו, המלוה לא יחזיר לו פקדונו, ואם יאמר שלא לוה יצטרך המלוה להחזיר לו, ובזה קאמר הש"ך דאסור לטעון טענות שקר אפילו כדי להציל ממונו.

ב. לענין איסור והיתר

אמנם היה מקום לחלק בין דינא דהש"ך הנ"ל לדינא דהדרך אמונה, דהא דאסרינן לטעון שקר כדי להגיע להאמת, היינו רק לענין טוען ונטען, משא"כ לענין איסור והיתר מותר לשקר, כגון בשני עדים שמעידים שנכרי נגע ביין ונעשה יין נסך, והרי יודע שאינו כן, יהא מותר לו לומר שהיין מבושל. [כך טוען בספר פיקוח נפש שם].

בעניני בין המצרים

ד. ויהי נועם

הנה לענין קריאת שמע על המטה בתשעה באב, משמע (א"ה). עיין יסוד ושרש העבודה שער ט' פ"ב) דאומר כל המזמורים נמי וגם ויהי נועם.

וראיתי מבארים (רבבות אפרים ח"א סי' ש"פ אות ד') דאע"ג דאמרינן (שולחן ערוך סי' תקנ"ט סעי' ב') דבחל תשעה באב במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם, הרי כתב בביאור הגר"א (שם) דהטעם משום דלא שייך לומר ומעשה ידינו כיון דאסירא במלאכה, אבל ויהי נועם דקריאת שמע על המטה מבואר בגמרא שבועות (ט"ו ב') שהוא מפאת שמירה מפני המזיקים הלכך זה שייך גם בתשעה באב.

ה. טעה ובירך על בשר

הנה מי שבירך שהכל על בשר בתשעת הימים, האם יאכל כדי להציל עצמו מברכה לבטל.

הנה כתב בזכור לאברהם (דף קפ"ח ב', מובא בשדי חמד מערכת בשר בחלב אות י"ב) דמי שבירך על חלב דשכח שאכל בשר, לא יאכל, ואם כן יש לומר דהוא הדין הכא, אך יש חולקים על הזכור לאברהם. [ולענין תענית יש אומרים שאם בירך בטעות לא ישתה. עיין באורך במכתב לחזקיהו בתשובות שבסוף שדי חמד, תשובה כ'].]

והנה אם היה דעתו לאכול עוד דברים אם כן יאכל שאר הדברים. אלא הנידון כשלא היה בדעתו לאכול דברים אחרים.

ולכאורה אכתי יש לו תקנה, שיערב הך בשר בתבשיל, שטעם בשר שרי בתשעת הימים (שולחן ערוך סי' תקנ"א סעי' י'), והברכה תישאר על הטעם, ועל הדבר האחר ישמע ברכה מאחר ויצא בשומע כעונה דלא הוה הפסק, [נוענה אמן אחרי שיטעם], דגם על טעם משמע דחייב בברכת הנהנין, דהרי כתבו תוספות (ברכות ל"ח א' ד"ה האי בתירוץ הראשון) דטעם הוי טפילה וטפילה חייב בברכה אלא שנפטר בברכת העיקר, ואם כן הברכה קמייאת לא פקעה. [וזה כששניהם אותו ברכה דבלא זה השתא ברכתו כהעיקר, אך בבירך על זה לחודיה נשאר שהכל].

והנה תליא זה אם בירך ואכל ואחר כך הכניס לזה טעם אחר אם חייב בברכה.

אך האי תקנתא דוקא למה שכתב המחבר דטעם בשר בתבשיל שרי, אך הרי כתב במשנה ברורה (שם סי' ק"ג) דהאידינא נהגי לאסור.

לשקר לצורך האמת

הנה אמרינן במשנה בכריתות (י"א ב') דאם אומר לא אכלתי חלב, ועדים אומר שאכל, לדעת ר' מאיר חייב להביא קרבן, ואף לדעת חכמים עכ"פ חייב קרבן באופן דלא מתפרש שמזיד הייתי.

ודן בספר משנת פיקוח נפש (סי' ע"ה אות י"א) בידוע שבאמת לא אכל חלב והעדים מעידים עדות שקר, האם מותר לו לומר שהיה מזיד כדי שלא יביא קרבן ויפסיד כסף, וגם הרי יודע שזה יהא חולין בעזרה.

וכתב בשם הגאון דרך אמונה דיאמר האמת. [כך מביא בתשובות בסוף הספר אות ק"ב].

א. לשקר בבית דין שלא להפסיד

הנה כעין הנ"ל מצאנו בש"ך (סי' ע"ה סק"א) דכתב דאסור לאדם לומר שקר בבית דין אף באופן שאם יאמר האמת יפסיד שלא כדין.

כגון באופן שהאמת היתה שפרע תוך זמנו, ובזה אינו נאמן, אך אין

א. מלוה מלכה

הנה יש לעיין במי שמוכרח לאכול בתשעה באב נדחה, האם חייב במלוה מלכה, ואם נימא הכי, מי שצריך רק לשתות, דמדינא יש לומר דשרי ליה לאכול, אם כן יתחייב במלוה מלכה וגם בהבדלה, וכמדומה דלא שמענו כן. וצריך תלמוד.

ב. ציון בשדה תחרש

הא דלא עבדינן מ"ז תמוז ואילך, הם ד' דברים, וסימניך, ציון בשדה "תחרש", והיינו,

י' תספורת. אך נטילת צפרניים שרי עד שבוע שחל בו.

י' ח' תונה. אך תנאים שרי לעשות גם עם סעודה.

י' ריקודים ומחולות. ולענין ריקודים בשבע ברכות וברית מילה, נחלקו בזה. ובכלל זה שירים ומנגינות.

י' ש' החיינו. ולענין שבת מביא במגן אברהם (סי' תקנ"א ס"ק מ"ב) דדעת ספר חסידים דשרי, ובכתבי האר"י איתא שלא לומר. וכתב במשנה ברורה (סי' תקנ"א ס"ק ס"ח) להקל.

ג. האם בין המצרים מתחיל בשבת

הנה פליגי ב"ז בתמוז שחל להיות בשבת מאימת מתחילין בין המצרים, דעת המגן אברהם (שם) מבואר דכיון דהצום נדחה, מתחילין ה' שבועות רק מלמחרת, אמנם בכנסת הגדולה מבואר דזה מתחיל מהשבת.

ונפקא מינה, דכתב במגן אברהם (שם) דאף להאוסרים לומר שהחיינו גם בשבת, מכל מקום ב"ז בתמוז שחל להיות בשבת, שרי, דכיון דהצום נדחה, מתחילין ה' שבועות רק מלמחרת, אמנם למה שכתב במשנה ברורה הנ"ל דשרי שהחיינו בשבת, אין נפקותא בזה.

ויש לדון אם יש נפקותא בהאי פלוגתא זולת לענין שהחיינו, הנה לתספורת אין נפקותא דהרי בלאו הכי אסירא בשבת, וכן לענין חתונה אין נפקא מינה דאין נושאין בשבת, אך נפקא מינה לענין ריקודים ומחולות אם משכחת לה גוונא דבשבת דעלמא שרי ובין המצרים אסירא.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן
אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל,
מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב
בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן
הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר.
הרבה פעמים האריך רבינו בכמה
דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים
עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום
שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבלת הגליון לתרומות והערות:
L5703949@gmail.com

שמועה טובה תדשן עצם – יצא לאור עולם בימים אלו ספר

אגן הסהר – חלק רביעי

כשמונה מאות עמודים חדשים, הכוללים בתוכם עובדות והנהגות חדשות שעדיין לא נתפרסמו לרבים, עצות והדרכות, והרבה פניני הלכה, חידות ופרפראות שהרבה מהם לוקטו מתוך כתביו המרובים שהניח אחריו ברכה רבינו זצוק"ל.

בצירוף מפתח ענינים מפורט המתפרס על פני קרוב לששים עמודים.

ביתן להשיגו: בירושלים - משפ' פיש רח' גבעת משה 12 (קומה אחת לידת) טל' 02-5373351
בבני ברק - משפ' פיש רחוב הרב קוטלר 21 טל' 03-6188995 0533149777
בקריית ספר - משפ' אפרגוט רחוב הרב מפויבז 9 קומה עליונה טל' 0548474185

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

דברים תשפ"ב ❖ גליון תפ"ט

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

בין איש ובין אחיו

וְאֶצְוָה אֶת שְׁפָטֶיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחִיכֶם וּשְׁפָטֶתֶם צְדָק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ (א' ט"ז)
איתא בגמרא סנהדרין (ז' ב') בין איש ובין אחיו, אמר רב יהודה אפילו בין בית לעלייה, ובין גרו, אפילו בין תנור לכירים.
ופירש רש"י, דאיירי שנפלה להם בית בירושה, דאל תאמר טול אתה בית ואחיד עליה, ומה בכך הרי לכל אחד יש לו דירה, אלא העלה אותן בדמים והשווה חלוקתן על ידי מעות. וכמו כן אל תאמר יטול זה תנור וזה כירה, שהרי תנור עודף על הכירה וצריך להוסיף דמים.
ונביא כמה עובדות בדיני ממונות ומה שיש לדון בהם בכמה אנפי:

תרם שטר חוב ומיד הלוח הגיע

עובדא הוה במשולח שהגיע לאדם לבקש תרומה, וענה האיש שקשה לו לתת תרומה, אבל יש לו שטר חוב על אדם שכבר ביקשו לפרוע כמה פעמים ודוחהו, ואמר להמשולח שמה שיעלה בידו להוציא ממנו שיקח לתרומה.
והנה יצא המשולח ומיד כשסגר את הדלת פגש את הלוח, ושאל המשולח את הלוח מה הוא עושה כאן, ואמר לו שחייב כסף ובא להחזיר החוב, והראה המשולח את השטר וביקשו את הכסף.
ויש לדון האם הכסף מגיע להמשולח.

א. מכירה בטעות

הנה איתא בגמרא כתובות (צ"ז א') בההוא בצורתא [מחסור בחיטים שגרם ליוקר שערים] דהוה בנהרדעא, ומכרו כל בני העיר את בתיהם כדי לקנות חיטים. בסוף הגיעו חיטים לנהרדעא. אמר רב נחמן שהדין הוא שחוזרים הבתים למוכריהם, כי היה מקח טעות, דאיגלאי מילתא שהאניות המביאות את החיטים כבר היו בדרכם לנהרדעא, ורק התעכבו הספינות בדרכם. ומכיון שאילו ידעו המוכרים את העובדות כמות שהן, הם לא היו מוכרים, אם כן הוה מקח טעות.
וכעין זה מצאנו (בבא בתרא קמ"ו ב', שולחן ערוך חו"מ סי' רנ"ג סעי' ה') דאם אדם אמר אין לי בנים ולכן נותן כל נכסיו לאחר, ואחר כך נודע שאשתו היתה מעוברת, הוה המתנה מקח טעות.
ואם כן הכי נמי דכוותה בנידון דידן חשיב מקח טעות.

[אך מכל מקום יש לדון דאף לדברינו דהוה מקח טעות ובטל התרומה, מכל מקום ישאר אצל המשולח שומה של סיכוי רחוק לגוביינא. או דילמא נימא דמכיון דבטל מקצת התרומה בטל כולו].

ב. מקח טעות בכרטיס שזכה

כעין זה אייתי בתשובות מהרש"ם (חו"ב סי' ל"ד) בעובדא במי שמכר כרטיס הגרלה, ולא ידע שכבר היה הגורל ושבאמת כרטיס שלו זכה בסכום כסף. וכתב מהרש"ם דהוה מקח טעות מכח הגמרא בכתובות הנ"ל.

אך דן שאם ידע שכבר עבר הזמן של ההגרלה, הרי היה יכול לברר, ואף אם אי אפשר לברר, מכל מקום מדלא המתין עד שיבורר, גמיר ומקני שיחול בכל אופן, אלא הנידון יהא בטעה בזמן הגורל וחשב

שעדיין לא היה הגורל. ובזה פסק דבאמת הוה מקח טעות.

ג. מקח טעות בחשב שהלוח עשיר

הנה איתא בשולחן ערוך (חו"מ סי' ס"ו סעי' ל"ד) במכר שטר חוב, והיה הלוח עני בשעת מכירה, אם מכרו ביותר מדמי שוויו הוה בכלל אונאה, [וכתב בסמ"ע (שם ס"ק פ') דמסתמא כל מה שנתן בעדו הוא יותר משווי והוה אונאה], והרי בשטרות אין דין אונאה ואם כן חל המקח.

אמנם מביא בש"ך (שם ס"ק ק"יג) מתשובת מבי"ט (ח"א סי' קע"ח) ומב"ח (שם סעי' ל"ה) דאיירי דוקא באופן שהלוח ידע שהלוח עני, אבל כשלא ידע הוה מקח טעות. [א"ה. ובש"ך פליג רק משום דהוה להלוח לשאול אם הוא עני].
מעתה לענ"ד גם המוכר שטר חוב של עני ונודע שהוא עשיר, נמי הוה מקח טעות.

ואם כן זה דמי לנידון דידן, ואיפשרטא מהכא דבאמת התרומה שתרם להמשולח הוה מקח טעות.

וכמו כן יהא לענין מכירה, כגון המוכר שטר חוב לחבירו בזול מכיון שהלוח אשתמוטי קא משתמיט, ובאמת הלוח מוכן לשלם, הוה מקח טעות.

אך טענו דיש לדחות ולחלק בין עני ועשיר שזה מקח טעות, ובין סיכוי רחוק שיצליח אף אם היתה ההצלחה כבר בשעת המקח, דאטו בכל עסק שהיה נראה שההצלחה רחוקה ובאמת ההצלחה קרובה והיתה כבר בשעת מעשה, האם נימא דהוה מקח טעות.

אבל יש לומר דבאמת בנידון דידן דמי לעני והעשיר. אך אם הכל תלוי אצל הלוח במצב העסקים דידיה, בזה שפיר יש לומר דלא הוה מקח טעות. ויש לעיין.

ד. לחלק בין אסמכתא לטעות

הנה נידון דידן נכתב בספר תורתך שעשועי, ואסיק שם הגאון שליט"א דמקחו קיים, דהרי קיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' ר"ז סעי' י"ט, רמ"א יו"ד סי' רנ"ח סעי' י"ז) בצדקה אין טענת אסמכתא, כגון באמר אם אעשה דבר פלוני אתן כך וכך לצדקה ועשאו, חייב ליתן לצדקה, ולא יוכל לטעון דסמך בלבו שלא יעשה.

אך לענ"ד יש לחלק, דדוקא אסמכתא ליכא, אבל דינא דמקח טעות איתמר גם בצדקה, והיינו בנתן שטר חוב לצדקה דחשב שהוא עני ובאמת הלוח עשיר.

[תו כתב דמקחו קיים מכח דינא דשולחן ערוך (יו"ד סי' רנ"ח סעי' ח') דהמקדיש שטר חוב מהני ולא אמרינן דלדחויי הגבאי קא אתי. אך בזה יש לדון לחלק כהנ"ל דשאני הכא הוה מקח טעות].

ה. הישועה מחמת העתיד

הנה נודע הסיפור כשגדוד חיילים נכרים באו לעיר וחויב נתינת האוכל היה על היהודים, והיה קשה מאוד, והלכו לצדיק והיו צריכים לתת פדיון נפש גדול כי הצדיק האכיל יתומים ואלמנות, ומיד לאחר מכן החיילים הלכו מהעיר.

אך בדקו בני העיר שהפקודה להעביר החיילים ניתנה מקודם שהצדיק בירך, ואם כן טענו על התרומה שהוא מקח טעות.

ופסק מהרש"ם שאינו מקח טעות והביא ראיה מגמרא בסוף ברכות (ס"ג ב') שד' נתן שכר היום על מעשה שיהא מחר.

ואם כן נפקא מינה בנידון דידן, דהיכא דהמשולח התפלל היטב ונתן פדיון נימא דמה שהלוח החזיר היה בזכות המשולח ולולא המשולח לא היה מחזיר, ואם כן לא הוה מקח טעות.

אך באמת צריך עיון טובא בפיסקא דמהרש"ם, שהרי אמרינן (שולחן ערוך סי' תקס"ט סעי' א') ביחיד המתענה על צרה ועברה, כגון במתענה על הגשם וירד גשם, צריך להשלים כל התעניות שקיבל עליו. ומשמע דכל זה דוקא אם עברה הצרה רק לאחר שקיבל התענית, אבל אם אגלאי שכבר עברה הצרה לפני קבלת התענית, כגון שירדו גשמים לפני קבלת התענית, הוי קבלה בטעות. ולא אמרינן דכל הגשם היינו דוקא בזכות מה שעומד להתענות. (ועוד עיי' מה שהבאנו לדון בהאי פיסקא דמהרש"ם בגליון פרשת ויחי תשפ"ב).

קנין משיכה בחלק מהחפץ

הנה יש לדון בספר סגור שהיה בסימטא, ופתחו ונמצא שחלק מהספר נעשה בו משיכה בסימטא וחלק לא נעשה בו כלום, האם קנה הספר בקנין משיכה.

א. האם בעינן למשוך את כולה

הנה בגמרא בבא בתרא (ע"ה ב') נחלקו אמוראי לענין אם משך רק חלק מספינה או חלק מבהמה כדי לקנותו, האם אמרינן דלא קנה עד שימשוך את כולה, או דילמא סגי במקצתה.

ולמאן דאמר דמהני משיכה במקצתה, אם כן הכי נמי בנידון דידן בפתח ספר.

ב. מקצתו שהגיע לסימטא קנה

אמנם יש לשאול אם נימא דמהני מקצתה, אם כן בהכניס חפץ מקצתו לסימטא, אם כן יקנהו, דהרי החפץ שנכנס לסימטא, דהרי סגי במשיכת מקצתה.

ואם כן תיקשי אמאי אמרינן (כתובות ל"א א') שהגונב כיס בשבת מרשות היחיד לסימטא, חייב לשלם על הגניבה, שכבר נתחייב בגניבה כשהגביה, קודם שיבא לידי איסור סקילה שהוא רק כשהוציאה לסימטא, אבל אם היה מגרר הכיס, פטור מלשלם על הגניבה, מפאת קם ליה בדבריה מיניה, שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד, והא בשעה שהוציאה לסימטא.

ותיקשי הרי להאמור מקצת החפץ שנכנס לסימטא קנהו, וחייב על הגניבה, ומשום שבת אכתי לא מתחייב, ואם כן ליכא פטור של קם ליה בדבריה מיניה. אלא מוכח שלא קנה מקצתה עד שימשוך את כולה.

ג. כל החפץ נמשך

אך יש ליישב, דהטעם דבמשיכת מקצתה קנה, היינו כל שהחפץ כולה נמשך כאשר נמשך מקצתה וכן קנאו כולו, אך כאשר החפץ נשאר חלקו ברשות היחיד גם לגבי החלק שבחוץ, אין כאן משיכה, כיון דחלק מהחפץ לא נמשך כלל.

והנה לפי זה יתחדש שבנידון הנ"ל בפתח ספר, גם את החלק שנמשך לא יקנה, דבעינן שתהא משיכה בכל החפץ.

ד. ד' אמות

הנה תוספות (בבא מציעא י"א א' ד"ה ארבע) הקשו בהא דאמרינן (כתובות שם) בדין הנ"ל דמגרר כיס, דבאופן דהוציא הכיס לרשות הרבים אין קנין משיכה, והא נימא דמפאת ד' אמות יקנה, למאן דאמר ד' אמות קונות ברשות הרבים.

חזינן בתוספות דאם ד' אמות אינם קונות ברשות הרבים, ניחא, ותיקשי למאי דמוקמינן בגמרא דאייירי בסימטא, אמאי פטור משום קם ליה בדבריה מיניה על המשיכה, מכל מקום בד' אמות יקנה את החלק שיצא תחילה, ולא יהא פטור של קם ליה בדבריה מיניה, וכאן ליכא למימר כמו שכתבנו דצריך משיכה בכולו דזה רק לענין קנין משיכה ולא לענין קנין ד' אמות.

וצריך לומר דאייירי בגוונא שאין ד' אמות, כגון שעומד ברשות היחיד ודוחף החוצה, ואם כן מאי הוקשה לתוספות למאן דאמר ד' אמות קונות ברשות הרבים. ועיי'.

הניזק היה יכול למנועו

הנה בתשובות שארית שם (סי' י"א, להגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל לב"ד א"ד קורשאן ובברייסק, מודפס בסוף תשובות תורת רפאל ח"ג) מביא

עובדא במוסר את חבריו לעכו"ם, והנמסר היה יכול להפטר בסכום קטן, ולא עשה כן, ובוזה ניזק בסכום גדול. האם המוסר חייב לשלם.

[וזה לשונו, נשאלתי בראובן שמסר אח שמעון אצל השופט דכפר, והשופט רצה להתפשר עם הנמסר בעד דבר קטן, אך הנמסר לא חש לזה ולא הלך לבקש על נפשו אצל השופט, וכראות השופט שהנמסר לא בא לבקש על נפשו שלח אח האקט לעיר הבירה ויצא המשפט שהנמסר יוקנס בסך רב, ועתה הנמסר תובע את המוסר בכל הקנס יען כי הוא גרם לזה, והמוסר השיב היה לך לבקש אל השופט דכפר ולהתפשר אתו בעד דבר מועט ומה אני חייב בדבר שגרמת לך מעצמך את ההיזק הנ"ל].

א. הניח גחלת על בגד חבריו

הנה כתב ב"שארית שם" דלכאורה חייב. והכי נמי בכל נזק שהניזק יכול למנועו, כגון אש ויכול הניזק לכבותה, או שן ויכול הניזק לגרש הבהמה, חייב המזיק.

דהרי אמרינן בגמרא בבא קמא (כ"ז א') בהניח גחלת על בגד חבריו ונשרף, חייב לשלם על הבגד, אף שהניזק היה יכול להסיר הגחלת. ופירש רש"י, דיכול לטעון דהא דלא סלקה משום דסבר אתבעיניה ליה בדינא ויפרע לי. ואם כן הכי נמי בהנ"ל נימא דהמזיק חייב.

ב. ברי היזיקא

אך דן ב"שארית שם" דכיון דמוסר חייב רק מדינא דגרמי ובעינן ברי היזיקא, אם כן יש לדון האם זה מקרי ברי היזיקא.

והביא רביה דבאמת חשיב ברי היזיקא, דהא דאמרינן (בבא קמא ק') במחיצת הכרם שנפרצה ואסר את כל התבואה מחמת איסור כלאים, דחשיב ברי היזיקא וחייב מדינא דגרמי לשלם על כל התבואה, אף שהניזק היה יכול לעשות מחיצה ולתבוע ממנו דמי המחיצה.

ג. גם בנזקי ממונו

תו כתב דאף בנזקי ממונו של המזיק ויכול הניזק למנועו, אכתי יהא המזיק חייב, דהרי חזינן (בבא קמא כ"ח א') דשור מועד של חבריו שעלה על שורו, ושטם התחתון ונפל העליון ומת, דיינינן דהשומט חייב מכיון דלית ליה פסידא דהיה יכול לתבוע את בעל השור בבית דין.

ותיקשי הרי אם לא היה שומט היה בעל שור המזיק פטור, דהיה יכול לומר כיון דהיית עומד ורואה והיית יכול לסלק ההיזק על ידי שתשטם את שלך להכי איני מחוייב לשלם. אלא על כרחך חזינן דהניזק אינו חייב לסלק ההיזק.

ויש לעיין בדבריו, דהרי חזינן שמת העליון ואם כן יש לומר דאסור לו לשומטו מספק שמא ימות העליון.

ד. מוסר ספק נפשות

הנה העירוני בהך עובדא דמוסר, דהרי אמרינן בגמרא בבא קמא (שם כ"ז א') דאע"פ דבהניח גחלת על בגדו פטור, אמנם בהניח גחלת על לבו, פטור המניח, דהוה ליה להסירו משום סכנה.

והרי מסירה לעכו"ם חשיבא כסכנת נפשות שהרי חשבינן להמוסר כרודף, והשתא דיכול להנצל מהמסירה אם כן ליפטר המוסר מהאי טעמא.

ויש לומר דנהי דהוה כרודף, מכל מקום הוה רק חשש רחוק, ולכן דמי להניח גחלת על בגדו.

ה. הוה ליה שלא תאכל

הנה איתא במשנה בבבא קמא (מ"ז א') הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות, אם הוזקה בהן שורו, בעל הפירות חייב.

ואמרינן בגמרא (שם ב') אמר רב לא שנו אלא שהוחלקה בהן, אבל אכלה מהם יותר מדאי ומתה פטור, מאי טעמא, דהוה לה שלא תאכל.

וכתבו תוספות (שם ד"ה הוה לה, א"ה, לכאורה בתוספות לא כתוב כך, אלא ברא"ש בבא קמא פ"ה סי' ג' וזה לשונו, ועל בעל החצר מוטל שמירה זו כי הוא מצוי בחצר ואם יראה שבהמתו אוכלת יותר מדאי יש לו למנועה. עיי' שם) דהיינו משום שהבעלים היה יכול למנועה מלאכות הפירות. אם כן חזינן דביכול למנועה ליכא נזקי ממון.

[ומזה העירו על הש"ך (ח"מ סי' שפ"ו סי"ק כ"ג) שכתב דאף בהטמין סם המות בתוך מאכל הבהמה, באופן שאי אפשר להרגישו כלל, מכל מקום אמרינן דהוה ליה שלא תאכל ופטור המטמין. והרי בכחאי גוונא הבעלים לא היה יכול למנועה].

ונצטרך לחלק שכאן אין צורת נזק דאין הדבר מורה על כך שאין לאוכלו, ואם כן מכיון שהבעלים שם פטור, משא"כ בנזקי ממון דעלמא דהוי מזיק גמור בזה לא איכפת לן שהבעלים שם.

נידון הנ"ל לענין שומר

הנה עובדא הוה בשוחט שלקח תרנגולת לשחוט וברחה התרנגולת, ואמר לבעלים לרדוף אחריה, והבעלים אמרו לשוחט לרדוף, ונאבד התרנגולת.

ויש לדון האם השוחט חייב לשלם על התרנגולת שנאבדה.

א. לחלק בין שומר למזיק

הנה יש לעיין האם השוחט חייב מכיון דהוא שומר. והנה אף אם הכא השוחט פטור, אינו ראיה לנידון הנ"ל בניזק שהיה יכול למנוע ההיזק, דהרי שאני הכא דהטעם משום דליכא דין שמירה באופן שהמפקיד היה יכול להצילו, משא"כ במזיק חייב אע"פ שהניזק היה יכול למנוע ההיזק.

ב. הבעלים נסע עמו

הנה אייתי באגרות משה (ח"י"מ ח"א סי' ע') עובדא בבעל עגלה שהולך זרע קשואין וגם בעל הזרע נסע אתו יחד על אותה העגלה, ונגנב הזרעים בדרך, האם יש לחייב את הבעל העגלה.

ודן נמי לפטור הבעל עגלה מכיון דשומר בכהאי גוונא פטור. אך עיין היטב בדברי האגרות משה דמשמע מדבריו דאיירי רק בגוונא ידידה שם. [א"ת: כתב שם דמסתבר שבכהאי גוונא שהבעלים נמצא ביחד עמו לא נעשה שומר כלל].

ג. שומר חמץ שלא מכרו לנכרי

הנה בענין הנידון אם שומר חייב כאשר הבעלים יכולים, הנה דעת המגן אברהם (סי' תמ"ג ס"ק ה') בישראל שהיה שומר על חמצו של ישראל אחר, אם השומר לא מכר החמץ, חייב לשלם דמי הפקדון למפקיד, וכמו בשומר חנם שהיה יכול להציל ברועים ובמקלות ולא הציל חייב, הכי נמי היה יכול למוכרו קודם זמן האיסור וכך החמץ לא היה נאסר לאחר הפסח.

ורמי אנפשיה הרי גם הבעלים יכול למוכרו לנכרי. ומיישב דבלאו הכי חייב השומר להוציא מרשותו אף אם הבעלים מכרו בגלל שאינו יודע אם המפקיד מכרו. חזינן דבלאו הכי השומר פטור מכיון שהבעלים היו יכולין למכור.

אך בחק יעקב (שם ס"ק ח') כתב דאם משום הא, יכלו הבעלים להודיע לשומר שמכרו, ואם לא מכר והודיעו, איהו דאפסיד אנפשיה ואבידה מדעת הוא, ולכן כתב דבכהאי גוונא באמת השומר פטור.

ואם כן נילף מהתם לנידון האגרות משה, וכן להנידון דשוחט שהתרנגולת ברחא והבעלים עמדו שם, דלמגן אברהם השומר חייב, אבל לחק יעקב השומר פטור.

שכר אולם ונתבטל ההסכם

עובדא הוה באחד שרצה לשכור אולם לקידוש בבוקר של שבת, ואמר בעל האולם תסדר האולם בעצמך, ולא רצה לסדר בעצמו, והלך לאולם אחר, ושם הסכים בעל האולם לסדרו בשבילו, וקצצו מחיר וזה כלל הסידור.

והנה בא סמוך לשבת להאולם וראה שאינו מסודר וכבר היה מאוחר והלך וסידרו לבד.

א. ההסכם בטל

הנה זה פשיטא שיכול להוריד מן המוסכם כשיעור הסידור. אלא שיש לעיין שיהא פטור לגמרי, כיון דההסכם בטל, דהרי יש לומר דהוה מקח טעות, והרי אם היה מחליט לא לבוא בכלל היה הדין עמו, ונמצא דאין הסכם, ואם כן הא יש לומר דדמי לבית דלא קיימא לאגרא, שהרי שום אדם לא ישכור וגם בעל האולם לא חשב להשכיר, ואם כן דינו כזה נהנה וזה לא חסר ואם כן לא ישלם כלום.

[והעירו דכיון דנכנס בסתמא ולא אמר בפני עדים שמבטל הפסיקה נכנס על דעת הפסיקה].

ב. הרי משלם על חשמל ומים

אך יש לומר דהא קיימא לן (בבא קמא כ' ב') דביש שחרוריתא דאשייתא, מגלגלין עליו את הכל, והרי בהיותו שם משתמש במים וחשמל, ועל זה הרי ודאי חייב לשלם דהוה ליה חסר.

ואם כן נמצא לפי זה הלכתא רבתא דהאידינא בטל דינא דזה נהנה וזה לא חסר ויצטרך להביא מים מן החוץ.

אך קאמר הגאון רבי אברהם קופשיץ זצ"ל דיש לומר דלא דמי

לדינא דגמרא, דהתם השימוש עצמו מחסר בדבר, משא"כ הכא המה שני דברים, השימוש בהאולם והמים וחשמל.

[ולפי זה יש לדון בלוקח מכונית של חבירו ונוסע בו, והיה בו דלק, אם דמי למים וחשמל, או דילמא הכא הוה בדבר עצמו, דהרי על ידי הדלק הוה השימוש בהמכונית].

ואם כן נמצא דאכתי יש לפטור את הנכנס לבית חבירו אלא שישלם את החסרון.

ג. גלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה

אך אסיק עלה דהרי חזינן דהיה מוכן לשלם על האולם, אם כן שוב ניחא ליה בהוצאה. [והרי כתבו תוספות (כ' ב' ד"ה טעמא) דכל היכא דהנהנה גלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה חייב].

וטענו דיש לומר דזה לא מקרי ניחא ליה בהוצאה על מקום שיש טרחה לסדר. אך אינו מוכרח.

ד. נמצא בית גזול

הנה אמרינן בסוגיין דבבא קמא (כ"א א') דהדר בבית חבירו ונמצא גזול, אינו משלם לבעלים האמיתיים משום דהוה ליה זה נהנה וזה לא חסר. ותיקשי הא ניחא ליה בהוצאה שהרי הסכים לשלם.

והקשה זאת בשיטה מקובצת (שם) ותיריך דבעינן ניחא ליה בהוצאה לזה שבאמת הבית שלו. אך בנידון דידן הרי באמת האולם שלו ואם כן חשיב שגילה דעתו דניחא ליה בהוצאה.

אלא יהא נפקא מינה באופן ששכר דירה ונתברר שאינו של המשכיר, דמדינא פטור לשלם משום דזה נהנה וזה לא חסר, ולא אמרינן דגילה דעתו דניחא ליה בהוצאה מכיון דבאמת אינו של המשכיר, והשתא נבוא למידן מפאת חסרון המים והחשמל כאשר המשכיר משלם, ולהאמור אכתי יפטר השוכר אלא שישלם את המים, דהחיוב שכירות והחיוב על המים וחשמל הוה שני דברים.

ה. גלי דעתיה רק אם יהא לו בעלות

אך העירו דכתבו באור שמח (פ"ג מהל' גזילה ה"ט) ובקהילת יעקב (בבא קמא סי' י"ח) טעם אחר אמאי בהך דנמצא שאינו שלו לא הוי גלי דעתיה דניחא ליה בהוצאה, והוא מכיון דהשתא יכול תמיד לומר לו שיצא מכאן, ואדעתא דהכי שלא יהא קנוי לו רק שיהנה מהדירה בלא זכות בעלות לא גילה דעתיה דניחא ליה בהוצאה.

ולפי זה בעובדא דידן נמי, אף שזה רק ליום אחד, מכל מקום הרי בעל האולם היה יכול להוציאו מכיון שבטל ההסכם ביניהם, ואם כן ליכא גלי דעתיה דניחא ליה.

אך הא קמאי לא תירצו כן, אך בקהילת יעקב דן דזה כוונת קמאי ולעני"ד צריך עיון בכוונתם.

תו, לאחר העיון הרי כאן לא שייך טעמא דהאור שמח וקהילת יעקב, שהרי היאך יוכל יסלקו הרי יאמר השוכר שאינו מקפיד וממילא השכירות קיימת אלא שרצונו לנכות ההוצאות של הסידור.

[ויש לעיין אם כן יאמר המשכיר שמבטל השכירות וזה תליא בסוגיא דפסחים (ד' ב') בשכר בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק].

קנה על מנת למכור

עובדא הוה במכירת ספרים של סוף העונה, והיו שם ספרי בישול בזול, והחליט לקחת עשרה ספרים, ובמחשבתו למוכרם במחיר הרגיל. ולאחר ששם אותם בצד בא לשלם, ושאלו המוכר, האם אתה רוצה למוכרם, ואמר כן, ואמר המוכר אם כן איני מסכים. ואמר הקונה אם כן אתנם במתנות.

ואמר הגאון ר' אברהם קופשיץ זצ"ל דלאו כל כמיניה דהמוכר, מפאת שכבר הגביה הלוקח, דכך חזינן בגמרא בבא בתרא (פ"ח א') דכשלקחו הקונים את קארי [דלעת] והקדישם המוכר, אמרינן דכבר קנאום הקונה ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, והוא דקייצי דמיה. ואם כן הכי נמי בנידון דידן. [ויש לעיין אם אחר הזיק אם ישלם המחיר המלא או פחות].

אמנם דן הגאון ר' אברהם קופשיץ זצ"ל, דבאמת יש לעיין מה טעמו של המוכר דלא ניחא ליה, ויש לומר משום דהסוחרים האחרים יתרעמו, ששובר לה השוק, ואם כן יש לומר דהוה אומדנא לכתחילה. אך הדבר רחוק. וזולת זה אם ימכור במחיר השלם אין תרעומת.

מתורת דרך אמונה [י"ד]

עדים על ההלואה ויכול לטעון לא לוית, משא"כ כשטוען שפרע תוך זמנו, דייננן בגמרא דלא מהני מיגו, דהוה מיגו במקום חזקה שאין אדם פורע לחבירו תוך זמנו. ולדינא קיימא לן דפטור במיגו אבל מהני תפיסה, משא"כ אם יאמר שלא לוה, פטור ולא תועיל תפיסה.

מעתה אם הלוה שפרע תוך זמנו יודע דיש ביד המלוה ממון ידידיה שהפקיד לו בעדים, והשתא אם יטעון שפרע תוך זמנו, המלוה לא יחזיר לו פקדונו, ואם יאמר שלא לוה יצטרך המלוה להחזיר לו, ובזה קאמר הש"ך דאסור לטעון טענות שקר אפילו כדי להציל ממונו.

ב. לענין איסור והיתר

אמנם היה מקום לחלק בין דינא דהש"ך הנ"ל לדינא דהדרך אמונה, דהא דאסרינן לטעון שקר כדי להגיע להאמת, היינו רק לענין טוען ונטען, משא"כ לענין איסור והיתר מותר לשקר, כגון בשני עדים שמעידים שנכרי נגע ביין ונעשה יין נסך, והרי יודע שאינו כן, יהא מותר לו לומר שהיין מבושל. [כך טוען בספר פיקוח נפש שם].

בעניני בין המצרים

ד. ויהי נועם

הנה לענין קריאת שמע על המטה בתשעה באב, משמע (א"ה). עיין יסוד ושרש העבודה שער ט' פ"ב) דאומר כל המזמורים נמי וגם ויהי נועם.

וראיתי מבארים (רבבות אפרים ח"א סי' ש"פ אות ד') דאע"ג דאמרינן (שולחן ערוך סי' תקנ"ט סעי' ב') דבחל תשעה באב במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם, הרי כתב בביאור הגר"א (שם) דהטעם משום דלא שייך לומר ומעשה ידינו כיון דאסירא במלאכה, אבל ויהי נועם דקריאת שמע על המטה מבואר בגמרא שבועות (ט"ו ב') שהוא מפאת שמירה מפני המזיקים הלכך זה שייך גם בתשעה באב.

ה. טעה ובירך על בשר

הנה מי שבירך שהכל על בשר בתשעת הימים, האם יאכל כדי להציל עצמו מברכה לבטל.

הנה כתב בזכור לאברהם (דף קפ"ח ב'), מובא בשדי חמד מערכת בשר בחלב אות י"ב) דמי שבירך על חלב דשכח שאכל בשר, לא יאכל, ואם כן יש לומר דהוא הדין הכא, אך יש חולקים על הזכור לאברהם. [ולענין תענית יש אומרים שאם בירך בטעות לא ישתה. עיין באורך במכתב לחזקיהו בתשובת שסוף שדי חמד, תשובה כ'].]

והנה אם היה דעתו לאכול עוד דברים אם כן יאכל שאר הדברים. אלא הנידון כשלא היה בדעתו לאכול דברים אחרים.

ולכאורה אכתי יש לו תקנה, שיערב הך בשר בתבשיל, שטעם בשר שרי בתשעת הימים (שולחן ערוך סי' תקנ"א סעי' י'), והברכה תישאר על הטעם, ועל הדבר האחר ישמע ברכה מאחר ויצא בשומע כעונה דלא הוה הפסק, [ויענה אמן אחרי שיתעורר], דגם על טעם משמע דחייב בברכת הנהנין, דהרי כתבו תוספות (ברכות ל"ח א' ד"ה האי בתירוצו הראשון) דטעם הוי טפילה וטפילה חייב בברכה אלא שנפטר בברכת העיקר, ואם כן הברכה קמייאת לא פקעה. [וזה כששניהם אותו ברכה דבלא זה השתא ברכתו כהעיקר, אך בבירך על זה לחודיה נשאר שהכל].

והנה תליא זה אם בירך ואכל ואחר כך הכניס לזה טעם אחר אם חייב בברכה.

אך האי תקנתא דוקא למה שכתב המחבר דטעם בשר בתבשיל שרי, אך הרי כתב במשנה ברורה (שם סי' ק"ג) דהאידינא נהגי לאסור.

לשקר לצורך האמת

הנה אמרינן במשנה בכריתות (י"א ב') דאם אומר לא אכלתי חלב, ועדים אומר שאכל, לדעת ר' מאיר חייב להביא קרבן, ואף לדעת חכמים עכ"פ חייב קרבן באופן דלא מתפרש שמזיד הייתי.

ודן בספר משנת פיקוח נפש (סי' ע"ה אות י"א) בידוע שבאמת לא אכל חלב והעדים מעידים עדות שקר, האם מותר לו לומר שהיה מזיד כדי שלא יביא קרבן ויפסיד כסף, וגם הרי יודע שזה יהא חולין בעזרה.

וכתב בשם הגאון דרך אמונה דיאמר האמת. [כך מביא בתשובות בסוף הספר אות ק"ב].

א. לשקר בבית דין שלא להפסיד

הנה כעין הנ"ל מצאנו בש"ך (סי' ע"ה סק"א) דכתב דאסור לאדם לומר שקר בבית דין אף באופן שאם יאמר האמת יפסיד שלא כדין.

כגון באופן שהאמת היתה שפרע תוך זמנו, ובזה אינו נאמן, אך אין

א. מלוה מלכה

הנה יש לעיין במי שמוכרח לאכול בתשעה באב נדחה, האם חייב במלוה מלכה, ואם נימא הכי, מי שצריך רק לשתות, דמדינא יש לומר דשרי ליה לאכול, אם כן יתחייב במלוה מלכה וגם בהבדלה, וכמדומה דלא שמענו כן. וצריך תלמוד.

ב. ציון בשדה תחרש

הא דלא עבדינן מ"ז תמוז ואילך, הם ד' דברים, וסימניך, ציון בשדה "תחרש", והיינו,

י' תספורת. אך נטילת צפרניים שרי עד שבוע שחל בו.

י' ח' תונה. אך תנאים שרי לעשות גם עם סעודה.

י' ריקודים ומחולות. ולענין ריקודים בשבע ברכות וברית מילה, נחלקו בזה. ובכלל זה שירים ומנגינות.

י' ש' החיינו. ולענין שבת מביא במגן אברהם (סי' תקנ"א ס"ק מ"ב) דדעת ספר חסידים דשרי, ובכתבי האר"י איתא שלא לומר. וכתב במשנה ברורה (סי' תקנ"א ס"ק ס"ח) להקל.

ג. האם בין המצרים מתחיל בשבת

הנה פליגי ב"ז בתמוז שחל להיות בשבת מאימת מתחילין בין המצרים, דעת המגן אברהם (שם) מבואר דכיון דהצום נדחה, מתחילין ה' שבועות רק מלמחרת, אמנם בכנסת הגדולה מבואר דזה מתחיל מהשבת.

ונפקא מינה, דכתב במגן אברהם (שם) דאף להאוסרים לומר שהחיינו גם בשבת, מכל מקום ב"ז בתמוז שחל להיות בשבת, שרי, דכיון דהצום נדחה, מתחילין ה' שבועות רק מלמחרת, אמנם למה שכתב במשנה ברורה הנ"ל דשרי שהחיינו בשבת, אין נפקותא בזה.

ויש לדון אם יש נפקותא בהאי פלוגתא זולת לענין שהחיינו, הנה לתספורת אין נפקותא דהרי בלאו הכי אסירא בשבת, וכן לענין חתונה אין נפקא מינה דאין נושאים בשבת, אך נפקא מינה לענין ריקודים ומחולות אם משכחת לה גוונא דבשבת דעלמא שרי ובין המצרים אסירא.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן
אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל,
מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב
בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן
הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר.
הרבה פעמים האריך רבינו בכמה
דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים
עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום
שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבלת הגליון לתרומות והערות:
L5703949@gmail.com

שמועה טובה תדשן עצם – יצא לאור עולם בימים אלו ספר

אגן הסהר – חלק רביעי

כשמונה מאות עמודים חדשים, הכוללים בתוכם עובדות והנהגות חדשות שעדיין לא נתפרסמו לרבים, עצות והדרכות, והרבה פניני הלכה, חידות ופרפראות שהרבה מהם לוקטו מתוך כתביו המרובים שהניח אחריו ברכה רבינו זצוק"ל.

בצירוף מפתח ענינים מפורט המתפרס על פני קרוב לששים עמודים.

ביתן להשיגו: בירושלים - משפ' פיש רח' גבעת משה 12 (קומה אחת לידת) טל' 02-5373351
בבני ברק - משפ' פיש רחוב הרב קוטלר 21 טל' 03-6188995 0533149777
בקריית ספר - משפ' אפרגוט רחוב הרב מפויבז 9 קומה עליונה טל' 0548474185

מַסְבֵּיב לַשּׁוּלְחָן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

עורך: הרב שלמה רוזנשטיין

פרשת דברים

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי העניין

אבילות החורבן

אן גדר אבילות החורבן. גדר האבילות על החורבן מבואר בגמ' יבמות דף מג ע"ב, שזה נקרא **אבילות ישנה** ולכן היא בפשטות קלה יותר מאבילות רגילה, וזת"ד הגמ' אלא אמר רב אשי: שאני אבילות חדשה מאבילות ישנה, ושאני אבילות דרבים מאבילות דיחיד. ביאור ד' הגמ' עפ"י מש"כ רש"י, שאני אבילות חדשה של אשה על מות בעלה, מאבילות ישנה על חורבן המקדש. ושאני אבילות דרבים על חורבן המקדש, מאבילות דיחיד על מות קרובו. ולכן האבילות על החורבן קלה מהאבילות על מות בעלה, והחמיר רבי יוסי בה שלא תתארס, על אף שבאבילות על החורבן קודם הזמן הוא מתיר ליאירס. וכתב הרמב"ן בספר **תורת האדם** (עניין אבילות ישנה) לבאר שבגלל זה שזה מוגדר כאבילות ישנה חייבים בתפילין בת"כ, וז"ל שם הילכך תפילין דלא מיתסר בהו אבל אלא ביום ראשון בלבד חייב בהן בתשעה באב, ונותן תפילין ביד ובראש, שלא ראו לבטל מצוה משום אבילות ישנה אלא ביום ראשון של אבילות בלבד דכתיב ביה ואחריתה כיום מר וכדאמרין התם מצוה שאני, כך נראה לי עכ"ד. אמנם יש דברים שזה חמור אעפ"י שזה אבילות ישנה, וראה מש"כ התוס' שם, "ומפרש ר"ת שאני בין אבילות חדשה שאסרו ליאירס לפי שבחדשה יש להחמיר מבישנה משא"כ באבילות ישנה ובאבילות דרבים יש להחמיר טפי לענין משא ומתן מאבילות דיחיד דמשא ומתן שהוא דבר של פרהסיא אם יעסקו בפרקמטיא כל היום יבאו ויאמרו שאין חוששין להתאבל על ירושלים". ועפ"י ד' התוס' הללו תירץ **בשור"ת אגרות משה** (יו"ד ח"א ס' רכד) את מה ששאלוהו, דכיון דקיי"ל (יו"ד סוף ס' שפד) דאין אבילות לקטן לקרוביו, א"כ כל שכן שאין חיוב לחנכו באבילות דתשעה באב, דהלא מבואר בגמרא כאן דאבילות דתשעה באב יותר קיל מאבילות דיחיד משום דהוי אבילות דרבים ואבילות ישנה. ומכאן זה הקשה על המגן אברהם (ס' תקנא ס"ק לח) דכתב על דברי המחבר שם שאסור לגדולים לספר לקטנים, דהוא משום דיש חינוך בקטן לגבי אבילות, ואף שבי"ד פסק דאין אבילות לקטן, נ"ל דאבילות דרבים מחמירין טפי, עכ"ד. והוא תמוה מדברי הגמרא כאן. ותי' שם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל דהא מפורש כאן בתוס' שלא לכל הדברים אבילות ישנה ורבים קילא טפי, אלא רק לענין אירוסין, אבל לענין משא ומתן וכיבוס ותספורת אז באבילות דרבים יש להחמיר יותר, ולכן גם לגבי חינוך דקטן החמירו יותר באבילות דרבים.

בן האיסור למלאות שחוק פיו בעולם הזה, האם זה מחמת החורבן. בגמרא (ברכות לא א), אמרינן התם אמר רבי יוחנן משום רשב"י אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר אז ימלא שחוק פינו

ולשונו רינה, אימתי בזמן שיאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה, ע"כ. והנה בפרוש דברי רשב"י הללו מצינו פלוגתא בראשונים האם זה הלכה מחמת החורבן, דרבינו יונה בפרושו (שם בברכות) שכתב וז"ל: "אסור לאדם שימלא שחוק פיו וכו' יש מפרשים שטעם הדבר מפני חורבן ביהמ"ק, אבל שלא בשעת החורבן מותר. ואין זה נכון דא"כ לא היה לו לומר בעולם הזה. אלא משחרכ ביהמ"ק אסור לאדם שימלא שחוק פיו. ומדלא אמר הכי שמעינן שאינו תלוי בחורבן אלא אפילו בזמן ביהמ"ק אמר שאסור למלאות שחוק פיו בעוה"ז בשום ענין שהשמחה מרגילה את האדם שישכח המצוה כמו שאמרנו למעלה, ומאי דאמרין אימתי ימלא שחוק פינו ולשונו רינה בזמן שיאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה, לא מפני המקדש בלבד אומר, אלא הכי קאמר אימתי ימלא שחוק פינו ותהיה השמחה מותרת מזמן שיעשה עימנו ניסים ויושיענו, ואז באותו הזמן נשמח כדי לגלות נפלאותיו וגבורותיו ויאמרו הגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה ויראו בשמחתנו ויבושו, ושמחה כזו שהוא שמחת הבורא הוא מצוה גדולה משום פרסומי ניסא, עכ"ל. וע"י בפרשה אור"ח (ס' תקס, אות א) ע"ש היטב, וע"ע בפרמ"ג (ס' תקס, באשל אברהם - סק"ב). ע"ש. ובאמת כעין זה פירש גם **השיטה מקובצת** (בברכות שם) דהא דאמרין אסור לאדם שימלא פיו שחוק וכו', אין הטעם משום אבילות החורבן, אלא משום שלא יתגבר עליו יצה"ר מתוך השחוק, אבל לימות המשיח דליכא יצה"ר ליכא למיחש, ע"ש. וכן כתב לבאר כפרוש זה גם הרא"ה וכן בחי' הריטב"א עמ"ס ברכות (הנדר"מ, הוצאת מוסד הר"ק) ומבואר בדבריו דס"ל כשיטת רבינו יונה הנ"ל, וגם חזו"ן דאזיל בשיטת רבו הרא"ה הנ"ל. וע"י בשור"ע אור"ח (ס' תקס, ס"ה): אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז, וכתב ע"ז המג"א (בסק"ב) אסור לאדם - כי שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. ע"כ. משמע מדברי המג"א שהוא מבאר את דברי מרן דס"ל כביאורו של רבינו יונה, דהטעם שאסור למלאות פיו בשחוק משום דמרגילין לערוה, והיינו אפילו כשביהמ"ק קיים. וק"ל. (וע"ש במחצית השקל סק"ב, ובט"ז שם סק"ז, ע"ש). אמנם ראה בקובץ שיטות קמאי מסכת תענית דף כו עמוד ב, שהעתיק מספר המנהגות לרבי אשר מלוניל שכתב וז"ל כתי' שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. ת"ר צריכין אנו להתאבל בכל עת על חורבן בית המקדש כמו שאמרו חכמ' ז"ל **אסור לאדם למלאות שחוק פיו מפני אבילות בית המקדש**. וכו'. וכ"כ ביוסף אומץ חלק א' אופן זכר לחורבן סימן תתצא, בזה"ל: שלא למלא פיו שחוק מחמת החורבן, ונראה דלישנא דמילוי היינו בהרמת

נושא השבוע:

אבילות החורבן

המקור בפרשה:

ענינא דיומא

מין ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

ההפרש בין אבילות מת לאבילות החורבן

הנה אנו רואים חילוק גדול בין מנהגי האבילות שנוהגים על חורבן בית המקדש, למנהגי האבילות שנוהגים על אדם שמת, כי על חורבן בית המקדש מתחילים לנהוג מעט דיני אבילות משבעה עשר בתמוז, ומוסיפים והולכים באבילות כל הזמן, מראש חודש אב ממעטים בשמחה, ומשבוע שחל בו תשעה באב האבילות חמורה יותר, עד תשעה באב שנוהגים אבילות גמורה, ומיד אחר כך נפסקת האבילות לגמרי, ואילו באבילות על אדם שמת הוא בדיוק להיפך, שביום הראשון הוא האבילות החמורה ביותר, ולאחר היום הראשון פוחתת האבילות, ועוד פוחתת לאחר שלושה ימים ראשונים, וכך הוא הסדר שמפחיתים באבילות עד שלושים יום ושנים עשר חודש, וצריך להבין טעם החילוק בזה.

וחתני הגרא"ש אדלר שליט"א אמר לבאר, שיש לחלק בין אבילות טבעית לאבילות הבאה מכוח התבוננות, שאבילות טבעית היא מורגשת ביותר מיד כאשר סיבת האבילות קיימת, ובמשך הזמן פוחתת האבילות ונחלשת עד שמשתכחית מן הלב לגמרי, ואילו בתשעה באב שמתאבלים על החורבן שהיה לפני שנים רבות מאד, ומצד הטבע אין מרגישים כל כך את האבילות וצריכים התבוננות לזה, לכן מתחילים קודם לנהוג אבילות בקצת דברים, שמתוך האבילות מתעוררים להתבונן על מה מתאבלים ומצטערים, ומכוח הכרה זו מתחזקים ומוסיפים בהרגשת האבילות, וכך כל ימי בין המצרים מוסיפים ועולים עד לאבילות הגדולה ביותר בתשעה באב שאז מגיעים לשלמות ההכרה על מה מתאבלים.

הרגשת הצער והחיסרון

הנה אנו מתאבלים על החורבן, ונתבונן מהו הצרה והחיסרון בחורבן בית המקדש, הרי ישנם אנשים רבים שחיים כרגיל, ושוויים בשמחה ובמצב רוח טוב, ואינם מרגישים שום חיסרון בלי בית המקדש. ואמנם זהו שלא כהוגן, וצריכים בכל יום להצטער על החורבן, וכפי שנפסק בשו"ע (או"ח ס"י א') "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", ובמפרא לנפש על חובות הלבבות [שער הפרישות] הביא מספר מנורת המאור שכתב "צריך תלמיד חכם להיות דואג ומשתומם בוכה ונאנח בלבו על עוונות שעשה, ועל חורבן בית המקדש, ועל ישראל הנפוצים", אבל לדאבון הלב אנו בדרגה נמוכה מאד, שאין מרגישים כלל שחסר לנו בית המקדש, ולא מצטערים על זה.

יש גמרא [ברכות ג'] כי מאז חורבן בית המקדש הקב"ה בוכה בכל יום ואומר "מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם", והיינו שחורבן בית המקדש דומה לבני משפחה אחת שהיו יושבים יחד עם אבי המשפחה באותו השולחן, ואוכלים ושותים ושומחים

בביאור מה שאין אומרים בתש"ב 'לא ימושו מפּיך ומפי זרעך'

ויתחיל ואתה קדוש ולא יאמר ובא לציון גואל שאין גאולה בלילה ולא ואני זאת בריתי שנראה כמקיים ברית על הקינות ועוד דלא שייך למימר ואני זאת בריתי שהכל בטילה בו אבל בבית האבל יש לאומרו שאם האבל בטל המנחמין אינן בטלין. [טור סי' תקנ"ט]

בטעמו השני של הטור הוסיף הב"ח [סי' רצ"ה סק"ב] וז"ל, לפי שהכל בטלין מת"ת שכרת ברית עם ישראל בשביל התורה דניתנה בשלש בריתות, ע"כ, והיינו דברית התורה בטלה ביום זה, ובלבוש הוסיף דאי אפשר לומר המשך הכתוב 'לא ימושו מפּיך וגו' [ומפי זרעך ומפי זרע זרעך], וכ"כ במ"ב, וצ"ב הכוונה בזה.

ובפשוטו נראה שהמבואר בדברי הרוקח הלכות תשעה באב וז"ל, אבל לא ואני זאת בריתי, משום שיש בו לא ימושו מפּיך, ואנן קרינן קינות, הילכך אין צריך לומר, עכ"ד, וביאור דבריו נראה, דהנה באמת יש לעיין על טעם זה, דא שאין למדים תורה ביום זה, הרי מ"מ יש מצות ת"ת בדברים הרעים, ואי"כ עדיין קיימת ברית התורה בדברים אלו, ועי"ז באו דברי הרוקח דמ"מ לא קרינן 'לא ימושו מפּיך'.

וביאור הדברים נראה בהקדם מה שהעיר בבגדי ישע [או"ח שם] על טעם זה שא"א לומר לא ימושו בתשעה באב וז"ל, הרי מותרים בדברים הרעים ושאר דינים השייכים בט"ב, ע"כ אין טעם זה עיקר.

והנראה בביאור הדברים, דהנה בכל יום ויום קרינן בכל אחד ואחד מישראל לא ימוש ספר התורה הוא מפּיך, כל רגע ורגע של אדם קדוש לקיום מצות ת"ת, ואף שאמרו בברכות [דף לה :] הנהג בהם מנהג דרך ארץ, מ"מ כל זמן פנוי שיש לאדם הרי הוא מיוחד לתורה, עד שמצינו בשבת [דף י.]. דרבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה, אמר מניחין חיי עולם [תורה] ועוסקים בחיי שעה [תפילה], עינ"ש.

והנראה להוסיף למה א"א לומר לא ימושו מפּיך ומפי זרעך וגו' על התורה בדברים הרעים, אף אם יש מצות וחובת ת"ת בדברים הרעים, והוא עפ"י מה שיבואר דעיקר מצות ת"ת היא ההתעקש לדורות, ועל זה נאמר 'לא ימושו מפּיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך', ע"כ, מצוה זו על העתקת התורה אינה מתקיימת בתשעה באב, שכן יום זה הוא יום שאין בו תלמוד תורה והעתקתה לאחרים, וכפי שיבואר דברים ברורים.

ויסוד הדברים בזה נראה בהקדם מה שכתב הר"מ בספר המצוות [נשה י"א] ובחינוך [עשה תי"ט], דמצות לימוד תורה ולימודה לאחרים מצוה אחת היא במניין המצוות, וכבר נתקשו האחרונים בדברי הר"מ, ובאמת רוב מוני המצוות מנאום לב' מצוות, א. ללמוד תורה, דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, ב. ללמדה לאחרים, דכתיב ושננתם לבניך וכתיב ולמדתם אותם בניכם, ודעת הר"מ בזה צ"ע.

ואמר מו"ר הגאון רבי משה שפירא, דעיקר מצות ת"ת היא העתקתה מסיני לדורי דורות, וקיומה ע"י שהוא לומדה וע"י שמלמדה לבניו ולבני בניו ולתלמידיו, ואמרו בקידושין [דף ל.]. כל הלמלך בן בנו תורה כאילו קיבלה מהר סיני, ואף חובת כל גבירא ללמוד תורה יסודה העתקת התורה מסיני, וכי"ה ברי"מ [פ"א ת"ת הי"ג] שהאדם חייב ללמד את עצמו, ובה"ד שם, כשם שמצוה עליו ללמד את בנו כך מצוה ללמד את עצמו.

והרי עיקר חובת ת"ת נלמד מדכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, ובחי' מרן רי"ז הלו"ש שם כ', דלמ"ד בקידושין [דף ל.]. דאין חיוב ללמד בן בנו תורה, ע"כ דהכתוב מדבר בענין מסירת הקבלה ותורה שבעל פה מדור לדור, עכ"ד, והלא הך קרא לכל ישראל נאמר, לא רק ליחידי מוסרי התורה שבדור, ואשר ע"כ דכך היא צורת תלמוד תורה שתהא נמסרת לבנו ולבן בנו כל הדורות.

מעתה נראה גסם לדעת הר"מ דהך קרא קאי על ת"ת, הרי שעיקר חובת כ"א מישראל הוא למסור ולהעתיק השמועה של מעמד הר סיני מדור דור [כמשמעות הכתוב במיירי להעתיק את מעמד הר סיני לדורות].

והר"מ בפיה"מ סנהדרין ביי"ג עיקרי הדת [בסיסוד התשיעין] כתב וז"ל, ההעתיק, והוא כי היירה הי"א מועתקת מאת הבורא השם יתברך, לא מזולתו, ועליה אין להוסיף ומנו"ה אין לר"ה וכו', ע"כ. הרי דמעיקרי הדת הוא זה להאמין בהעתיקת התורה מסיני עד היום, אשר ממנה אין להוסיף ואין לגרוע, אשר ממילא נראה דכוותה היא מצות תלמודה, לא כמעשה תלמוד לבד, אלא כהעתיקת השמועה מדור לדור, עכ"ד מו"ר.

ומוישוב בזה מה דתנן באבות [פ"ג פ"ח] דהשוכח דבר אחד ממשנתו וכו' כאילו מתחייב בנפשו, ופי' הגר"ז דהוא משום ביטול העתקת השמועה, וצ"ע, דהלא חובת מסירת התורה מסורה לא' בכל דור [מיומות משה עד חתימת התלמוד], ואילו הך מילתא דהשוכח הרי"ז מתחייב בנפשו נוהג בכל א' מישראל, אכן למש"נ ינחא, דבאמת כל חובת ת"ת לעצמו ולאחרים עיקרה העתקת השמועה, וכל ששכח בטלה 'העתיקתה' אצלו.

ובברכות [דף כא.], איתא דבעל קרי אסור בת"ת, דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתיב בתורה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, מה להלן באימה ובריאה ובררת ובוזי, אף כאן באימה ובריאה ובררת ובוזי, הרי דתנאים אלו לא נאמרו בקבלת התורה בלבד, אלא כל תלמוד תורה צריך להיות בטוהרה כנתינתה, ולמש"נ הוא מבואר, כי כך הוא דינה של תורה שתהא נלמדת ומועתקת כנתינתה דור אחר דור.

והוא נפלא עם מה שכתב בשו"ע דהמהרהר בלבו אין צריך לברך ברכת התורה, ואילו הכותב דברי תורה צריך לברך, ואילו הכותב דברי תורה צריך לברך ברכת התורה, וכבר הקשו בזה האחרונים. ובשו"ת הגרע"א [סי' כ"ט מהי"ר וואלף איגר] כתב בשם השב יעקב ליישב שיטת השו"ע, דמ"ע דת"ת נלמדת מדכתיב ושננתם לבנך וללמדת את בניכם, ולפינן מזה דליכא קיום מצות ת"ת אי"כ יכול לקיים בת"ת זה 'ולמדתם את בניכם', ומה"ט נתמעט ת"ת שבהרהור, מאחר שלא ניתן ללמד באופן זה, אך ע"י כתיבה שפיר יכול ללמד את בניו, ולכן הכותב ד"ת מקיים מצות ת"ת, וזהו שפסק בשו"ע שהכותב ד"ת מברך.

הלא מעתה באנו אל המכוון, דאף לדעת הפוסקים שיש חובת ת"ת בדברים הרעים, דין העתקת השמועה ליתא, כמפורש במג"א [סי' תקנ"ד סק"ב] וז"ל, לי נראה דאסור ללמוד כלל עם אחרים [אף דברים הרעים], כמ"ש ביו"ד [סי' שפ"ד סי"א] ע"ש [דאף כשרבים צריכים לו מותר ללמד בלחש לאחד שיאמר למתורגמן], רק מותר ללמוד לו [להתניקות] החורבן, דאינו אלא סיפור דברים ומשבר הלב של התינוק, עכ"ל,

וביאור דברי המג"א, דאף שרבים צריכין לו לעצם התלמוד וההוראה, מ"מ אסור לעשותה בדרך של תלמוד והעתקה לאחרים, שזוהי צורת תלמוד תורה, ולא הותר בתשעה באב בן אף בדברים הרעים, וכמשי"כ, ומענתה באנו אל דברי הפוסקים שאין לומר לא ימושו מפּיך וגו', והיינו המשך הכתוב לא ימושו מפּיך ומפי זרעך, שמכאן למדנו גם דין התורה שעיקרה להעתיקה לאחרים, וזה ודאי ליתא בתש"ב, וכמשי"נ.

הגאון רבי אשר אריאלי שליט"א

מראשי ישיבת מיר

הצער על ביטול תורה באבילות על החורבן

איתא בגמ' [חגיגה ה, ב] הנביא אומר בשם ה': ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גוה", והגמ מבארת שהבכי הוא על החורבן. ובהמשך שם מביאה הגמ' את הפסוק "ודמוע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר ה".

א"ר אלעזר שלש דמעות הללו למה, אחת על מקדש ראשון, ואחת על מקדש שני, ואחת על ישראל שגלו ממקומן, ואיכא דאמרי אחת על ביטול תורה. בשלמא למ"ד על ישראל שגלו ממקומן היינו כי נשבה עדר ה', אלא למ"ד על ביטול תורה מאי כי נשבה עדר ה', ומת' הגמ' כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה.

הדברים כאן מסמרי שער, כשלומדים בתשעה באב את אגדות החורבן ורואים את הצרות הנוראות שסבלו ישראל בשעת החורבן, המיתות המשונות והסבל הנורא. והמצב הזה נמשך קרוב לאלפיים שנה, גזירות ורדיפות ושמד, שעובר על כלל ישראל בגלות. הקינה היא על שגלו ישראל ממקומן, אבל עיקר הבכי הוא על הביטול תורה, שכיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה. שכביכול הקבה מתעלם מהמצב הנורא של הצרות, וכלל ישראל זועק מרה בכאבו, היתכן והעסק של הבכי ועיקר הדמעה היא רק על הבטול תורה!? שמעתי בשם אחד הגדולים, וכמדומני מהגר"א קוטלר זצוק"ל, שדייק בפסוק דיוק נפלא. כשפוגע באדם צער או כאב מסוים יוצאת מעיניו דמעה, אבל לפעמים העיניים שטופות בדמע אך הדמעה לא יוצאת החוצה והיא עדין עצורה בתוך העין. לשון הפסוק "ודמע תדמע ותרד עיני דמעה" על שני בתי מקדשות יש דמעה, אך ההתפרצות של הבכי בתוקפו שהדמעה כבר יוצאת מן העין, הוא מחמת ביטול תורה. והדבר צ"ב.

וההסבר הפשוט נראה כך, אמנם הצער הוא נורא, נחרב בית ראשון, נחרב בית שני, כלל ישראל בגלות בכאלה שואות, צרות ורדיפות. אך כל זמן שהתורה בשלימותה אפשר לבנות הכל מחדש, כיון שהיסוד קיים. אך כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה. וכדאי' ברמב"ם שכל המחלוקות הנמצאים במשנה על התנאים הקדושים, של ב"ש וב"ה, הכל תוצאה של הצרות והגלות. לפני כן לא היתה מחלוקת בישראל, הכל היה ברור כנאמר בסני. רק אחר "שמלכה ושריה בגויים אין תורה" רבו המחלוקות. וזה ממשיך וממשיך בירידת הדורות עד דורינו אנו, שרבתה כ"כ שכחת התורה וכל המושגים שלנו בתורה נהיו מצומצמים ביותר עד שרוב רובו של כלל ישראל הם תינוקות שנשבו שלא פתחו ספר, ובמצב ש"הן יורדין יורדים עד התהום". אמנם יש לנו הבטחה "כי לא תשכח מפי זרעו" אך במידה מסוימת אחר החורבן זה כבר נקרא "אין תורה". התורה לא בתוקפה, ואין לך ביטול תורה גדול מזה.

ולכן כשהיסוד מתרועע וא"א לחזור ולתקן המצב כמקודם, ע"ז הבכי פורץ "ותרד עיני דמעה" ואז גם הדמעות הקודמות יוצאות החוצה, כבר בוכים על הכל, אך שורש הבכי הוא מהצער והכאב על ביטול תורה.

האבלות של החורבן, האבלות ביום תשעה באב, ללא היסח הדעת ובבכי של 'אוי מה היה לנו', דמעה של בית ראשון, דמעה על בית שני, דמעה על ביטול תורה, על הירידה הנוראה של כלל ישראל, מחמת שהיסוד של היהדות הזדעזע, דמעות אלו הם הבונים את ביהמ"ק – הם מקרבים אותנו שוב אל הקב"ה. שהרי איתא בגמ' ש"מיום שנחרב ביהמ"ק מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים", אך דמעות כן מסוגלות לפרוץ חומה זו, וכדאי' "כל השערים ננעלו שערי דמעות לא ננעלו" [ב"מ נ"ט א'], דמעות הרי נובעים מעומק הלב, דמעות של אמת, עם אמת זו אפשר לבקוע אפי' מחיצת ברזל וכמובא בספרים מהזו"ק לגבי ימים נוראים על הפסוק "ותפתח ותראה את הילד והנה נער בוכה" [ראשית חכמה שער התשובה פ"ד], רק שיהיו דמעות אמת וכמו שהגר"ס זצ"ל הזהיר מבכי מזויף.

הצער והבכי על הריחוק מהש"ת על המצב הרוחני הירוד של הכלל, ושל כ"א בפרט על ביטול ושכחת התורה, הוא עצמו גורם את הקרבה להש"ת, את התיקון שיביא את הבנין.

הימים שאחר תשעה באב הנקראים בין הזמנים, שנתנו כדי ליתן רווח בן פרשה לפרשה ועיקרו הוא עבור העמלים בתורה במשך כל הזמן, שנצרכים לאגור כוחות חדשים להגיע לזמן החדש רעננים, אך נופלת מחשבה, אולי זה בלשון מליצה "כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה", הרי אנו בני התורה בזמן זה לא בישיבה לא במקומוינו הטבעי, וזה עצמו גורם שאין לך ביטול תורה גדול מזה. זה נצרך, אבל ותרד עיני דמעה. צריך לפחד מזה, צריך לעשות בזמן זה חיזוקים שלא יהיה מצב של הפסק. וכל זמן שקשורים עם הגמ' ולומדים בכל מקום שהוא, משתדלים להיות מונחים בלימוד ולעמול בתורה, אמנם במצב של מנוחה כ"א לפום מה דמשער בליביה, אך היסוד קיים. האדם קשור עם הגמ' כסדר, אז זה מצב טוב, אך כשח"ו שיתכן יום אחד שתלושים מהתורה היסוד ח"ו מתרועע, אצלנו מקובל שיום שלא לומדים זה יום מת, זה יום ללא חיים, וכרציחה עצמית גמורה ליום זה. וכמו שנא' באברהם ודוד "בא בימים" כל יום הוא יום של תורה. ואלו דברים פשוטים שיתכן שא"צ לומר לציבור שלנו, שלא יתכן יום ללא תורה, ולא מספיק לומר איזה פסוק, אלא לישב עם הגמ' וללמוד.

(דברו על לב ירושלים)

קול. וטוב לענוש עצמו בקנס על זה, עד שיהיה לו ההרגל טבע שני.

גן אבילות החורבן בבשר ויין- המנהג לא לאכול בשר בפעם הראשונה שרואים את ירושלים חריבה. בספר משנה שכיר - מועדים בין המצרים אבילות החורבן בבשר ויין, כתב לעורר על מנהג שכתבו התוספות בשבועות, וזת"ד: הנה כעת שהכל עולין לארץ ישראל, אמרתי לעורר על המנהג שהובא בתוס' שבועות [כ, א] שכתבו, דרגילות הוא שבני אדם נודרין מלאכול בשר ולשתות יין ביום שראו ירושלים בחורבנה, עכ"ל. ופלא שלא הוזכר זה באו"ח [סי' תקס"א], וגם הגאון מבערז'אן בהגהותיו לא הזכירו, ובאמת הוא גמרא מפורשת שם בשבועות וכו' הרי דמנהג זה הוא עוד מימי הש"ס. וכו' ואולי משום דלא היה שכיח עולים לא"י כל כך, אבל ודאי שראוי לעשות כן כיון דנוכר בש"ס ותוס' כתבו דבאמת נהיגי כן, אבל עכ"פ כעת דשכיחי עולים טובא ראוי לעורר על זה כדי שיזכרו לעשות כן ודו"ק. והוסיף שם: וכשאמרתי הנ"ל להרב החריף בנש"ק מו"ה מנחם פריעדמאן נ"י ממיזילברין נכד הגה"ק בעל בני יששכר, בעת שהיה במחיצתי, ענה בטעמא דמילתא עפי"ד הש"ס בב"ב [ס, ב] א"ר ישמעאל בן אלישע, מיום שחרב בית המקדש, דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין אלא אין גוזרין גזירה על הצבור אלא א"כ יכולין לעמוד בה עיין שם, נמצא דמן הראוי היה דבכל זמן החורבן למנוע עצמינו מאכילת בשר ומשתית יין רק דהוא דבר שאין יכולין לעמוד בה, אבל עכ"פ ביום שרואין בפעם ראשונה ירושלים בחורבנה, שנתעורר אז צער החורבן אשר מפני זה הוא מחויב לקרוע כמבואר בש"ס וש"ע [סי' תקס"א ס"א], על כן ביום זה שפיר ראוי למנוע עצמו מבשר ויין, דביום אחד שפיר אפשר לעמוד בה. ושפיר כתבו תוס' דרגילות שבני אדם נודרין מלאכול בשר ומלשתות יין ביום שרואין ירושלים בחורבנה עכ"ד, ודפח"ח ויפה אמר. ואני מוסיף על דבריו דהוא הוא הטעם של חומרת תשעה ימים של אב שאין אוכלין בשר ושותין יין בימים אלו, דהוא משום דראוי היה לעשות כן בכל זמן החורבן אלא דאין יכולין לעמוד בה, אבל במשך תשעה ימים שהן אבילות החורבן שפיר אפשר לעמוד בה. ומהאי טעמא היו כמה גדולים כמו רבינו הנודע ביהודה שהיה נוהג כן מיי"ז בתמוז, וכן נזכר בטור ובש"ע [סימן תקנ"א ס"ט] דיש מחמירין מיי"ז בתמוז והוא כדי לצאת ידי דברי הש"ס דבב"ב הנ"ל, ונכון הוא בטעמא דמילתא לפענ"ד ע"כ דברי המשנה שכיר..

צריך עיון

המשך

ביחד, ויום אחד גלו הבנים מעל שולחן אביהם, שיש לבנים צער גדול ממה שאינם נמצאים יחד עם האב, וגם האב מצטער על חסרונם של הבנים, שכבר אינם סמוכים וקרובים אליו. זהו המשל. והנמשל הוא על חורבן בית המקדש, שאם היה לנו מושג מהו התענוג הרוחני שהיה בזמן בית המקדש, בודאי היינו מצטערים מאד על מה שחסר, שבבית המקדש השפיע השפעה של קדושה וחיזוק האמונה, והרגישו שם כמו בנים הנמצאים יחד עם האב באותו השולחן, שהאב מספק ונותן לבנים את כל מה שהם צריכים, וכל אחד הרגיש בחוש את האמונה, שכל מה שיש לו הוא מקבל מאביו שבשמים, וכמו ילד קטן הסמוך על שולחן אביו. והתענוג הזה הוא תענוג רוחני של קדושה שאין לנו מושג לתאר מהו, אם אדם היה חושב ומתאר לעצמו, איזה תענוג רוחני היה יכול להיות לו אם היה בית המקדש קיים, ועכשיו חסר לו התענוג, ודאי שהיה מצטער מאד על זה, אלא שאין מרגישים כראוי את החיסרון מפני שאין לנו מושג לתאר תענוגים רוחניים כאלו, אבל הרי אנחנו מאמינים ויודעים כי החיסרון הוא גדול מאד, ואם בית המקדש היה קיים היינו זוכים בזה לתענוגים רוחניים גדולים שהם למעלה מהשגתנו, אם כן מה גדול הוא ההפסד שאין אנו זוכים לזה, והאשמה תלויה בכל אחד ואחד שאינו מתקן את מעשיו, שאם היו המעשים מתוקנים בשלמות כבר היה נבנה ביהמ"ק, וכמאמרם [ירושלמי יומא א' א'] כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, והיינו שהדור אשם בחורבן כיון שממשיכים בחטאים שגרמו את החורבן.

(בנתיבות ההלכה)

לימוד המוסר

'אבלות החורבן'

האבלות שלנו על חורבן הבית מתחילה בצום שבעה עשר בתמוז נמשכת שלשה שבועות בימי 'בין המצרים' ומסתיימת ביום תשעה באב.

ההלכות ומנהגי האבלות הולכים ומתעצמים במהלך ימים אלו. החל משלושת השבועות, תשעת הימים או שבוע שחל בו תשעה באב עד לערב תשעה באב בסעודה המפסקת ובליל תשעה באב בו יושבים לארץ קוראים את מגילת איכה ונוהגים חמשה עינויים.

למחרת, בעיצומו של יום תשעה באב חל מפנה לגמרי לא צפוי. בהגיע שעת חצות היום אנו קמים מהקרקע, מניחים תפילין. בכמה קהילות ישנן בשעה זו מנהגים שונים המבטאים אמונה בגאולה ובנחמה.

וכאן יש לשאול: האם זהו הרגע המתאים לכך? דווקא עכשיו, כאשר האבלות מגיעה לשיאה, בשעה בה הוצתה האש בבית המקדש. דווקא עכשיו בשעת אחר הצהרים של תשעה באב, בנקודת החורבן הקשה ביותר, אנו מניחים לאבלותנו ומורידים את רמת האבלות. הכיצד?

משל למה הדבר דומה? לצייר העומד על פסגת הר ומצייר את הנוף המרהיב הנשקף ממרום ההר. הצייר השבוי בקסם עבודתו, אשר אכן מקסימה. צעד מידי פעם לאחוריו, להביט ממרחק מה, על עבודתו. לסקור שוב ושוב את הדמיון שבין הנוף לבין היצירה ההולכת ונרקמת.

כשכולו מרוכז ואחוז בחדות היצירה החל צועד לאחוריו כשהוא ממשיך להתבונן בנוף וביצירה. לא רחוק ממנו שפת הצוק. רק תלוילת עפר דקה מפרידה בינו לבינה. הצייר לא שם כלל לב שהוא מתקרב אל שפת הצוק. גם כשניסה אחד הצופים להעיר לו, הוא לא שם לב לאזהרה.

כל חושיו נתונים ליצירתו. הצופה החל לזעוק, אך גם הצעקה לא נכנסה באוזנו של הצייר אשר היה עתה כבר קרוב מאוד לשפת הצוק המסוכן. עוד צעד והוא מתרסק. הצופה, שראה כי אין כל דרך להעביר לידידו את מסר האזהרה, החליט לנקוט בצעד חריף. הוא תפס אבן וזרק אותה בכל כוחו לעבר יריעת הבד, אליה היו מרותקות עיני הצייר.

'מי עשה זאת' ? הרים הצייר את קולו בזעקה, תוך שהוא מסתובב לאחוריו. הוא לא ציפה לתשובה, מראה התהום הפעורה תחתיו אמרה לו הכול. הוא הבין כי חייו נתנו לו במתנה. הייתה זו יוזמה חכמה וכואבת. אמנם הבד הושחת והציור ניזוק ללא תקנה אך הצייר נשאר בחיים.

לפעמים יש מצב המחייב שבירה. מחייב צעד דרסטי שיצור זעזוע שיעצור את החורבן. כך היה כאשר ירד משה רבנו מההר וראה את העם ברעו. אילו לא היה משה רבנו שובר את הלוחות, לא היה העם מבין את חומרת המעשה שעשה.

משה רבנו ידע את המצב החמור בו נמצא עם ישראל כאשר הקב"ה אמר לו: 'לך רד כי שיחת עמך'. אך הוא לא שבר את הלוחות עד שקרב אל המחנה. מפני שמשה רבנו רצה לשבור את הלוחות לעיני כל ישראל להחריד ולזעזע אותם. שבירת הלוחות גרמה לשבר ולזעזוע עמוקים גם אצל אלו שירדו לדיוטא התחתונה ביותר גם הם הבינו לפתע לאיזה מצב הגיעו.

חורבן בית המקדש, גם הוא מעשה שבא לזעזע. קריאות הנביאים לחזרה בתשובה לא נשאו פרי הייתה אדישות. היה צורך בפעולה שתזעזע את הלבבות ותוציא את האנשים משלוותם. זעזוע שכזה יכול היה להיגרם רק כתוצאה מאירוע מחריד של חורבן בית המקדש ויציאה לגלות.

אולי זה הוא ההסבר למנהג ישראל להנמיך את רמת האבלות בתשעה באב לאחר חצות היום, לבטא את ההרגשה שדווקא משהוצתה האש החלה התפנית והחורבן הציל את עם ישראל מהידרדרות מוחלטת.

הידיעה וההכרה הזאת היא כבר הגאולה. מפני שברגע שהפנמו שאנחנו על שפת תהום שממנה אין חזרה, כבר שינינו כיוון. עכשיו אנחנו כבר מתייצבים על הדרך העולה אל בית ד'. כעת אפשר כבר לקום מהקרקע. אפשר כבר לשבת על הספסל ולהתחיל ללמוד. אפשר כבר לומר נחם.

המקדש נחרב ונשרף, אך עם ישראל אשר למענו נבנה בית המקדש, נשאר חי וקיים. אילו לא היה נשרף בית המקדש היה עם ישראל חלילה ממשיך בהידרדרותו הרוחנית עד שלא היה ניכר בו כל סממן יהודי רח"ל.

זו צריכה להיות ההרגשה שלנו בעיצומו של יום צום תשעה באב, כאשר אנו מגיעים לשעה בה הוצתה האש בהיכל. עלינו להרגיש ולחוש את האסון של חורבן בית מקדשנו. הזעזוע הזה מעורר אותנו ואנחנו יודעים שמעתה יבוא המפנה. שעם ישראל ישוב לצור מחצבתו.

יהיו ימים אלו לנו לתזכורת. להתעורר ולשוב מדרכנו הרעה בכוחות עצמנו. לשמוע לקול המוכיח ומעורר 'טרם תבוא הרעה'. כדי שח"ו לא ניזקק למעוררים שאלו. והיה זה שכרנו וזנכה לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.

מנהגי קריאת מגילת איכה

מקור המנהג

נוהגים לקרות בתשעה באב מגילת איכה. מקורו של המנהג הוא במסכת סופרים פ"ח הלכה ד' "יש שקורין ספר קינות בערב ויש מאחרין עד הבוקר". משמע דמש"כ במסכת סופרים בספר קינות היינו מגילת איכה. וכן משמע מדברי הרמב"ן בסוף ספר תורת האדם דיני תשעה באב שמביא מש"כ במסכת סופרים ומסיים "ומסתברא דהך מכילתא מנהגא תניא, וכך היו נוהגין שאחד קורא מגילת קינות וכולן שומעין כדרך שאמרו במגילת אסתר, **ומברך בקריאתה על מקרא מגילה**, וכך מובא במסכת סופרים ריש פרק י"ד שמברך על קריאת איכה", משמע דקינה היינו מגילת איכה. וכן משמע בגמ' חגיגה ה' ע"ב "רבי הוה נקיט בת"ב ספר קינות וקא קרי בגווייה, כי מטא להאי פסוקא "השליך משים ארץ" (איכה ב') נפל מן ידיה, אמר מאיגרא רב לבירא עמיקתא". וכן משמע בגמ' תענית ל' ע"א "אבל קורא הוא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו". ומש"כ "בקינות" כך היתה נקראת בימיהם מגילת איכה, וכן משמע בירושלמי שבת פרק ט"ז ה"ה. א"כ מה שמובא בשו"ע סימן תקנ"ט ס"ה "בשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ כדי שלא יפסיק לבו מן האבילות", היינו הכוונה בשעת קריאת מגילת איכה ולא מדובר על הקינות שאומרים אחר קריאת איכה.

ברכה על הקריאה

ברוב קהילות ספרד וברוב קהילות אשכנז קוראים מגילת איכה מן ספר המודפס בלא ברכה. וכן משמע בב"י סימן תקנ"ז וז"ל "והעולם לא נהגו לברך כלל על שום מגילה חוץ ממגילת אסתר", וכן כתב הרמ"א בסימן ת"צ סעיף ט' שהעם נהגו שלא לברך, וכן כתב הט"ו בסימן תקנ"ט ס"ק ו' שכל המברך על מגילות אלו **ברכה לבטלה היא**. וכן הסכים הפמ"ג בסימן תקנ"ט בא"א אות ט' לדעת הט"ז שלא לברך על מגילת איכה אף אם היא כתובה כהלכתה וספק ברכות להקל. וכן דעת החת"ס (שם) ובערוך השלחן סימן תקנ"ט סעיף ד' כותב שכך מנהגם שלא לברך לפני איכה על קריאת מגילה, אולם בלקט יושר עמ' 158 כתב שמה שלא מברכים כשהמגילה לא כתובה בדיו ובקלף. משמע שאם כתובה כהלכתה בקלף מברכין, וכן משמע בס' יוסף אומץ סימן תמ"ז ובסימן תתמ"א. אולם יש קהילות אשכנזים שמנהגם לקרות מגילת איכה במגילה כשירה כתובה על קלף ומברכין על מקרא מגילה, אולם כשחוזרין וקוראין אותה בשחירת אין מברכין, וכך מובא במרדכי מו"ק הלכות תשעה באב סימן תתקל"ד, וכן משמע במסכת סופרים פ"ד ה"ג "ברות ובשיר השירים **ובאיכה** ובמגילת אסתר צריך לומר על מקרא מגילה ואעפ"י שכתובה בכתובים". וכך מובא בהגהות מימוניות בהלכות תענית פ"ה אות ב', וכ"כ הלבוש סימן תקנ"ט סעיף א' ומג"א ריש סימן תקנ"ט ובסימן ת"צ סק"ט ובביאור הגר"א סימן ת"צ ס"ט שכן עיקר שמברכין על מגילת איכה. יש לציין שלא אומרים ברכת שהחיינו לפני הקריאה.

האם צריך לקרוא איכה במגילת קלף?

יש נוהגים לקרות מגילת איכה מספר מודפס בלא ברכה, וכך מובא בערוך השלחן סימן תקנ"ט ס"ק ב'. אולם יש שנהגו לקרוא במגילה כשרה כתובה על קלף ומברכין עליה על מקרא מגילה. וכך משמע מהמרדכי מועד קטן הלכות ת"ב סימן תתקל"ד, וכ"כ הלבוש סימן תקנ"ט ובביאור הגר"א סימן ת"צ. וכך נהגו בבית מדרשו של מרן החזו"ן בא"צ הל' בס' זר התורה (גרוסברג) פ"י סעיף כ"ט כתב שבבילי ת"ב קורין איכה במגילה כשירה ומברכין בלחש על מקרא מגילה ויחיד קוראה בלא ברכה. הלבוש בסימן תקנ"ט כתב "וכל ימי תמהתי כיון שנוהגים לקרוא איכה בציבור ולברך עליו, מדוע לא נהגו באיכה כמו במגילה לכתבה על קלף וספר בפני עצמו כדין כל הספרים שצריכים לצאת בהם י"ח הציבור. ולא דומה לשיר השירים ורות וקהלת דשונים הם שאין רגילים לקרותם בש"ץ אלא כל יחיד ויחיד קוראה בפני עצמו, משא"כ איכה שצריכים לקרוא ע"י ש"ץ להוציא את הקהל ולמה קורין אותם בחומשים הנדפסים?, ואפשר שנהגו כן מפני שלא היה מצוי להם מפני שהסופרים לא נהגו לכתבם משום שאמרו שאנו מחכים ומצפים בכל יום שיהפך לנו יום זה לששון ולשמחה ולמועד, ואם היו כותבים מגילת איכה היה נראה כמתיאשים מן הגאולה ח", משא"כ מגילת פורים כי ימי הפורים לא יהיו בטליון, ולפיכך ע"י הדחק נהגו לקרות מתוך החומשים", וכתב במחצית השקל בסימן תקנ"ט שגם אם מגילה כתובה בדפוס ועל נייר מברכין על מקרא מגילה, אולם החיי אדם בכלל קל"א אות כ"א כתב דזוקא כשקורין המגילה הכתובה כדין על הקלף מברכין על מקרא מגילה.

קריאת איכה בבוקר

הגר"מ טוקזינסקי זצ"ל בלוח כתב שלא לברך על מגילת איכה ביום, וכן כתב בס' ארץ ישראל סימן כ"א וז"ל "נשאלתי בשנת תש"ח כשבבתי כנסיות רבים לא קראו את המגילה כי היה ליל הפגזה בכל ירושלים ושאלו בבוקר אם צריך לברך על המגילה ביום, והשבתי שבתשעה באב תקנו לקרוא בציבור ובברכה רק בבילה וביום אין חיוב ואפילו לדעת השלה"ק והמג"א ריש סימן תקנ"ט שאמרו לקרוא גם ביום אין זה מחויבא של הציבור אלא מנהג יחידים לקרות בבית (ולא כמו פורים שחייב לשנותה ביום), ומה שאנו קורין בבוקר בציבור (בלא ברכה) הוא משום שבבית לא יקראו כל אחד ואחד, ואם היום החיוב לקרות פעם אחת או בבילה או ביום, ודאי היו מתקנים קריאת המגילה ביום וכרוב המצוות שחיוב ביום. משמע מדבריו דחיוב קריאת איכה רק בבילה, עפ"י דברי הגמ' (תענית כ"ט ובסוטה דף ל"ה) דנגזר על אותו היללה לבכות בו על חורבן בית ראשון ושני, וכך כתב בשו"ת פאת שדך (מונק) סימן נ"ה, אולם דעת הגרנח"ז גרוסברג זצ"ל בס' זר התורה פרק י' דקורין ביום הציבור ובברכה על סמך מש"כ במס' סופרים שבת"ב יש שקורין ס' קינות הערב, ויש מאחרין עד הבוקר לאחר קרה"ת, ומשמע שגם ביום יש ענין בקריאה, וכתב שם ששאל את הגרימ"ט זצ"ל על פסקו הנ"ל. בכף החיים בסימן תקנ"ט אות ה' כותב שיש מחלוקת בענין ברכה על

מגילת איכה דלכאורה כשיש ספק אם לברך קיים הכלל "ספק ברכות להקל" כמובא בסימן י"ח אות ז', מ"מ במקום שנהגו לברך לא חוששים לענין ספק ברכות להקל, אבל במקום שאין מנהג לברך אין לברך משום סב"ל.

קורין בתורה ואח"כ מגילת איכה

כתב בספר שלחן הקריאה (סימן ל"ה) ובפירוש שם מסגרת השלחן (ס"ג) וז"ל "נשאלתי מדוע קורין בפורים בתורה ואח"כ קורין את המגילה, מה שלא מצינו בשאר מגילות כמו שיר השירים רות וקהלת" וכתב דנאמר בגמ' שבת (דף פ"ח) "כתיב ויתיצבו בתחתית ההר" מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר להם אם מקבלים את התורה מוטב ואם לא שם תהא קבורתכם וכו', אמר רבא אעפ"י כ הדר קבלוה בימי אחשורוש דכתיב "קיימו וקבלו היהודים", קימו מה שקבלו כבר", לכן קוראים בתורה תחילה ואח"כ המגילה רמז לקיימו וקבלו (עי' בס' עיר מבצר עמ"ס מגילה אות נ"ו משכב"ז). ומצאתי בפירוש נחלת אריאל עמ"ס סופרים שכתב הטעם להודיע שנתקיים ככל הכתוב שם כשעברו על התורה, ולכן קורים בתורה קודם להמחיש בקריאת איכה את כל מה שקרה לעם ישראל בגלל שלא שמרו על מצוות התורה.

אופן קריאתה

מובא בסידור מחזור ויטרי (סימן רס"ו) וז"ל "לאחר תפילת ערבית קורא ש"ץ איכה ומקונן לעמגת נפש, ואי קרו כלוה ליכא עגמת נפש, וחוזר על זכור ה' מה היה לנו והציבור עונין אחריו אחר כל פסוק ופסוק זכור ה' מה היה לנו וכו'. עב"ל. וכן כתוב בב"י או"ח סימן תקנ"ט בשם הרמב"ן בס' תורת האדם וז"ל "על האי ברייתא דמסכת סופרים מסתברא דהך מכילתא מנהגא תניא, וכך היו נוהגים שאחד קורא קריאת מגילת קינות וכולם שומעים כדרך שאמרו במגילת אסתר וכו'". על פי זה כתב בספר כתר שם טוב להסביר מנהג הספרדים שמגילת איכה נקראת בין יחיד הקהל, הש"ץ אומר הפרק ראשון והרב קורא פרק השני, שאם יקראו אותה כולם יחד אין עגמת נפש, ואינם אלא כקורא בתורה בחטיפות ובמהירות, ובפרט שלא כל אחד מהקהל יודע לקרותה לפי ניגוה.

קריאת איכה בישיבה

מובא במנהגי מהרי"ל (בסדר תפילת ת"ב סכ"א) "מהרי" סגל ישב להדיא על הרצפה ולא ע"ג המעלה דלפני התיבה, ומברך על מקרא מגילה טרם מתחיל איכה" ומשמע מדבריו דברכת על מקרא מגילה לפני קריאת איכה גם מברכין בישיבה. ונראה כיון שבת"ב נוהגים העם מנהגי אבילות לכן צריך דזוקא ישיבה ע"ג הארץ דאז נקרא שמתאבל על חורבן ירושלים. וכתב במועדים וזמנים (ח"ה סימן שמ"א) לחזש דלא מספיק במה שאינו יושב בשעת איכה וקינות בכסא וספסל, אלא קיום אבילות הוא בישיבה על הארץ דזוקא, לכן יש מצוה לישב על הארץ כשמתאבל ואומר איכה וקינות. ואף שבעמידה אין איסור, מ"מ קיום מצות אבילות אין כןא. ולכן צריך ישיבה ע"ג הארץ דזוקא דרק אז ניכר שהוא מתאבל.

ברכת דיין האמת

נאמר במסכת סופרים (פ"ח ה"ז) "הקורא בתשעה באב אומר ברוך דיין אמת". הרמב"ן בספר תורת האדם כתב שברכה זו על קריאת איכה נאמרה, אולם הב"י והלבוש כתבו שברכה זו מברך העולה לתורה, וכתב בדרכי משה שאין נוהגין לומר זאת. דעת המג"א (סימן תקנ"ט ס"ק ה'). והמחצית השקל שטוב שכל אחד מהעולים לתורה יאמר אותו בלא שם ומלכות, וגם קודם קריאת איכה יברך כן.

הדלקת נרות בבילי ת"ב

מובא במדרש איכה "אמר הקב"ה למלאכי השרת בשעת חורבן הבית, מלך בשר ודם כשהוא אבל מה הוא עושה אמרו לו מרבה הפנסים שלו, אמר להם אף אני אעשה כן שנאמר "שמש וירח קדרו", וכך מובא ברא"ש פ"ד דתענית סימן ל"ז ובהגהות מימוני הלכות תענית, ולכן אין מדליקין הרבה נרות בבילי ת"ב כי אם נר אחד לומר לאורו איכה וקינות. וכך נפסק בסימן תקנ"ט סעיף ג' המג"א (שם) ס"ק ב' מביא "ומהרי"ל כתב להדליק עוד נר אחד שאם יכבה נר החזן ידליק ממנו" משמע שהקהל לא יאמרו איכה וקינות רק ישמעו מהש"ץ". כתב המשנ"ב סימן תקנ"ט אות ט"ו דלפני מנהגינו שכל הקהל אומרים בלחש עם החזן וגם קינות יש להדליק נר אחד בכל שכונה שע"י הדחק יוכלו לומר קינות לאורו. וכ"כ בכף החיים (שם) אות כ"ו.

נשים בשמיעת מגילת איכה

נשים חייבות לשמוע מגילת איכה, וכן מפורש במסכת סופרים פ"ח ה"ד וז"ל "יש שקורין ספר קינות בערב וכו' ונותנים למתרגם שיבינו בו שאר העם **והנשים והתינוקות שהנשים חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים**, אולם לא נהגו כן, וכן משמע במור וקציעה סימן תי"ז שאין הכוונה שחייבים מצד חיוב קריאת מגילה, אלא להשריש בלבן יראת ה' ואהבתו יתברך עי"ש.

הנושאים הבאים:

ואתחנן - ראה - הפסקה

לישועתך קוינו כל היום

דברי חכמה ומוסר

להתעורר ולעודד "דרישת ציון בבניה"

הנאמרים מידי שבוע ב"ועד חיזוק" בכולל הליכות משה

גליון מס' 10 | מנחם אב | שמיטה תשפ"ב

בפתח הגליון

"לא לנו כי אם למענך, הושע נא והושיעה נא".

הגאולה העתידה לבא בקרוב במהרה בימינו,

לא תהא בזכות אלא בחסדו יתברך, ואף שלא נהיה זכאים לכך.

נחמיה שדורש לעיקר הפרשה כלפי הגויים יש לומר דמקרא זה מתפרש לדידה כלפי ישראל וכמשמעות רש"י בדניאל הנ"ל, ויעוין בספרי שם [שהוא המקור לדברי ר' יהודה ור' נחמיה] שכתוב שם בביאור מקרא זה "ד"א, כי יראה כי אזלת יד, כשרואה שאין בהם בני אדם שמבקשים עליהם רחמים", והיינו כמשמעות דברי רש"י בדניאל הנ"ל, וצ"ע].

זכות לגאולה העתידה לבא בקרוב במהרה בימינו,

היא גוף האמונה והבטחון והציפייה לישועתו יתברך.

והנה מצינו מתבאר בדברי הנביא ישעיה לעיל מיניה בכמה מקומות, שהזכות לגאולה העתידה לבא במהרה בקרוב בימינו היא גוף האמונה והבטחון והתקווה אליו יתברך לישועתו השלימה, א. בפרק כ"ה (פסוק ט') "וְאָמַר בְּיָמָיו הִנֵּה אֵלֵהֶינוּ זֶה קָוֵנוּ לוֹ וְיִוָּשִׁיעֵנוּ זֶה ה' קָוֵנוּ לוֹ נִגְלֶה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ", ומבואר בזה שהישועה העתידה תבא לאלו שהיו מחוזקים בתקווה הגדולה והעמוקה לישועה. ב. בפרק כ"ו (פסוק ב') "פִּתְחוּ שַׁעְרֵינִי וְיָבֹא גֹי צָדִיק שִׁמְרֵ אֲמִנִים", ופירש רש"י שם "ששמר וצפה בגלותו ימים רבים לאמונתו של הקדוש ברוך הוא, שיקיים הבטחתו שהבטיח ע"פ נביאיו לגאלם", ומבואר דהבטחון והציפייה לישועתו יתברך הם הזכות והסיבה לזכות על ידם לגאולה. ועל דרך זה בהמשך בסמוך שם (פסוק ג') "צִירֵךְ סִמּוֹן תִּצְרֹר שְׁלוֹם שְׁלוֹם כִּי בָךְ בָּטוּחַ", ויעוין בפירש"י שם שמשמעות דבריו שהמכוון ב"כי בך בטוח" הוא כלפי הבטחון על ישועתו יתברך. ג. בפרק ל"ג (פסוק ו') "וְהָיָה אֲמוֹנַת עֲתִידָךְ חֶסֶן יְשׁוּעַת חֻקֶּיךָ תִּדְעַת יְרָאתָ ה' הִיא אוֹצְרוֹ", ופירש רש"י שם בפירוש השני "ד"א אמונת עתך, את שהאמונת בהקב"ה בעתים שעברו עליך וצפית לישועה תהיה לך לחוסן". ד. בפרק ל"ה (פסוק ז') "וְהָיָה הַשָּׁרֵב לְאֵגֶם", ופירש"י שם "התאב לתשועה יהא נושע". וכן מצינו בנביא הושע (ב' פסוק כ"ב) "וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְּאֲמוֹנָה", ופירש רש"י שם "בשכר האמונה שהאמנת בגולה להבטחות שעל ידי נביאי".

ויתכן לבאר במה שאנו למידים כאן שעניין האמונה והבטחון והציפייה לישועתו השלימה כל כך קובע ומכריע בסיבה ובזכות לגאולה העתידה, שהוא משום העניין שנתבאר לעיל מדברי הנביא שמצד הזכויות של שלימות המעשים והתפילות יהיה המצב שלא תהיה זכות לגאולה, ורק בחדש ה' וברחמינו יתברך יגאל את ישראל, ולכן התנאי העיקרי והסיבה המרכזית לזכות לחדש ה' הגדול הזה הוא עצם הבטחון עליו והציפייה לישועתו יתברך בתקווה ותפילה ואמונה שלימה.

אף גאולת מצרים היתה במצב שלא היתה לישראל זכות ליגאל,

אלא זכות האמונה והבטחון על ישועתו יתברך.

ומצינו בכמה מקומות לדמות את הגאולה העתידה לבא בקרוב בימינו לגאולת מצרים, ובאמת אף שם היה המצב שלא היו ישראל זכאים

הנה מבואר בנביא ישעיה (נ"ט ט"ז) "וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּמֶּם כִּי אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרַעוֹ וַצְדָקְתּוֹ הִיא סִמְכָתָהּ", ומפרש רש"י שם ד"אין איש' היינו ש"אין איש צדיק לעמוד בפרץ", ו"אין מפגיע' היינו מי שמתפלל בעד ישראל, וכן מפורש במצודות שם. ועל דרך זה מבואר בהמשך שם (ס"ג ה') "וְאֶפְסִי וְאֵין עֶזְרִי וְאֶשְׁתַּמֶּם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרַעִי וַחֲמֻקָּתִי הִיא סִמְכָתִּי", ומבואר במצודות שם דשני הלשונות ואין עוזר ואין סומך כוונתם לומר שאין בישראל זכות להיות נגאלים מחמתה.

ובהמשך שם (ס"ד) מבוארת בנביא תפילה נוראה לה' יתברך על הגאולה העתידה, ומבואר שם "פָּגַעְתָּ אֶת שֵׁשׁ וְעֵשָׂה צָדֵק בְּדֶרֶךְ יְזַכְּרֶךָ הֵן אֶתָּה קִצְפָּתָ וְנִחַטָּא בָּהֶם עוֹלָם וְנוֹשָׁע: וְנָהִי כְּטִמָּא קָלְנוּ וְכַבֵּד עֲדִים כָּל צְדָקָתֵינוּ וְנִבֵּל כְּעֵלָה קָלְנוּ וְעִנְיָנוּ פְּרוּחַ יִשְׂאָנוּ: וְאֵין קוֹרָא בְּשִׁמְךָ מִתְּעוֹרֵר לְהַחְזִיק בָּךְ כִּי הִסְתַּרְתָּ פְנֶיךָ מִפָּנֵינוּ וַתִּמְוָגְנוּ בְּיַד עֲוֹנֵנוּ: וְעֵתָּה ה' אֲבִינוּ אֶתָּה אֲנַחְנוּ הַחֲמֹר וְאֶתָּה יִצְרָנוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֶךָ קָלְנוּ:", ויתכן לבאר שכונת אלו המקראות לומר לעניין הנ"ל, שעם ישראל מתחנן לה' יתברך מתוך אריכות הגלות שהם במצב שאין להם זכויות ליגאל וכן אין להם זכות של תפילות כראוי, שכן הצדיקים שהיו ששים לעשות צדק והיו זכאים בזכויותיהם וכן היה להם כח התפילה לעורר ולהזכיר את ה' יתברך לנהוג בדרכי מדותיו של רחמים אבדו מהעולם, ונמצא שעתה אין לישראל לא זכויות ליגאל ולא תפילות בדרגה הראויה, וזה כונת המקרא "ואין קורא בשמך מתעורר להחזיק בך", שכן פירש המצודות דקורא בשמך היינו כנגד התפילות ומתעורר להחזיק בך אפשר לומר שהוא כנגד הזכויות ליגאל, ולכן עם ישראל מעמיד את הבקשה והתחנה לפניו יתברך שיגאלנו מתוך רוב רחמיו כי "אבינו אתה וכו'".

ועל דרך זו מתבאר בדברי הנביא בסוף דניאל (ט' ז') על עת קץ הגלות, "וְכִכְלֹת נִפְץ יָד עִם קֶדֶשׁ תִּכְלֶינָה כָּל אֵלֶּה:", ופירש רש"י שם "כשתכלה כח ישראל כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב", ולכאורה יש לבאר בכונת הדברים על פי העניין המבואר בנביא ישעיה כנ"ל, דעת הגאולה העתידה תהיה דוקא כשיבא מצב שלא תישאר זכות ביד ישראל ליגאל מצד עצמם. ומלשון רש"י משמע שכוונתו להשתמש בלשון המקרא בפרשת האזינו "כי ידִין ה' עמו ועל עבדיו יתנחם כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב". [אמנם יעוין ברש"י על התורה שם, שפירש למקרא זה דאזלת יד היינו לשון חוזק וקאי על האויב שידו הולכת וחוזקת, וליישב משמעות דברי רש"י בדניאל הנ"ל שלא יסתרו את דברי רש"י על התורה, יש לבאר דהרי רש"י על התורה שם העמיד לבאר את סדר המקראות שם לפי ב' שיטות התנאים החלוקות בברייתא רבי יהודה ורבי נחמיה ויעו"ש, ואם כן יש לומר דמה שביאר רש"י שם דקאי מקרא זה כלפי האויב היינו רק לשיטת רבי יהודה שדורש את עיקר הפרשה כלפי ישראל, אבל לרבי

מורינו הגאון רבי מנחם מנדל לזבין שליט"א * התעוררות להצטער בצער השכינה ולדרישת ציון בבנינה, בפרט בימים אלו.

חיזוק מיוחד באלו הימים

ואף מי שכל השנה אינו נמצא ממש בתוך עניין זה, בימים אלו על כל פנים מחויבים ביותר לפנות זמן לעסוק באלו על ירושלים, וכמובא במשנה ברורה (תקנא ק"ג) ממה שכתב בכונת האר"י "שיתאבל בימים ההם אחר חצי היום ויבכה כמו חצי שעה", ולמי מת"י חסידים דברים אלו אם לא אלינו בני התורה, ואף שאנו עוסקים כל היום בתורה ובעבודת ה' יתברך, מכל מקום חלק מעיקר ותכלית חובתנו בעולם הוא להגיע לצער אמיתי על חורבן בית המקדש ולצפות לישועה.

הצער על היותנו 'בנים שגלו מעל שולחן אביהם'

ומלבד מה שיש להתעורר ולהשתתף בצער הגדול של 'שכינתא בגלותא' וחסרון כבוד שמים כאמור, עוד יש להתבונן ולהתעורר לכאוב את מה חסרוננו שלנו בגלות, שהיתה לנו את הקירבה הגדולה לקב"ה ע"י בית המקדש ועתה אנו כבנים שגלו מעל שולחן אביהם, ואנו מתפללים ברגלים 'אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו' שמתוך כל העולמות העליונים והתחתונים הקב"ה בחר דווקא בנו לעבודתו, ובזמן בניין בית המקדש זכינו לחיבה יתירה לבוא אליו ג"פ בשנה לראות וליראות ולהקריב קרבנות, ועל כך אנו מצרים 'ומפני חטאינו גלינו מארצנו וכו' ואין אנחנו יכולים לעלות וליראות ולהשתחוות לפניך', ומשל למה הדבר דומה לבן מלך שהיה לו בית שגדל בו בקטנותו ואביו המלך היה קרוב אליו ודאג לו לכל טוב ואח"כ נחרב הבית וגלה מעל שולחן אביו המלך, וכל ימיו הוא בוכה ומתגעגע לימים האלו לשוב אל שולחן אביו המלך, ואף אנו בנים שגלינו מעל שולחן אבינו מלך מלכי המלכים. ואם רק נתבונן קצת מה חסרנו ומה אבדנו ודאי נתעורר להצטער ולהתאבל, אולם ללא מחשבה לא נבוא לכלום.

התעוררות לצער על שהגענו שוב לימי האבל האלו ועדיין לא נושענו

ויש לנו לזהר שלא יעברו ימים אלו חלילה מתוך הרגל בעלמא, כביכול שימי בין המצרים הם ימים שבתוך מעגל השנה החוזר על עצמו בקביעות ובפשיטות, ועוברים אותם כדבר הקבוע והרגיל על מנת להמשיך הלאה, אלא בכל שנה ושנה התקוה היא שלא נצטרך להגיע לימים אלו כשעדיין הבית חרב, ואם אנו כן מגיעים לימים אלו זה מעורר צער גדול, וכלשון הקינות "עבר קציר כלה קיץ ועדיין לא נושענו".

בידינו לקרב הגאולה בכל יום, בתיקון המעשים ובציפייה ובתפילה לישועה.

וחובתנו להתחזק באמונה הפשוטה שהגאולה יכולה להיות בכל יום, וכמו שאמרו חז"ל היום אם בקולו תשמעו, אמנם הדבר תלוי בנו וכמובא בחז"ל שכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו רח"ל. וצריך לתקן את דרכינו ואת סיבות החורבן, אולם עם זה בודאי שיש חיוב גדול בעצם הציפייה והבקשה לגאולה שזה עצמו סיבה לקרב את הגאולה, ואיתא בחז"ל על הכתוב בשיר השירים "משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים" שכביכול הקב"ה מציץ עלינו לראות אם אנו באמת מצפים אליו. וכן הקב"ה מחכה לתפילתנו על זה, וכן רואים בגאולה מצרים שכתוב בתורה שהגאולה היתה ע"י תפילה "ותעל שועתם אל האלוקים מן העבודה", ואף הגאולה העתידה נדרש לה התעוררות מצידנו בתפילה וצעקה לה' יתברך, ובלא התבוננות נשארים באותו מצב, ועל כן חובתנו להתבונן בכל זה, וצריך כל אחד ואחד לקבוע לעצמו זמן לזה, ולכל הפחות בשעה שמתפלל על ענינים אלו בתפילות הקבועות יתן ליבו ונפשו להתעורר למה שאומר, ויתפלל מקירות ליבו על הגאולה השלימה ובניין בית המקדש ברחמים רבים. ועל ידי כך נזכה בקרוב לגאולה השלימה במהרה בימנו אמן.

איתא בשו"ע (סי' א' ס"ג), "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", ויעו"ש בפוסקים שהאריכו בגודל מעלת תיקון חצות כמובא במשנה ברורה שם, ואמנם נראה לנו שאנו רחוקים מענין זה, אולם למעשה זו הלכה בשו"ע ומחייב כל אחד ואחד כל ימות השנה ובפרט בימים אלו.

הצער הראוי על חילול שמו יתברך, וחסרון גילוי מלכותו יתברך.

והנה, הדרך להגיע לתוכן הפנימי של מצוה זו הוא על ידי שישיריש האדם בלבו מהי תכלית הבריאה, וכפי שידוע שהעולם נברא לתכלית גילוי וריבוי כבוד מלכותו יתברך על ידי הברואים, וכל אחד ואחד יש לו תפקיד בגילוי כבוד מלכותו יתברך בעולם, ובגלות שנראה כלפי חוץ ש"עולם כמנהגו נוהג" וכאילו שאין בורא ואין מנהיג לעולם חס וחלילה, ורואים שהרשעים מצליחים ועולים לגדולה, ואילו עם ישראל ובתוכם יראי השם ועובדי נמצאים בשפל המדרגה, זהו מצב של חילול ה', וזה מכלל חושך הגלות אשר יכסה ארץ, והיינו שהאמת האמיתית לא נראית כלל, וכבוד שמים לקוי מאד ויש חילול כבודו, וזה היפך מצורת הבריאה האמיתית. ועל כן כל 'ירא שמים' ראוי לו להצטער מאד על הגלות הנוראה, ולכאוב את חילול שמו יתברך, וחסרון גילוי כבוד מלכותו, שהוא היפך מצורת הבריאה האמיתית, וזהו הצער הראוי לכל ירא שמים להצטער על הגלות.

תפילה ותחינה לפני יתברך בהרגשת הלב.

ולאחר שיבוא האדם להרגיש בצער זה, ממילא יתעורר להתחנן לפניו יתברך לגאולה השלימה במהרה, ובאמת שאנו מתפללים על כך בכל יום בכמה מקומות, וכן אנו אומרים כל יום לאחר התפילה ג' פעמים את השבח הנורא של 'עלינו לשבח', וכתבו על כך בספרים שכל פמליא של מעלה מקשיבים כיצד עם ישראל משבחים להקב"ה, ובתוך שבח נורא זה אנו אומרים בהמשך 'על כן נקוה לך' וכו', וענינו עוסק לבקש לפני ה' יתברך בקשות גדולות לגילוי כבוד מלכותו יתברך בשלימות, לראות מהרה בתפארת עוזך וכו' ויכירו כל יושבי תבל וכו'.

אמנם התפילה צריכה להיות מן הלב וזהו עיקר מעלתה, ולדאבוננו אנו מתפללים מתוך הרגל, אך באמת ראוי לכל ירא שמים לכאוב את כאב וצער הגלות ולבקש ולהתחנן מקירות הלב, ואכן בראש השנה אנו אומרים את שבח עלינו לשבח במתינות ובכוונה גדולה ומתעוררים מאד לתוכן השבח הנורא הזה, אבל באמת שאף בכל ימות השנה אם רק נתבונן קצת אנו יכולים להתעורר בהרגשות הראויות ולכאוב את צער הגלות, וכיוצא בזה בשאר התפילות והבקשות הנהוגות לבקש על הגאולה השלימה ובנין בית המקדש וגילוי כבוד מלכותו יתברך.

התעוררות רבן גמליאל לבכיה על חסרון בית המקדש

ואיתא במדרש רבה (איכה א), ששכנתו של רבן גמליאל היתה אלמנה ובכל לילה היתה בוכה על בעלה, וכשהיה רבן גמליאל שומע את בכייתה היה בוכה גם כן על חורבן בית המקדש, וביאור הדברים הוא שרבן גמליאל כששמע את האלמנה שמתעורר לבכיה על חסרונה הכואב, התעורר הוא לבכיה על החסרון הכואב שלו ושל כלל ישראל שהוא חורבן בית המקדש.

והגם שאנו רחוקים מאד מדרגתו של רבן גמליאל, אולם כל אחד שיש לו קצת קירבה להקב"ה יכול להתעורר על כל פנים לצער באיזה שיעור שהוא על הגלות הנוראה, ובזה האדם נמדד כמה שייכות יש לו לרבנו של עולם, אם כואב לו המצב ואכפת לו מהגלות שאנו שרויים בה.

מורינו הגאון רבי יוסף רקוב שליט”א *

אלא ביד בהמתן של אומה שפילה, ובלשון הגמ' מבואר דאשריכם ישראל קאי גם ע”ז שבזמן שאין עושים רצונו מוסרן וכו' ותמחו המפרשים מה האשריכם שבזה, וביאר בלב אליהו דהנהגה כזו מורה בבירור שאין כאן עזיבה של הי”ת, שנטש אותנו כשאר הגוים, שא”כ למה נהיה גרועים מהשפלים שבאומות ומבהמתן, וע”כ דאדרבה לא ריחקנו, אלא בנין אנו, ונאלץ לקרוא לנו בצורה כזו ולכן ניכר בהנהגה זו עצמה שאין אתם כשאר האומות, וזהו אשריכם שלעולם אנו בניו, וגם ההנהגות הקשות שלנו אינם עזיבה אלא אמצעי לקירוב, וע”ש בכל דברי הלב אליהו.

ומעתה אם ימים אלו הם ימי פורענות בהלכה, הכוונה שמאחר וחטאים כמו שלנו הם אלו שהביאו אז את החורבן והגלות עם על היסורים, אם מצינו בזמן החורבן, שהפרק זמן שבו בא לימי ביטוי חרון אף הנורא על כלל ישראל, היה בג' שבועות אלו, ע”כ שיש אצל הי”ת סיבה, שזמן זה הוא הזמן לדבר עם בניו על חטאים אלו, וממילא שכמו שאז דיבר הקב”ה בג' שבועות אלו, כן גם אתנו אם לא נשוב ראוי לדבר כך, ולכן אם ח”ו לא נתעורר להתבונן במעשים אלו, ח”ו הוא מסוכן לפורענות.

וכדי שחלילה לא נגיע לזה, נתנו לנו הנביאים והקדמונים עצה, כי לכא’ יש דבר פלא במה שחז”ל קבעו בגמ' ובמדרש, וכן בקינות את כל המאורעות הנוראות שסבלו בני ישראל בזמן החורבן וכן אח”כ, וכן בתפילת נחם אנו אומרים לבי לבי על חלליהם מעי מעי על חלליהם וכו', ומה לנו לבכות על צרות של אנשים מלפני כאלפיים שנה, והלא אנשים אלו אינם קיימים ולא הכרנום, ואי”ז דומה לחורבן ביהמ”ק שהוא נחלת הכלל וחסרון שלנו וראוי לבכות על העדרו מעמנו, וכפי הנראה שאם נתבונן במאורעות שקרו להם ונדע שמאורעות אלו אירעו בעבור חטאים כמו שלנו, ונתעורר ע”כ לשוב, יהא זה במקום היסורים שהם עברו ולא נצטרך ח”ו לקריאה קשה.

ג. ענין נוסף שהוא חובה בימים אלו, הוא הציפייה לגאולה, בחז”ל איתא, יש לך דור שהם מצפים לבנינו מיד הם נגאלים, ומבואר מזה דאם יש ציפייה לגאולה, זה בפני עצמו סיבה לזכות לגאולה, והיינו כי ב' דרכים הם לזכות לגאולה, הדרך האחת היא, שכיון שהי”ת מצדו ג”כ חפץ להיות עמנו עם בניו, וריחקנו בעוונותינו, וגאולה בדרך זה הוא ע”י תשובה על החטאים גורמי החורבן שקיימים גם בנו, אולם יש עוד דרך שאם אנו מצדינו נשתוקק לגאולה [וע”י במדרש תהילים י”ז שהוזכר בזה לשון תביעה של גאולה], כביכול זהו ג”כ סיבה מאתו ית”ש להביא את הגאולה.

ובפסוק בנביא, וכן אנו אומרים בתפילה, כי בחטאינו ובעוונות אבותינו, ועוונות היינו מזיד וחטאים היינו שגגות, ומשמעות הדברים היא דכדי להחריב היה צריך מזיד, ואילו עתה הגלות נמשכת גם מחמת שגגות גרידא, והקו' מפורסמת שאי”ז עולה עם דברי חז”ל כל דור שלא נבנה ביהמ”ק בימיו כאילו נחרב, ומ' דקיום החורבן אינו כהמשך אלא חורבן המתחדש מחמתינו, ונאמרו בזה דרכים.

וייתכן בדרך הנ”ל, דלענין התשוקה לבנין הבית [שזהו אחד מדרכי ביאת הגאולה], בזה החטאים [שהם שגגות] מונעים אותנו, שסו”ס אנו אפופים ברוח טומאה וע”כ כן אין לנו את ההרגש והרצון האמיתי לגאולה, ובדבר זה אין אנו כדור החורבן, כי הם ראו בעיניים את מעלות הבית, וכדי להביא חורבן [דהיינו שיהא מצב שאין חפצים בבניינו]

א. אמרו חז”ל כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו **כאילו** נחרב בימיו, והדברים כפשוטו, שחז”ל הק' ביארו לנו שלא נאמר החורבן הוא מחמת מעשי אבותינו ולנו אין זכות מרובות לחדש ולהיא דבר חדש, אלא קיום החורבן עתה הוא מחמתינו, וד”ז סברא הוא, כי מה חסר בשביל שיהא ביהמ”ק, עצים ואבנים גרידא, וכי טורח אצל בורא עולם, הכל יכול, לבנות בית של עצים ואבנים ברגע אחד, וא”כ א”א להסתכל על החורבן כעובדה גמורה וקיימת, אלא כל רגע אי התהוות הבנין הוא מחמת מעשינו הם, והם דברי חז”ל כאילו נחרב בימיו, דברים כפשוטם.

ולשון הר”מ בפ”ה מתעניות ה”א יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים **ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו** עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות וכו' ותשעה באב.

וכמדומה בזה נמצא פתח לתחילת התשובה המוטלת עלינו, כי האדם בטבעו בורח מלהטיל על עצמו את האשמה, ואם נשאל את עצמינו איזה שנאת חנם היה בדור של החורבן שגרם לחורבן, נאמר במושכל ראשון כי שנאה גדולה היתה שם ואיש את רעהו חיים בלעו, משא”כ אנו גם אם יש בנו מידות רעות ושנאת חנם מ”מ טובים אנו מהם, הרבה וחז”ל לימדונו שאינו כן אלא **מעשה אבותינו שהיה כמעשינו** עד שגרם וכו' אותן הצרות, וממילא ידע כל אחד את המוטל עליו, לפי מקומו ודרגתו, עליו להתחזק ולרומם את הבין אדם לחבירו שלו, וחלילה לישראל במדרגתו הוא שותפות בחורבן הבית.

ב. תקופה זו נקראת בחז”ל תקופה של פורענות, ויש כמה הלכות מחמת שהזמן מסוכן לפורענות, והנה כל בר דעת מבין כי אצל הי”ת הכל מושגח ואין בחינה של פורענות שבאה במקרה, וצריך פירוש מה הכוונה שג' שבועות אלו הם תקופת פורענות, ואם נגזר עליו יבא ואם לאו לא יבא.

אמנם ידוע, כי בחינה של פורענות שמביא הי”ת על בניו כנסת ישראל, אינה תכלית אלא אמצעי, וע”י בלב אליהו פרשת דברים שהאר”י בענין בזה, והביא שכאשר אנו מתבוננים בפורענות שהביא הקב”ה על ישראל נראה שיש בה מין חרון אף שאפי' כגוים לא אמור להיות כך, [והביא שם את מה שבימי השואה אלפים ורבבות של יהודים היו מובלים כצאן לטבח בידי כמה בודדים של מרצחים וכי יש בזה הגיון שלא מרדו ונלחמו בהם, ופורענות משונה מאד היא], וביאר כי אדרבה בדוקא הוא כך, כי אם החורבן הוא תכלית שהי”ת ריחק אותנו מחמת מעשינו, א”כ אין אנו גרועים מן הנכרים, ורק משום שהקב”ה לא עזבנו, ואנו בניו, והפורענות היא עוד אמצעי של קריאה, שמחמת חטאינו הוא נאלץ לקרוא לנו באופן זה, ולכן צורת הפורענות באה שביכול אנו גרועים ומושפלים מן הגוים, שיהא ניכר שאין כאן ריחוק והשוואה לשאר אומות, אלא קריאה לבניו, אלא מחמת הצורך הקב”ה קורא לנו בהכאות כ”כ קשות.

ובמס' כתובות דס”ו: ת”ר מעשה בר' יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור וכו' ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתם של ערביים וכו' בכה ריב”ז ואמר אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין אתם עושים רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפילה ולא ביד אומה שפילה

היה צריך עוונות דהיינו זדונות, שבכח הזדון מאסו בחיי הקדושה וקירבת ה', לא כן אנו, גם מחמת שגגות הלב נאטם, כי אין הדבר לנגד עינינו בפועל, וע"ז אמרו בחטאינו ובעוונות אבותינו.

וגם בזה יש להתעורר, לחזק את התשוקה האמיתית לגאולה מביאה גאולה, לרצות להתנער מרוח הטומאה האופפת אותנו, ולדור בבית ה', גם אם רחוקים אנו מהדרגה הנכונה בזה, [שהציפייה לגאולה היתה מחמת שהנפש הרגישה קשר לשכינה, וחסרון בריחוק, וכן הרגשה בצער השכינה], מ"מ החיים הפרטים של כל אחד מאתנו גם יכולים לעורר בדרגה מסויימת, כי כולנו רואים שהמצב הרוחני הסובב אותנו קשה מנשוא, וגם את הדרגה הנמוכה שאנו שואפים מעצמינו ומצאצאינו ג"כ קשה מאד בדור שלנו, ואצל הרבה מבני תורה הוא במצב של בניך ובנותיך נתונים לעם אחר, כי הרע שולט כ"כ בכל מקום.

וכאשר נחיה בקרבת ה"ת, והי"ת בתוכינו, ממילא יתמעט הנסיון, וכן כח הרע, מחמת כן יוכל כל אחד לחזק את השאיפה לגאולה, כי קשה מאד המצב שהשקר והטומאה שולט בכל מקום, ויה"ר שנזכה להתעורר לציפייה אמיתית לגאולה השלימה.

ד. אביא מדברי הסבא קדישא חפץ חיים, במאמר ציפית לישועה, שמלבד שדבריו הק' חוצבים לבבות, כמדומה שיש בהם חיזוק מסויים לבני תורה שבכאן.

ואלו תוכן דבריו, בענין הגאולה שתהא במהרה בימינו אמן, הקושיה מפורסמת, לחד גיסא בפרשת נצבים מפורש שהגאולה תהא כאשר יהא תשובה שלימה שישוּבו אל ה"ת בכל לבבם ובכל נפשם, וע"ש ברמב"ן שכ' שבלא זה לא יהא גאולה, וגם אם יבא קץ האחרון לגאולה, א"א בלא תשובה, אלא שהקב"ה יסבב שבע"כ ישוּבו בתשובה שלימה.

ומאידך חז"ל הק' אומרים בסוף סוטה ובסנהדרין צ"ז איך יראה דור של עקבתא דמשיחא, חוצפא יסגא וכו' וכו' ע"ש בכל הסימנים הנוראים, המורים על דרגא נחותה מאד של הדור שכמעט לא ייתכן שישוּבו בתשובה שלימה, [והנה הח"ח הק' מעיד שכבר בזמנו נתקיימו כל הסימנים בצורה חמורה, ולצערינו ניתן להוסיף, כי הנה עינינו רואות בתקופה האחרונה כי מה שלא היה עד עתה נהיה, כי הטומאה חדרה לתוך כותלי הבתים, לתוך בתי הבני התורה, הישיבות הכוללים, ואם עד לפני עשור או עשרים שנה, היו מקומות שמורים, הנה היום המרחק בין הקדושה לטומאה הוא פסע, ובכל מקום אשר נלך נמצא בסמוך מכשירים ודברים שהם פתח שאול ממש, ואין לך ירידת הדורות גדולה מזו, שאין פינה ואין מקום לברוח מזה, וכל העולם מקצהו ועד קצהו מתמלא מיום ליום בטומאה זו, וצורת חיים זו, למעט קומץ בני תורה המתרחקים בזה, כמה שבידם, והנה כי כנסת ישראל ר"ל קרובה לשאול תחתיו ר"ל, ולפי הגמ' בסוטה אלו הם הסימנים של עקבתא דמשיחא], וק' איך הדברים עולים עם המפורש בפסוק שהגאולה תהא ע"י תשובה שלימה.

וביאר הח"ח, כי כלל ישראל לפני זמן הגאולה יהא מחולק לב' קבוצות ששניהם נצרכים לקרב את הגאולה, הא' אותם האנשים מישראל שהתגברות כח הרע בעולם הורידה אותם מדרגתם כהמבואר בגמ' בסוטה איך יראה עקבתא דמשיחא, יעו"ש שהביא הח"ח מן הפסוק זרע אדם זרע בהמה אלו בנ"א שמעשיהם כמעשה בהמה.

וד"ז הוא זירוז הגאולה, כי אורך הגלות כל מטרתו הוא זיכוך וקניית מעלות נוספות ע"י כנסת ישראל במה ששומרים א"ע ומתחזקים באמונה, אולם אם אורך הגלות מביא ירידה כ"כ נוראה, אין עוד תכלית עוד בגלות, ויתירה מזו כי עלולים ח"ו ליאבד עוד ועוד חלקים מכלל ישראל והקב"ה חפץ בנצח ישראל.

הקבוצה השנית, [והוכיח הח"ח שהם מעט ביחס לכלל ישראל כולו], הם אנשים שבמצב זה של עיקבתא דמשיחא ג"כ בחרו לעבוד את ה"ת, גם כאשר כח הטומאה מתגבר כ"כ בעולם, ובזמן ומצב כזה גם דברים שבדורות אחרים אינו נקרא עובד ה' מאהבה, או תשובה גמורה, כעת שכך פני הדור, זהו תשובה שלימה, ואהבת ה"ת בכל לבבו ונפשו, כי כל מהות ההנהגה היא הנהגת אהבת ה"ת, גם אם אי"ז בטירת הלב גמורה כמו שהיה נצרך בדורות קודמים.

נמצא שאלו ואלו מקרבים את הגאולה, אשרי מי שיקרב באופן זה, ובודאי בביאת גואל החילוק ביניהם יהא חילוק נוראי, שאלו יזרח אליהם אור פני ה', ואלו ר"ל כזרע בהמה הם יעו"ש בכל דבריו הק'.

והנה אין מן הצורך לבאר כי בני הכוללים שבחרו לברוח מכל מיני תענוגים, ומכשירים, ולחיות חיי צמצום לפי מצב הדור, דהיינו לימנע מכל מיני דברים שלכא' מקילים קצת את החיים, ומורידים קצת לחץ ועול [אע"פ שהאמת אינו כן, מ"מ בראיה חיצונית כן נראה], הם הקבוצה השנית שאותם מחשיב הח"ח לפי הדור כאוהבי ה"ת בשלימות, וכבעלי תשובה גמורה.

ויש להתרומם מזה, כי גם הנמצאים כאן ושייכים לקבוצה זו, היצר מחליש רוחם בכל מיני טענות, וכגון אתה סובל כי אין לך שייכות למכשיר וכו', כל מיני צמצומים מיותרים וכו' ודוחק בבית, [ופלוני כמה טוב לו] ומה יוצא מכל הלחץ הזה, אולי עוד מעלה והידור, או חסידות, וכי שוה כ"כ לסבול בעבור זה, [מלבד שבאמת חיים יותר מאושרים], עלינו לחשוב על כך שבדור שלנו הערך של בחירת חיים כזו אינו מעלה והידור בעלמא, אלא בחירה שהי"ת מחשיבה לאהבת ה"ת שלימה ותשובה שלימה, ואם נכיר בזה שזהו תוכן חיינו יהא לנו זירוז גדול בעבודת ה"ת.

ומכאן גם גדלה החובה והזכות שלנו לתקן את חטאי החורבן ב"א לחיבירו, כי האנשים האמיתיים אשר לפי הדור הם מקרבי הגאולה בדרך החיוב, וכמה מעלתם מרובה אצל ה"ת, וכי יפסידו זאת בעבור שטויות, בעבור איזה דברים קטנים של ב"א לחיבירו ושנאת חנם, ויה"ר שנזכה להיות ממקרבי הגאולה שתהא במהרה בימינו אמן.

הגאון רבי שלמה אדלשטיין שליט"א ♦ כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו

והתרחקות ממקום היניקה בכל שנה ושנה נקראית חורבן ביהמ"ק ועל זה אנו מספידים בכל שנה ושנה¹.

ושמחנו בבנינה

השמחה לעתיד לבא תהיה שמחה עצומה שאין כל לב יוכל להכיל זאת. **דומה** הדבר אם נחשוב עצמנו רואים את ישני עפר צדיקי עולם קמים הרי לבנו היה מתמלא בשמחה עצומה על אחת כמה וכמה כשנזכה לחזות בבנין ביהמ"ק והגאולה השלימה, אף שבימות המשיח יהיה פחד נורא וכבר אמר הגר"ז דכשיבא המשיח כל אחד יחפש פינה להיכן לברוח². אבל את השמחה של ביהמ"ק אי אפשר להכיל אלא דהקב"ה יתן כוחות מיוחדים בשביל זה וכמו שבמעמד הר סיני הנשמה פרחת והקב"ה השיבה.

יראה ומורא בבית המקדש מעט

אלא שאנו צריכים זכויות כדי שליבנו יוכל להכיל שמחה זו דכל דבר שמקבלים מלמעלה צריך זכויות.

ונראה דהעיצה לזכות לשמוח היא ע"פ הדברים דלהלן.

אנו אין לנו אלא בתי מקדש מעט והם הבתי מדרשות ובתי כנסיות והיחס אליהם צריך להיות כמו לביהמ"ק.

כתב הרמב"ם בהלכות תפילה פ"א ה"ב כשבונים בית הכנסת .. אין פותחין פתחי בית הכנסת אלא למזרח שנאמר והחונים לפני אוהל מועד מזרחה.

כתב רבנו מנחם ואחר שמצינו שהמשכן פתחו למזרח צריך לעשות כן בבתי כנסת שנקראים מקדש מעט.

עוד כתב הרמב"ם בה"ה-ו בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגים בהם כבוד.. אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה ואין נאותין בהם ואין מטיילין בהם ואין אוכלין ואין שותין בהן ואין נכנסין להן לא בימות החמה ולא בימות הגשמים וחכמים ותלמידיהם מותרין לאכול ולשתות בהן מדוחק.

כתב רבנו מנחם "ואין מטיילין בהם" שאם היה לאדם קוצר רוח אין לו לילך בבית הכנסת כדי להרחיב לבו ולטייל שם **לפי שאין נכנסים בהם אלא או להתפלל או לקרות בתורה.**

מבואר דהכניסה לבית הכנסת צריכה להיות במורא ויראה וכל מה שנכנסים לבית הכנסת הוא רק בשביל תורה ותפילה ולא לדברים אחרים. דהיינו דשם צריך להתפנות מהבלי הזמן ולעסוק רק בעבודת ה'.

ונזכה דע"י שנתחזק במורא מקדש בבית הכנסת שנכנס לבית הכנסת עם כל הכבוד ראש נשמח בבנין בית המקדש דהשמחה בבנין בית המקדש ג"כ תהיה שמחה עם מורא מקדש ונזכה לשמחת עולם במהרה בימנו אמן.

חורבן ביהמ"ק שבכל דור ודור

אמרו חז"ל בירושלמי, כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו מעלין עליו **כאילו הוא החריבו** ירושלמי³. **מבואר** בדברי הירושלמי דאין הכוונה דהחורבן היה לפני הרבה שנים ועדיין אין לנו את הזכויות כדי שיבנה אלא החורבן הוא בכל שנה ושנה והיינו שכיום קיימת סיבת החורבן.

איתא בגמ' במס' כתובות ד' ס"ב. ההוא ישראל ועובד כוכבים דהוו קאזלי באורחא בהדי הדדי לא אמצ' עובד כוכבים בהדי ישראל אדכריה חורבן בית המקדש נגיד ואיתנח ואפ"ה לא אמצ' עובד כוכבים לסגויי בהדיה א"ל לאו אמריתו אנחה שוברת חצי גופו של האדם א"ל ה"מ מילי חדתי אבל הא דשנן בה לא דאמרי אנשי דמלפא תכלי לא בהתה.

ביאור הענין הוא כך דהגוי רץ ביחד עם ישראל ולא הצליח לללכת מהר כישראל והזכירו חורבן בית המקדש הצטער והמשיך ללכת ועדיין לא יכל להשיגו שאל העכו"ם את ישראל כיצד יכול לרוץ כשנזכר בחורבן הבית א"ל הישראל דאי"ז דאגה חדשה אלא דאגה ישנה שכבר הורגלנו בה, ומשל לו הדבר לאשה הלמודה לשכל בניה לקוברם אינה תמיהא ומפחדת במות אחד מהם שכבר למודת (רש"י).

דברי הגמ' צריכים ביאור דאין הנמשל דומה למשל דהרי במשל מדובר באשה ששיכלה הרבה בנים ולכן היא למודה וצערה ופחדה אינו כבתחילה⁴. ואילו בנמשל הצער הוא על דבר אחד שקרה שהוא חורבן ביהמ"ק הא לא דמי אלא לאשה ששיכלה בנה ומדי שנה ביום הפטירה נזכרת בו והיא עציבה אלא שצער נפחת משנה לשנה.

חזינו מדברי הגמרא דהוי כאילו ישנו ביהמ"ק חדש בכל שנה והרי הוא נחרב מחדש כבן נוסף שבכל שנה נפטר, וצריך ביאור וכי בכל שנה יש ביהמ"ק שנחרב מחדש.

הריחוק מבית המקדש

אומרים אנו בתפילת המועדים ומפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו.

צריך לבאר תפילה זו דלכאורה בשלמא גלינו מארצנו היינו מה שהוגלינו מארצנו והצרות והיסורים שעוברים עלינו אבל מהו הביאור נתרחקנו מעל אדמתנו.

ונראה לבאר דאדמה היינו מקום היניקה ואנו נתרחקנו מהשרשים של יניקת הקדושה שהיא מבית המקדש ובכל שנה אנו מתרחקים יותר ויותר ממקום הקדושה של ביהמ"ק ונהיים יותר גשמיים וקשורים לעולם הזה והעולם מתמלא ביותר טומאה והתרחקות רוחנית זו נקראת חורבן ביהמ"ק.

לאחר פטירת החזו"א אמר מרן הגר"ז דהעולם הוא אחר דכשהחזו"א היה חי היתה יותר קדושה בעולם מהתפילות ומהתורה והמצוות וכשנסתלק מתמעט השפע ומתרחק יותר ויותר והעולם נהיה יותר מגושם.

♦ נמסר בועד לאחר תפילת וותיקין, ה' מנחם אב תשפ"ב

(א) מסופר על רבי נחומק' מהורודנא שאיבד כ' ילדיו ונשארה לו בת אחת שנישאה לגאון ר' דוד מרגלית שהיה גאון גדול וסיפר על חמיו שבילד העשירי הוא ישב שבעה ואמר צרות לבבי הרחיבו דהיינו שהרגיש קירבת אלוקים גדולה ע"י צרות הללו.

(ב) וכן איתא במהרש"א שהאבילות על החורבן היא אבילות חדשה בכל שנה ושנה.

(ג) בימי המלחמה שהיתה ביו"כ שרר בארה"ק פחד נורא כולם הסתגרו בבתים והאפילו חלונותיהם מפני האויב הערבי ונסעתי לר' יושע בער כמובן שאף אחד לא היה שם ויכולתי לדבר עימו אמר ר' יושע בער שזהו הפחד של ימות המשיח.

הגאון רבי יהושע הרשל סולזמונס שליט"א *

בעמ"ס חכמת לב וקונטרסי ייחד לב

ג' יסודות

לעזור עבודת הנפש

בענין חורבן ובנין בית המקדש

משפט הבכורה זו"ל הנה ודאי צריך שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו ית', ויתאוה לגאולה לפי שבה יהיה עליו לכבוד השם יתברך, והוא מה שכתב התנ"ך א' שהבאנו למעלה, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים וכו', ויתפלל תמיד על גאולת בני ישראל והשבת כבוד שמים לעילוי.

ואם 'אמר אדם מי אני ומה אני ספון שאתפלל על הגלות ועל ירושלים וכו', המפני תפילתי יכנסו הגליות ותצמח הישועה? תשובתו בצדו, כאותה ששינו (סנהדרין ל"ח): לפיכך נברא אדם יחיד כדי שכל אחד יאמר בשבילי נברא העולם, וכבר נחת רוח הוא לפניו יתברך שיהיו בניו מבקשים ומתפללים על זאת, ואף שלא תעשה בקשתם מפני שלא הגיע הזמן או מאיזה טעם שיהיה, הנה הם עשו את שלהם והקב"ה שמח בזה עכ"ל.

ועתה כיהודה ועוד לקרא נוסף ג' יסודות, א. 'פנים' בית המקדש הוא 'האדם'. בפי' ובלבד לעשותו. ב. עיקר התיקון כבר נעשה, ונשאר רק המכה בפטיש. ג. מעלת דור עקבתא דמשיחא, בחינת 'ישמעו' רחוקים' ויבואו

יסוד ראשון

פנים בית המקדש הוא 'האדם'

הנה בנפש החיים ש"א פ"ד מבאר ומגדיר ענין בית המקדש, אשר מתחלקת לשנים בית המקדש 'פנימי' ובית המקדש 'חיצוני', והפנימי הוא 'האדם', והחיצוני הוא 'בנין המקדש', ומבוסס על פי מאמר הקדמונים הידוע על הפסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. בתוכו לא נאמר אלא בתוכם של כל אחד ואחד. זו"ל, לזאת הרי כי ודאי עיקר ענין הקדש והמקדש ושריית שכינתו ית' הוא האדם שאם יתקדש עצמו כראוי בקיום המצות כולן וכו', **אז הוא עצמו המקדש ממש ובתוכו ה' ית"ש**. כמ"ש (ירמיה ז') היכל ה' היכל ה' המה. וכמאמרם זו"ל. ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם כו', כי כן באמת שהצדיקים ע"י מעשיהם הרצויים לפניו יתברך. הן הם מקדש ה' ממש וכו'.

אל תחשבו שתכלית כוונתי הוא עשיית המקדש החיצוני. אלא תדעו שכל תכלית רצוני בתבנית המשכן וכל כליו. רק לרמז לכם שממנו תראו וכן תעשו אתם את עצמיכם שתהיו אתם במעשיכם הרצויים כתבנית המשכן וכליו. כולם קדושים ראויים ומוכנים להשרות שכינתי בתוכם ממש. זהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דייקא, לזאת כשקלקלו **פנימיות** המקדש שבתוכם. אז לא הועיל המקדש החיצוני ונהרסו יסודותיו ר"ל א' עכ"ל.

מעתה עיקר עבודת הימים הללו, בבחינה על חורבן הבית, והצפייה לבניינה, הוא על חורבן ותיקון בנין נפש האדם פנימה, על ניקיון נפשו ועל דיבוקו 'בתורה ובקודב"ה', ומתוך כך תבנה ותכונן בית המקדש החיצוני. ומעתה לא בשמים היא, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפי' ובלבד לעשותו.

תנא דבי אליהו ז"ל אמרו: כל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמת, ומתאנה על כבודו של הקדוש ברוך הוא כו', כל ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמח בקרוב ולכינוס גליות, זוכה לרוח הקודש בדבריו וכו'.

בסוף נבואת מלאכי הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' לבשר בשורת הגאולה לה אנו מצפים ומייחלים. והנה כמה פסוקים קודם נאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו 'ויקשב ה' וישמע' וגו'. ובמשנה באבות למדו מכאן שנים שישבו ויש בניהם דברי תורה 'שכינה ביניהם'. מעתה בהתאסף עם להתעורר על ענין השראת השכינה בארץ, אשר לשמה נברא העולם כדאיאת במשנה אבות פרק ו' כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו שנאמר [ישעיה מ"ג] כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, ודאי שזוכים לתוספת השראת שכינה, בחינת 'ויקשב ה' וישמע', וע"י זה נזכה שיקויים במהרה סיפא דקרא הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. לבשר בשורת הגאולה במהרה בימינו א"ס.

נמצאים אנו בימי בין המצרים, גדר מזה וגדר מזה, מיצר מזה ומיצר מזה, מצד אחד העגל ושבירת הלוחות, ומצד שני הבכיה והסילוק מארץ ישראל ושריפת בתי המקדשות. ומהראוי לעמוד ולהתבונן ולהתחזק בזה, ואיתא בגמ' תענית דף ל עמוד ב' כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה.

אבל באמת אנחנו לא נדע מה נעשה, ההרגשים כבויים מעמיא עמיא ואזלא, רחוקים אנו מרחק שנות אור מהאור הגדול שבקע וזרח מבתי המקדשות, נוסף על כך ההרגשה מה אני ומה כוחי לפעול בענין כה גדול ונשגב כבנין בית המקדש, ומה אפעל לא פעלו דורות הקודמים ענקי הרוח אשר ליבם הגיגם ציפיותם ותפלתם היה נטוע עמוק בתוך הוד כותלי המקדש וקדשיו, ואף עפ"י כן לא נגאלו, מה נעני אנן אבתריה אזובי קיר.

וכבר ביאר מו"ר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל ענין האמור במשנה תענית שאחד הדברים שאירע בת"ב הוא שנחרשה העיר וההיכל ע"י רופס שחיק עץמות כדכתיב ציון שדה תחרש (ירמיה כ"ו) שנתחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה. ולהבין הלא הכל כבר חרב ושרוף עד היסוד, א"כ מה כל כך נורא בתוספת החרישה. ומבאר שבה חריב את החורבן, כי כל עוד עמד החורבן לנגד עיניהם היה להם איזו שהיא שייכות לעבר המפואר, והיה למקונן על מה לקונן. אך מעת שנחרשה 'נחרב החורבן' וניתק חוט המקשר 'מהוד קדומים' כשעמדה בתפארתה, ועתה נפשינו יבשה אין כל.

על כן ננסה להעמיד ג' יסודות שכוחם רב לקרב אותנו לענין נשגב זה, ולהעצים הרגשי הנפש בעבודת ימים הללו.

אך קודם לכל נביא דברי הרמח"ל במסילת ישרים פרק י"ט שעמד בזה ולו

◆ נמסר בועד לאחר תפילת וותיקין, ימי בין המצרים שמיטה תשפ"ב.

(א) ומסיים שם בנפש החיים בדברי מוסר נוקבים יורדים עד תהום הנפש זו"ל א"כ בעת אשר יתור האדם לחשוב בלבבו מחשבה אשר לא טהורה בניאוף ר"ל. הרי הוא מכניס זונה סמל הקנאה בבית ק"הק העליון נורא בעולמות העליונים הקדושים ח"ו. ומגביר ר"ל כחות הטומאה והס"א בבית ק"הק העליון. הרבה יותר ויותר ממה שנגרם התגברות כח הטומאה ע"י טיטוס בהציעו זונה בבית ק"הק במקדש מטה. וכן כל חטא ועון אשר כל איש ישראל מכני' בלבו ח"ו אש זרה. בכעס או שארי תאוות רעות ר"ל. הלא הוא ממש כענין הכתוב (ישעיה סד) בית קדשנו ותפארתנו אשר וגו' היה לשריפת אש. הרחמן ית"ש יצילנו.

ולכן בנוסח הפסוקים של תיקון חצות, מופיע גם בקשות על תיקון נפש האדם כגון עזרינו אלקי ישענו על דבר כבוד שמך, והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך [תהלים ע"ט], וכן השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם [איכה פ"ה] וכן למה תקשיח לבנו מיראתך, שוב למען עבדך שבטי נחלתך [ישעיה ס"ג].

יסוד שני

עיקר התיקון כבר נעשה, ונשאר רק המכה בפטיש

כבר אמרו הרבה מרבתינו הקדמונים שעיקר התיקון לקראת הגילוי העתיד, כבר נעשה על ידי דורות הקודמים, דור דור ודורשיו, דור דור וצדיקיו, דור דור ונסיגותיו, דור דור וצרותיו. ולא נשאר לנו דור האחרון דור עקבתא דמשיחא כי אם הטיפה האחרונה, המכה בפטיש. ואז פתאום יבוא ה' בהיכלו.

משל לאדם שהניח לו אבותיו מטמון עמוק באדמה, התחיל בחפירה, עוד ועוד, אבל בהתאריך הזמן נעשה העבודה יותר ויותר קשה, עד שנתייאש מלחפור ולגלות המטמון. עבר שם חכם אחד ואמר לו מה לך מתייאש, הלא כפסע בינך ובין המטמון, עוד פסיעה קטנה, עוד מאמץ קטן, יתגלה המטמון, ואז יזרח עליך אורה זיוה הודה והדרה.

הביאור בזה הנה כתיב ציון 'במשפט' תפדה, ושביה בצדקה. ומובא בגאון, שלכן לא אמר בברכת המזון בונה 'ברחמיו' ירושלים, כי 'במשפט' תבנה ותכונן. אמנם מצד שני הלא אמרנו ותחינה עינינו בשוּבך לציון 'ברחמים'. הביאור בזה שיש גאולה כללית ויש גאולה פרטית, גאולה כללית לכלל ישראל, תהיה דוקא במשפט, ונכלל בהך משפט כל עבודת בני ישראל לדורותיה, כל התורה כל העמל, כל הניסיונות, וכמובן כל הצרות הנוראות שעברו עלינו מאז היותנו לעם, אין לך יום שאין קללתו מרובה משל חבירו, ובכל זאת שמך לא שכחנו, עליך הורגנו כל היום. כל זה אכניס במשקל המשפט להכריע גאולתן של ישראל מעמק הבכא, ולהזריח עליהם גילוי אורו יתב'.

אמנם 'גאולה הפרטית' לאדם הפרטי, איך ובמה יזכה לה, וכי זכאי הוא יותר מצדיק קמאי שלא זכו לה, על זה בא מהלך נוסף של 'שביה בצדקה' לפני משורת הדין, במידת הרחמים, כפי מטבע התפלה ותחינה עינינו בשוּבך לציון 'ברחמים', וכמו כן בנוסח הקדושה של שחרית בשבת קודש, לאחר הבקשה שממקומך מלכינו תופיע ותמלוך עלינו וכו' בא הבקשה 'ועינינו' תראינה מלכותך.

יסוד ג'

מעלת דור עקבתא דמשיחא, בחינת ישמעו 'רחוקים' ויבואו

הנה יש בחינה מסוימת שיש עדיפות לדור ירוד כדור שלנו יותר מדורות הקדומים, שאם הם כמלאכים אנו כבני אדם, ואם הם כבני אדם אנו כחמורים, [ולכו"ע הסיפא יותר מתאים לדורנו] ויסוד הענין למדתי מדברי מו"ר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל. הנה בתחילת בריאת העולם היה נידון על עצם בריאת האדם, וכביכול נתייעץ הקב"ה עם המלאכים האם ראוי לברוא אדם או לא. כפי הנלמד מהפסוק נעשה אדם, ואיתא במדרש ש'אמת' אמרה אל יברא שכולו שקר, מה עשה הקב"ה השליך אמת ארצה וברא אדם. והתמיהה גלויה מה תשובה היא זאת לטענה שכולו שקר, ומה הועיל בהשלכת האמת ארצה, הלא תתעצם בכך שלטון השקר.

התשובה לזה שדוקא ממקום השקר, ממקום שיש אפשרות להכחיש, ממקום אפשרות הבחירה בין טוב לרע, יכול לבוא גילוי כבוד שמים. ובה האדם עדיף אפילו ממלאכים, כי המלאכים מוכרחים במעשיהם, ואין הקילוס והשבח יוצא מיפי המוכרח לקלס ולשבח, ולכן אין המלאכים יכולים לומר שירה עד שהאדם יאמר שירה בעולם התחתון. כמו שנאמר ברוך יחד כוכבי בוקר ויריעו בני אלו', ובגמ' חולין דף צא עמוד ב' איתא שאין מלאכי

השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה. שנאמר תחילה "ברן יחד כוכבי בוקר" והדר כתיב "ויריעו כל בני אלהים", שהם המלאכים. [עי' נפה"ח ש"א פ"ו] ואביתא תהילה דוקא מקרוצי חומר שוכני עפר, אשר יצרם מתגבר עליהם יום יום, ודוקא ממקום זה ממקום הניסיון והבחירה, מתגלה אור האורות של האמת, והשקר כעשן תכלה.

ומעתה אם יש איזו שהיא מעלה לדור עקבתא דמשיחא, הרי הוא מכח היותו כל כך ירוד ושפל, האמת נעדרת ומושפלת עד עפר, ומזמן יצאה ממקום שהושלכה 'ארצה', ונפלה בתהום רבה, הניסיונות והקשיים מתגברים בכל יום, הטומאה והפחיתות שלטת בכל פינה ופינה. אבל דוקא מכאן יכולה האמת לאמיתה להתגלות ביתר שאת, דוקא ממקום החושך, מתוך הבור המלאה נחשים ועקרבים, מתגלה עצמת האור. ובכל התגברות והתגברות ולוא הקטנה ביותר כבר דחה הרבה מן החשך, יותר מדורות הקדומים אשר בערך לדורנו הרי הם כמלאכים, המנועים מאפשרות קילוס ושבח ממקום זה, ודוקא בשפלים מתגלה בחינת וישמעו 'רחוקים' ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה.

וכבר הגדיר מו"ר הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצ"ל את התקופה שלנו וז"ל בספר עיני ישראל עמוד ת"ק, והנה 'האדם' דטומאה, מורכב מב' כוחות, זכר ונקבה, הזכר לוחם להשריש דעות כוזבות, והנקבה מסיתה בדרך תאוה ונטיה לחומריות, וזאת אנו רואים בעינינו, שבתחילה היתה תקופת ההשכלה, שהפיצו דעות כוזבות, והסיתו והדיחו במלחמה ממש לעקור כל קודש, כתכונת הזכר הכובש בכח, ומהלך זה פשט ולבש צורה מידי פעם, השכלה ציונות ממשלה.

אבל בתקופות האחרונות ה'שיטות' שלהם פשטו את הרגל, אין להם שום גב ויסוד של שיטה, והתחיל מהלך של משיכה עצומה לחומריות ובהמיות, כתכונת הנקבה המסיתה בדרך תאוה ומשיכה, זהו היצר הרע האחרון לפני סוף הגלות, ולאחר מכן יתגלה המשיח כעני רוכב על ה'חמור', דהחמור מיוחד מכל הבעלי חיים שאין לו שום ציור שכלי, כולו רק תאוה חומרית, וע"כ נקרא 'חמור', ובמצב הזה ששקעו בחומריות וגסות עולם הזה, יבוא צדיק ונושע, וירכב על החמור, ויושיע את ישראל, עכ"ל.

וכבר היו מגדולי האדמו"רים הקדמונים שצפו ברוח קדשם על זמן עקבתא דמשיחא ואמרו אין אנו יודעים איך יש אפשרות להתקיים בכאלו ניסיונות קשים המכלים גוף ונפש.

וכבר צפה כן, גם אור ישראל מסלנט, אך הוסיף גם פתורנו בצידו, בעמדו על שיטת הלימוד של רבינו הגאון החסיד רבי חיים מבריסק זי"ע, שמח ואמר שעם לימוד כזה יש אפשרות לעבור את נוראות עקבתא דמשיחא. כי בלימוד זה מתענג האדם על התורה והם ערבים לפניו יותר מכל שאר הנאות מדומות שמזמין היצר לפתחינו, כי הנאות המדומות אין בכחם להתחרות עם העונג האציל של עמל החכמה אשר נשמת האדם מתרוממת מעל המית העולם עד שמי השמים ונהנים מזיו החכמה העליונה. כלשון החזון איש במכתב ט' ע"ש. ובכך משעבד האדם את כל כח עיוניו והרגשיו לעמל התורה, והיא התבלין שהבטיח הבורא יתב' לעמוד כתריס בפני רוח עוועים הפורצת לעומתנו בכל, שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו.

וידועים דברי האבני נזר בהקדמת ספר אגלי טל וז"ל ואדרבה עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה נעשה דבוק לתורה, עכ"ל.

וכמו כן בעבודת הנפש ולימוד המוסר כבר הורה זקן רבן של ישראל רבי גרשון אידלשטיין שליט"א ופתח פתח ללימוד המוסר דוקא באופן של תענוג באופן שמושך ומעניין, ואשר רק באופן זה יחדור לעומק נבכי נפש האדם פנימה, וישרישו שם שורשים ברי קיימא ללחום מלחמתה של תורה נגד היצר האורב לנו בכל משעול ופינה, ובכך מביא את האדם לחיים מאושרים ושמיחים.

הרה"ג רבי משה חיים אולמן שליט"א התפילה לגאולה

נסינו בעינינו ביציאת מצרים.

אין ישראל נגאלים אלא בתפילה

והנה במצרים היתה הגאולה מיועדת ומובטחת מיסוד הבריה, שכל העולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה שנוסדו ובאו כעת. ובא הקב"ה עליה בברית עם האבות (והגלות עצמה היתה לצורך הגאולה, בסוד הבריה ותיקונה שירד יעקב מצרימה ויצרפו בניו בכור הברזל). ובכל זאת, רבו המקראות שלא נגאלו אלא בתפילה, אמר הכתוב ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה, וישמע אלקים את נאקתם ויזכור את בריתו כו'. ואח"כ בקריעת ים סוף ויצעקו, ואמר הכתוב ותרא את עני אבותינו במצרים ואת זעקתם שמעת על ים סוף. כך קבע הקב"ה ברחמיו וחכמתו שלא תבא הגאולה אלא בתפילתם של ישראל. ובבמדבר כ' בשלחם למלך אדום ובדברים כ"ו במקרא בכורים, עשו את הדבר לעיקר סיבת הגאולה ונצעק אל ה' אלקי אבותינו וישמע ה' את קולנו. וכך אנו חוזרים ומזכירים בהגדה בצי"מ.

כך גם הגאולה העתידה עלינו, הגם שהיא מובטחת בתורה ובנביאים, ויש לה עת מוכרחת, מכל מקום הקב"ה מצפה ומתנה אותה בתפילתנו ושועתנו. ועי' רבינו בחיי שמות ב', הפרשה הזאת היא רמז לגאולתנו העתידה שהיא תלויה בתשובה ובתפלה, כגאולת מצרים שחזרו בתשובה והתפללו אל ה' העונה בעת צרה, ונתקבלה תפלתם ובא להם הגואל מיד.

ואמר דוד ברוח קדשו, חשבתי ימים מקדם שנות עולמים הלעולמים יזנח ה' ולא יוסיף לרצות עוד האפס לנצח חסדו גמר אומר לדור ודור השכח חנות קל אם קפץ באף רחמיו סלה, ואומר חלותי היא שנות ימין עליון (תהלים עז ערש"י), ואחז"ל (שמו"ר תשא מ"ה) אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע יושבת אני ומחשבת לכמה שנים גאלתני ממצרים, לכמה שנים גאלתני מיון, אמר ר' אלכסנדר כל הדברים האלה באו עלינו על ידי שלא חלינו להקב"ה, ואין הלשון הזה אלא לשון תפלה, שנא' חלו נא פני אל.

גם בנבל נקבעה גאולתם בתפילה

דוגמא לזה מצינו כשניבא ירמיהו תחילה על גאולתם אמר כח אֶפְרַיִם פִּי לִפִּי מִלֵּאֵת לְבַבְּךָ שְׁבָעִים שָׁעָה אֶפְקֹד אֶתְּפָם וְהִקְמֹתִי עֲלֵיכֶם אֶת־דִּבְרֵי הַשֹּׁב לְהָשִׁיב אֶתְּפָם אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה. וְקִרְאתֶם אֹתִי וְהִלַּכְתֶּם וְהִתְפַּלְלֶתֶם אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי אֲלֵיכֶם: וּבְקִשְׁתֶּם אֹתִי וּמָצָאתֶם פִּי תִדְרָשְׁנִי בְּכָל־לִבְבְּכֶם: וּנְמַצְאתִי לָכֶם נְאֻם־יְיָ וְשָׁבַתִּי אֶת־שְׁבוּתְכֶם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם וּמִכָּל־הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִדְחֹתִי אֶתְכֶם שָׁם נְאֻם־יְיָ וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הִגְלִיתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם:

ואף דניאל כשראה שהגאולה מתמהמהת לפי חשבוננו, הבין שחסרה תפילה, ואמר (דניאל ט' ג') למלאת לחרבות ירושלים שבעים שנה, וְאַתָּעָה אֶת־פָּצִי אֵלַי ה' לְבָקֵשׁ תַּפְּלָה וְתִתְּנֶנָּה וּבִתְּוֹן תְּפִילַתּוֹ אִמְר יֵשֶׁב נָא אִפְךָ וּחֲמַתְךָ מֵעִיר יְרוּשָׁלַם כֹּו וְעַתָּה שָׁמַע אֲלֵקִינוּ אֵל תְּפִילַת עַבְדְּךָ וְאֵל תַּחֲנוּנֵינוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ עַל מַקְדֶּשְׁךָ הַשָּׁמַם הִטָּה אֲלֵקִי אֲזַנְךָ

הגאולה העתידה דוגמת גאולת מצרים

גאולתנו שאנו מצפים לה בכל יום שתבא, אף שנתנבאו עליה כל הנביאים אין לנו ידיעה ברורה בה ובענינה, כלשון הרמב"ם בהל' מלכים, הדברים שתומין הן אצל הנביאים וגם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו.

אבל, יש לה ציור ותבנית במקראות ובדברי חכמינו ז"ל, שתהא כיציאת מצרים בתוכן ובצורה. ככתוב, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. ואמר, לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות כו' (ירמיהו ט"ז. וב"שע"י מ"ג י"ח).

וישע"י אמר (פרק יא) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שְׁנֵי־יָדָיו לְקַצֹּת אֶת־שֵׁשׁ־עָשָׂר וְאַסֵּף נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרָבַע כְּנָפֹת הָאָרֶץ וְהָיָה יָדוֹ עַל־הַנֶּחֱסָר וְהָפָה לְשִׁבְשֵׁה נְחָלִים וְהִיָּתָה מִסְלָה לְשֵׁשׁ־עָשָׂר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם עָלְתוֹ מֵאֲרָץ מִצְרָיִם. קרא הנביא את הגאולה העתידה 'שנית', שתהיה כעין חזרה על גאולה ראשונה, ותהיה דומה לה גם בטכסיסה, קריעת ים סוף. ועל זה נוסדה קדושת מוסף, והוא ישמיענו ברחמיו שנית, הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלקים.

במד"ר נשא כתוב כגואל ראשון כך גואל אחרון, שיהא נגלה וחוזר ונסכה. ובקה"ר א' על הפסוק מה שהיה הוא שיהיה, אמר, כגואל ראשון שהוריד את המן והעלה את הבאר כך הגואל האחרון.

תוכן הגאולה שזה בגאולה ראשונה ואחרונה

כשם שגאל ה' את עמו ממצרים באהבה ובברית כשלא היו ראויים כלל לגאולה וגדולה, כך אנו מצפים לגאולה באהבה ורחמים אף שאיננו ראויים לה, ובשוח"ט ק"ז אמר הקדוש ברוך הוא בזמן שהייתם במצרים גאלתי אתכם בשביל שמי, גם באדום אעשה בשביל שמי, שנאמר ויושיעם למען שמו.

כשם שנתקדש שמו באותות ומופתים, בשינוי סדרי עולם, כך בגאולה זו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

וכשם שבגאולה זו התרוממו בשעה אחת מטומאת מצרים למדריגות גבוהות בתורה ודעת אלקים, גם אנו מצפים לואשפוך רוחי עליכם, ישקני מנשיקות פיהו. ופרש"י על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתור צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו.

ובספר האמונות והדעות לרס"ג מאמר הגאולה כתב שלכך כתב ושנה במקומות רבים בתורה את יציאת מצרים להזכירנו מה שראינו, למען נדע לצפות לגאולה העתידה שתהיה כיוצא בה. ובזה יש לנו את הכח והאומץ להמתין ימים רבים. והרואה אותנו מצפים תמה וחושב אותנו לכסילים, כי לא נסה באשר נסינו, וכמו אדם שלא ראה מעולם זריעת חיטה והוא רואה את הזורע משליך את הזרעים בסדקי אדמה ונראה בעיניו כסיל, ואינו מכיר כי הוא הכסיל עד עת הקציר. אבל אנחנו

◆ נמסר בוועד לאחר תפילת וויתקין, ימי בין המצרים שמיטה תשפ"ב.

א) וכך אנו אומרים בליל הפסח, אשר גאלנו וגאל את אבותינו כו' כן יגיענו כו' ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשינו.

התפילה למעשה

בשל יסודיות הענין, הטור והשו"ע קבעו זאת בתחילת ספרם, בס' א' סעי' ב' וג' להתפלל בשלישי הלילה על החורבן ועל הגלות. וידועים דברי המס"י פ"ט על מעלת התפילה על גאולת ישראל וכבוד שמים, ובתוך דבריו כתב ועל העדר התפילה הזאת התרעם הנביא בשם הקב"ה וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע. הרי כאן שחייבים אנו בזה ואין לנו ליפטר בשל מיעוט כחינו, לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה.

ואף שלא יתפללו כל ישראל, גם בגלות מצרים היה כן, עי' ספורנו שמות ב', וישמע אלהים את נאקתם. תפלת קצתם שהתפללו אז מצדיקי הדור.

וכך כ' רבינו הח"ח בס' חומות הדת פ"ד, והנה יש עוד עיקר גדול דבר שמקרב את הגאולה והוא התפלה והצעקה וכמו שהיה במצרים וכדכתיב ונצחק אל ד' אלהי אבותינו וישמע ד' את קולנו ואף אנו צריכין להתנהג ג"כ באופן זה אנו רואין שהקב"ה חפץ שירבו בתפלה לפניו ועי"ז יגאל אותנו וע"כ גם אנו בזמנינו צריכין להתחזק בתפלה וצעקה לד' כי אחרי שהקב"ה מבקש שנתפלל לפניו למה נחשה בעת הזאת. ומלשון ונצחק וכן כמה שכתוב וישמע ד' את קולנו ולא כתיב את תפלתנו משמע שאין ד' בתפלה בלחש שאנו מתפללין בכל יום אלא צריכין להתאסף ביחד ולצעוק לד' כגון באמירת אבינו מלכנו וכי"ב עד שיסמך ד' צעקת עמו וישלח ישועתו.

ר' ישראל באגרת התשובה כתב, שהיה קשה מאוד להתפלל מחמת הדחק, ודוקא בשל כך נשמעה תפילתם. לזאת במצרים שהיה בבחינת הכבידות למעלה ראש, היו במדרגה נשגבה וזכו לנסים ונפלאות, הוא מאמר הכתוב (שמות ב, כג) ותעל שועתם גו' מן העבודה, היינו מפני מה נתקבלה תפלתם אשר היא מדרגה נשאה, יען היתה מן העבודה.

והנה מלבד שכל הבריאה ומתנות שמים צריכות תפילה, ואף בתחילת הבריאה אמר ואדם אין לעבוד את האדמה, להתפלל על הגשמים. יש תכלית מיוחדת בתפילה על הגאולה, לחפוז בכבוד ה' ושליונות מלכותו ועולמו. ועוד, כיון שהרחיקו ישראל את עצמם מהקב"ה, נשוב ונתקרב בתביעת האהבה והקירבה.

ובשוחר טוב י"ז (יח) כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש, והלא דברים קל וחומר, ומה אם אלו שלא היה בית המקדש ביניהם, ולא נחרב ביניהם, נעשה להם כך, ונענשו על שלא תבעו אותו, אנו שחרב בימינו, ואין אנו מתאבלים עליו, ולא נבקש עליו רחמים על אחת כמה וכמה, לפיכך התקינו חסידים הראשונים שיהיו מתפללים שלש תפלות בכל יום, והתקינו בו אנא רחום ברחמיך הרבים השב שכנתך לציון וסדר העבודה לירושלים, ותקנו בונה ירושלים ברכה בפני עצמה בתפלה, ובברכת המזון.

ויש להזכיר בזה שרש"י כתובות קיא. כתב שהשבועה שלא ידחקו את הקץ היינו שלא ירבו בתחנונים יותר מידי. וצריך ליישב עם כל זה, ופי' באלשיך שלא ירבו בתרועות וצעקות כשאר צרות המתרגשות שמריעין וצועקין. ובשו"ת חת"ס ליקו' פ"ו כתב שהכונה שלא יתפללו

ושמעו כו' (ותפילת והוא רחום מיוסדת על תפילת דניאל). ובגמ' ברכות ז': אמרו נענה דניאל בזכות אברהם, היינו שהועילה תפילתו. (ועי' אלשיך ששלמה דיבר בזה כבר בבנותו הבית אמר פי' יחטאו לך ואנפתי פם ונתתם לפני איוב והשיבו אל לךם בארץ אשר נשבו: שם ושבנו והתחננו אליך בארץ שביהם לאמר חסאנו והענינו רשענו: והתפללו אליך צרך ארצם כו' ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונתם ועשית משפטם. כ"עמך ונחלתך הם אשר הוצאת ממצרים מותוך פור הברזל).

מדברי הנביאים

ובירמיהו ל"א הנהי מפיא אותם מארץ צפון וקבצתים מירפתי ארץ קחל גדול ישבו הנה: בבפי יבאו ונתחננונים אובילים אובילים אל יחלי פים בדרך ישר לא יפלו פה כיהייתי לישראל לאב ואפרים בפרץ הוא. בבכי ותחנונים יגאלו!

והושע אחר שאמר (ב') ריבו באמכם ריבו כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה כו'. פתח וניבא, לכן הנה אנכי מפתיה והולכתיה המדבר ודברתי על ליבה, ופרש"י הנני משדלה להמשך אחרי, ומהו הפיתוי הולכתיה לגולה שהיא כמדבר, ונתתי לה את פרסיה משם ואת עמק עפור לפתח תקוה ופנתה שמוח כימי נעוריה וסיום עליה מארץ מצרים: ופרש"י נתתי לה את כרמיה, נתתי לה בגולה את הנהגת חכמי ישראל, ועמק עכור כו' פרש"י עומק הצרות יהפכו לפתח תקוה. וענתה שמה כימי נעוריה וכימי עלותה מארץ מצרים, כאשר צעקה אלי מתוך שיעבוד וגאלתיה כן עתה. הגלות והגאולה יצקם ה' לטובתנו ושליונות הבריה, והם תלויים בתפילה.

(ונוכיר) את שפירש שם המלבי"ם, כרמיה הם הקנינים הרוחניים שקנו ישראל בגולה, התורה והאמונה שמסרו נפשם עליה. ועמק עכור לפתח תקוה, שבסוף הגלות יסיר מהם קושי השיעבוד וישאו חן וחסד בכל מקומות גלותם, ויתחילו לקוות לגאולה. ואחר כך יהיו להם הנסים כאשר היו להם ביציאת מצרים).

בישעי' נ"ט אמר וירא כיהייתי איש וישתופם פי אשן מפגיע, ופירשו המפרשים (רד"ק, אברבנאל), שהקב"ה תמה על שאין ישראל מפגיעים בתפילה.

ובשמו"ר (תצוה) ל"ח, אמר הקב"ה לישראל דברים אני מבקש שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואני מוחל על כל עונותיכם, ואין דברים אלא דברי תורה שנאמר (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה, אמרו לו אין אנו יודעין, אמר להם בכו והתפללו לפני ואני מקבל, אבותיכם כשנשתעבדו במצרים לא בתפלה פדיתי אותם שנאמר (שמות ב) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו.

ובשו"ח ט' וירא בצר להם בשמעו את רנתם, אמר ר"א אין ישראל נגאלין אלא מתוך חמשה דברים, מתוך צרה ומתוך תפילה ומתוך תשובה ומתוך הקץ. מתוך צרה שנא' בצר להם, ומתוך תפילה שנא' בשמעו את רנתם

ב) והנה לפי פשוטו לא הוקדמה הגאולה, ובמה נענה, ולכא' הוא מפני שלא היו נגאלים אלא בתפילה. אבל בס' ווי העמודים שנד' עם השל"ה כתב שנתקבלה תפילתו להשיב את האף והחיומה מירושלים, כמ"ה פי' על אפי ועל חמתי תינתה לי העיר האמת למן היום אשר בצו אותה ופד היום תהא להסיפה מפני ואמרו בתוספתא ספ"ק דברכות, יכול אף עכשיו הרי היא באף ובחמה ת"ל הרי חמד אלהים לשבתו הרי היא בחמדה ובתאוה, מלמד שכיפר לה חורבנה. ודבר זה הועיל דניאל שנתפלל ישב נא אפך וחמתך.

ג) לישנא דקרא בבכי ובתחנונים, ובמדרש בכו והתפללו. יתכן שהוא מפני שאמר ר"א בברכות ל"ב, מיום שחרב ביהמ"ק ננעלו שערי תפילה שנא' גם כי אזעק ואשווע שתם תפילתי. ואע"פ שננעלו שערי תפילה שערי דמעות לא ננעלו.

הרה"ג רבי דוד שוורץ שליט"א *

תיקון חטאי החורבן, להתרחק משנאת הינם ולהתחזק באהבת ישראל.

דאף שיש לשנוא מצד הדין מחמת מה שראה בו, אך שנאה גמורה אשר מתפחת מחמת השנאה שביניהם זה כבר נכנס לעון דשנאה וצריך בזה כפית יצר.

ובחלק של "עשה טוב" כתב בספר יסוד ושורש העבודה דבר נפלא, דמצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך [יחד עם מצות בצדק תשפוט עמיתך] יכול האדם לקיים בכל עת ובכל זמן הן במעשה הן במחשבה, והא לך לשונו, "ושתי מצוות אלו יכול האדם לקיים בכל עת במעשה ובמחשבה. כיצד אם עושה לרעהו איזה טובה בפעל - הוא מקים מצות עשה של "ואהבת וכו'" בפועל, ואם רואה או שומע על חבירו איזה טובה והוא שש ושמוח בלב שלם ממש כאילו בא לו אותה הטובה - הרי קים מצות עשה זו של "ואהבת וכו'" במחשבה, וכן ח"ו להיפך ר"ל, נמצא מצות עשה זו יכול האדם לקיים בכל עת שתבוא לידו אפילו אם הוא במרחץ או בשאר מקום שאינו נקי, וכו'". והוא דבר נפלא.

ונביא בס"ד עובדות דוגמאות איך צריך להתנהג "בלמעשה" בשני החלקים של הסור מרע מהשנאה ובחיזור בעשה טוב באהבת חנם.

עובדא אחת "בעשה טוב" היה אצל גאב"ד פוניב'ז' צוק"ל אשר סיפר המחנך הרה"צ ר' משה טורק זצ"ל [אשר איזה תקופה היה מסייע לו בניהול הבתי אבות] שמצא אותו הרה"צ הנ"ל באיזה יום לוקח עמו קטן ומטיל עמו "באתר בניה" באחד הבנינים אשר הרב זצ"ל הקים למוסדותיו והרב מטיל וסביר לו על תכנית הבנין כפי התבנית אשר הולך להיות וכו', והרה"צ הנ"ל היה סבור בדעתו שמסתמא מדובר באיזה בן של נגיד וכדו', שהרב זצ"ל רואה צורך להראותו ולשתפו בענין. אך לאחמ"כ כשביקש הרה"צ הנ"ל מהרב הגאב"ד לדעת מי היה הילד אשר זכה לגדולה זו להתהלך בצוותא עם הגאב"ד בכ"כ תשומת לב, ענהו הגאב"ד זצ"ל שאינו מכיר כלל את הילד מיהו ואינו יודע לא את שמו ולא את שם אביו, רק שילד זה ביקש ממנו בפשיטות כי רצונו לראות את מה שהולך ליבנות וכו', והרב זצ"ל בפשיטות באהבתו לכל ילד מישראל באשר הוא נזקק למלאת יצר סקרנותו של ילד זה והקדיש לו מזמנו בסיוע וטיוע מפורט ומודרך. עד כדי כך גדולה אהבתם של צדיקי הדורות לכל אחד ואחד מישראל יהיה מי שיהיה.

עוד עובדא נביא בחלק של "הסור מרע" כמה צריך להתרחק משנאת כל אדם, ואפילו ממי שיש עמו חלוקי דיעות או אפי' שנאת מצוה לש"ש [וכמו שהבאנו מהתוס'] דמ"מ צריך זהירות יתירה שלא לעבור את הגבול, עובדא היה אצל אחד מתלמידי המרי"ל דיסקין זצ"ל אשר סייע למהריל"ד במלחמת המצוה אשר ניהל נגד מקימי בית ספר בירושלים אשר הכניסו שם לימודים וענינים אשר לא היו לרוחו הקדושה, והמנהל של אותו מקום היה סגי נהור בשני עיניו, ואותו תלמיד אשר ניהל עמו ויכוח אמר לו בתוך דבריו כשכמו שאינך רואה בשני עיניך העורות כן עיני שכלך עורות בדברים שאתה עושה. ולאחר מכן כשחזר אותו תלמיד לביתו מצא שאחד במניו נעשה סומא, והבין שיתכן שנענש בזה עבור מה שאמר לאותו אחד, ובא לפני המהריל"ד ואמר לו שכן הוא באמת שעבור מה שאמר לאותו אחד בא לו צרה זו, ואמר שמה שמצוים למחות ולעשות עושים, אך לפגוע פגיעה יותר מזה אסור בכי הוא זה. [ובסופו של מעשה המהריל"ד שלח מנין ת"ח לכותל להתפלל עליו שיחזור וכך היה אך הלימוד נשאר לדורות שגם במקום מצוה של מחאה ותוכחה לא הותר כלל שום עון דבין אדם לחבירו].

בימים אלו של בין המצרים מלבד חובת הצער והאבילות יש לנו גם לעסוק בדברים המביאים תיקון לעוונות אשר גרמו לחורבן.

ידועים דברי הגמ' שעון בית שני היה בעיקר שנאת חנם. ויש להתבונן בטעם הדבר שעון זה הוא סתירה כ"כ לביהמ"ק, וכבר אמרו חז"ל ויהי בישראל מלך, אימתי הוא מלך בישראל בזמן שיש בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל ולא כשהם נעשים אגודות אגודות.

ויש ליתן טעם בכל זה דהרי בביהמ"ק עיקר מהות המקום הוא התבטלות והשתעבדות גמורה למטרה אחת בלבד והיא עבודת ד' ועשיית רצונו יתברך שמו, וליתן עז וגדולה וכבוד לשמו יתברך ע"י עבודתו בלב ונפש, אמנם אם יש יחד עם זה מצב של "אגודות אגודות" כבר ממילא יש בזמן העבודה ובמקום העבודה בלבבות עוד חשבוניות של בין אדם לחבירו כעס קפיצא וכדו', ואין הלב כולו תפוס ומשועבד רק למטרה הנעלית לידבק בד'.

וזה לשונו של בעל השלח"ק [שער האותיות אות ב' בריות אות ב'] "וזה לשון החכם הר"ר אברהם סג"ל: ולהיות ששתי האהבות האלו [אהבת ד' ואהבת הבריות] הם שני עמודי התורה ראוי שיהיו דומים זה לזה. וכמו שאהבת המקום היא בכל לב ונפש ומאוד, רוצה לומר כי לקים מצות ד' התלויים בלב ונפש כגון להרחיק הדעות הזרות והנכריות מלבנו, צריך להתלהב בנפש משלהבת האלוקים והיראה הפנימית עד שאפילו אדם נוטל נשמתו לא יעבור מפיקודי ד' ומצוותיו וכל שכן שלא יעבור אם יהיה בדבר חסרון כיס, כן באהבת הבריות יהיה שלש אלה. כיצד בכל לבבך היינו שלא לשנוא שום אדם בלב כמו שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, והשנאה שבלב רובה באה מחמת הקנאה, וגדולה השנאה הבאה מחמת הקנאה יותר מהבאה מחמת עלבון ותחרות או דבר אחר, כי זו בסור הסיבה סור כל חלאתה ויש לה תקומה, אמנם הבאה מחמת הקנאה אין שום תקנה לה כי בכל עת תעורר מדנים ויעלה באשה, היא אשר החריבה מקדש שני שלא היו בו לא ע"ז וג"ע ושפ"ד כמו במקדש הראשון והיא אשר הגלה את פליטת יהודה ומקיימי שארית ישראל בגלות החל הזה כי עדין צחנתה ועושה עולה להשחית. והשנאה הזאת אשר בלב נקראת שנאת חנם כי על עסקי חנם וקנאה לבד נכנסת בלבו של אדם, והיא קשה שבכולם, כי תרתי אית בה לגרעיות הקנאה שמוציאה את האדם מהעולם והשנאה אשר בלב, ועל זה נאמר בכל לבבך וכו', "יעו"ש כל דבריו.

ובענינים אלו עלינו להתעסק להתחזק מאד הן ב"סור מרע" הן ב"עשה טוב" דהיינו מחד גיסא לברוח מכל שמץ שנאת חנם, ומאידך להתחזק מאד במצות אהבת חנם גם בלי שום סיבה ותמורה לאהוב כל איש ישראל ממצות התורה "ואהבת לרעך כמוך".

ובחלק הסור מרע של שנאה יש חידוש דין בתוס' שלהי פסחים אשר יוצא מדבריהם חומר גדול לדינא, שגם במי שיש מצוה לשנאותו עדין יש חובת זהירות גדולה למאד, דהקשו שם התוס' [דף קיג: ד"ה שראה] על הגמ' שם דמוקי לדרא דחמור שונאך במי שראה בחבירו דבר ערוה וכו', מהא דאמרין באלו מציאות דמצוה להקדים שונא לטעון מאוהב לפרוק כדי לכוף את יצרו, והקשו דמה כפית יצר שייך במי שמצוה לשנאותו, ויתרצו דמשום כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם גם חבירו שונאו ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה וזוהי שייך כפית יצר, ביאור כוונתם

הרה"ג רבי שמחה לוי שליט"א ♦ במעלת השמחה באהבת ועבודת ד' ומצוותיו, ושלזה באה שירת הלויים במקדש שיבנה בב"א.

"ועבדת את איביך בעירום ובצמא ובחוסר כל" זה לעומת זה [וכע"ז] כתב הרמב"ם במקום אחר פירוש שונה מעט דמשה מוכיח דעל זה שלא יעבדו את ד' יתברך כשהם בתוך מצב של שמחה וטוב לבב מגיע העונש של "ועבדת את איביך" וכמאמר חז"ל כל המטל מעושר סופו לבטל מעוני[.]

אך מש"כ הרמב"ם הנ"ל בסוף הלכות לולב והשערי תשובה שיש עונש מיוחד על שחיסרו השמחה בעבודת ד' הוא לכאורה פירוש מחודש [ולא ראיתי כעת במציני המקורות מקור לזה הפירוש במקרא], אך הנראה דפירוש זה יצא להם מהסוגיא בערכין הנ"ל דלהדיא דרשו חז"ל דבשמחה וטוב לבב קאי על העבודת ד' עצמה שהיא צריכה להיות ע"י שמחה וטוב לבב, והגם שחז"ל פירשוהו בפרטיות על ענין השירה בביהמ"ק ששם היה שלימות העבודה, אך מ"מ וודאי נשמע מזה כי ענין השמחה בעבודה באופן כללי היא תביעה גדולה שד' יתברך דורשה מאתנו. וכן מצאתי ברבינו בחיי עה"ת בהקדמה לפרשת נשא דחיבר ענין שירת הלויים עם העבודה הכללית של השמחה בעבודתו ית"ש.

ובשערי תשובה לרבינו יונה שער ד' גם הביא מהך קרא דתחת אשר לא עבדת וגו' כמקור לחיוב של שמחה במצוות, בטעם מצות האכילה בערב יוהכ"פ בטעם השני יעו"ש דבריו הקדושים "כי יגדל וישגא מאד שכל השמחה על המצוות" והביא מהמקרא בדברי הימים שאמר דוד ע"ה "ועתה עמך הנמצאו פה ראה ראיתי בשמחה להתנדב לך" [ובמס"י שער החסידות הביא המשך המקרא שם שדוד ביקש במיוחד ע"ז המעלה שתמשיך להתקיים לעד בליבם, וביקש על זה "ד' אלוקי אברהם יצחק וישראל שמרה זאת [למעלת השמחה] לעולם ליצר מחשבות לבב עמך".

ושמעתי בזה עוד מרבותי שליט"א דכאשר נדייק יש כאן עוד חידוש בלשון הרמב"ם הנ"ל, דהנה לכאורה היה נראה דענין השמחה במצוות היא צורה מהודרת יותר לקיום המצוות, דודאי אדם ששמח במה שהוא עושה כל כולו חי את המעשה אשר יעשה בכל לבו ונפשו וכל אבריו והרגשותיו שותפים וחיים את מעשה המצוה אשר הוא מקיים, להיפך ממי שעושה המצווה כמי שכפאו שד שלבו ורצונו אינם מחוברים למעשהו, והנה וודאי שגם זה נכון מאד דהמצוה עצמה משובחת יותר ע"י השמחה, וידועים דברי הארחות צדיקים כי שכל המצוה בשמחה גדולה אלף ידות ממי שעושה אותה בלי שמחה, אך מדברי הרמב"ם נראה שלא זה המכוון בדבריו.

אלא מלשונו נראה דהשמחה במצוה היא עצמה "עבודה גדולה" היא נקראת, וכ"כ להדיא ברבינו בחיי בהקדמה לפרשת נשא [כדרכו להקדים מאמר מוסר לכל פרשה], דהשמחה במצוה "מצוה בפני עצמה היא" יעו"ש כל דבריו באורך.

ובאמת כן מוכח מאד בדברי השערי תשובה הנ"ל שהרי כתב דהשמחה במועדים היא השמחה במצוות והרי ודאי דאין שום קיום מצוה בשעת הסעודה במועדים [כי אם מצות השמחה עצמה], ומוכח ודאי כמשנ"ת דהשמחה במצוות היא מצוה על האדם גם שלא בשעת המצוות. וביותר דבערב יוהכ"פ הרי אין שום מצוה ביום ההוא אלא למחרת ורק את השמחה עצמה מקדימים לערב יוהכ"פ.

[וע"פ] דברי השע"ת הנ"ל שהשמחה במצוות היא מעלה שאפשר להשיגה גם שלא בזמן המצוה כלל יש בזה עצם נפלאה למי שבזמן המצוה עצמה טרוד בקיומה או בשאר דברים הסובבים אותה [כגון נטילת ד' מינים או

הנה בתפילת המוסף של ר"ח אשר תקנו אנשי כנה"ג יש בקשה מיוחדת אשר אינה מצויה כ"כ בשאר תפילות, בקשת העבודה של קרבנות היום בצירוף עבודת השירה "עולת ראש חודש נעלה עליו, ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך".

כמו"כ מצינו במוסף של הרגלים אשר מבקשים "השב כהנים לעבודתם ולויים לשירים ולזמרים והשב ישראל לנויהם.

אשר נראה מזה שעבודת הלויים בשירתם היא עבודה עיקרית במקדש, אשר לעומת עבודת הכהנים ע"י הקרבנות יש עבודה עיקרית של הלויים בשירתם.

[ומה] שאנו מבקשים ע"ז רק ברגלים י"ל כי עיקר שירה מה"ת הוא רק בימי השמחה בזמן החצוצרות [כפי ששמענו מהגרי"י ברמן שליט"א דהכי מבואר בקרי"ס על הרמב"ם, וכן משמעות הגמ' בערכין דחצוצרות הכתובים בתורה בימי שמחתכם ומועדיכם מישך שייכי לשירת הלויים [אלא דחצוצרות עצמם היא מצוה המסורה לכהנים], וכפי שהאריך בזה מרן הגרי"ז בספרו בהלכות קרבן פסח, וכן בר"ח מבואר שם בקרי"ס דנקרא יום שמחתכם והשירה בו מה"ת.

ומה שמזכירים במיוחד בר"ח שהשירה הנאמרת היא "בשירי דוד עבדך" ראיתי באיזה ספר [איני זוכר היכן] דבר"ח רצו להזכיר זכותו של דוד ע"ה אשר תיקון עיין הר"ח מישך שייכא לתיקון מלכות דוד ע"ה כידוע [ע"פ הגמ' בר"ה ועוד דבקידוש החודש מזכירים דוד מלך ישראל חי וקים, ע"פ הפסוק בתהילים כירח יכון שמו וגו'].

ומצוות שירת הלויים במקדש מבואר בגמ' ערכין לחד מ"ד דנלמד מהכתוב בפרשת כי תבא בתוכחת משה ע"ה "תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, איזוהי עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב הוי אומר זו שירה", וא"כ מבואר בגמ' דענין שירת הלויים נכללת בהאי קרא דתחת אשר לא עבדת וגו', אשר מקרא זה מלמדנו כי עבודה זו של השמחה נצרכת ונדרשת מאתנו מאד מאד תמיד.

והרי ידועים דברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב [אחר שתיתאר שם בהלכותיו את סדר שמחת בית השואבה], וזה לשונו שם "השמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שצוה בהן **עבודה גדולה היא**. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי ליפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב".

ובשערי תשובה שער ד' כתב לבאר טעם המצוה של אכילה ושתייה בערב יוהכ"פ [באחד הטעמים] כי הוא בא להראות השמחה שיש לנו במצות יוהכ"פ, וזה לשונו שם [שער ד' אות ט] "והשנית כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכל השמחה על המצוות כמו שנאמר "ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך", **ונאמר תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב**, ומפני הצום ביום הכיפורים נתחייבנו לקבוע הסעודה על שמחת המצוה בערב יום הכיפורים.

ובאמת הרי הפירוש הפשוט במקרא "דתחת אשר לא עבדת וגו'" הוא דמרע"ה מוכיח לישראל דאם זכו היו עובדים את ד' יתברך באופן שהם במצב של שמחה וטוב לבב מרב כל, ושחוטאים נתהפך המצב ואז כתיב

ראוי לו לאדם לעשות המצות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב, ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טרחן, ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו. וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל לפי ששמחת שאר דברים תלויה בדברים בטלים שאינם קיימים אבל השמחה בעשיית המצות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית. וזהו ששלמה בדרכי מוסרו שבח שמחת החכמה ואמר **"בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני"**.

ומבואר בסוף דבריו דמעתל השמחה היא לא רק על מה שעושה בעצמו אלא גם כשמח באחרים העושים הרי זה שמח בעבודת ד' והתורה אור יינו כמשנ"ת דעיקר העבודה בשמחה היא הביטוי שמבטא כי יודע הוא הוא שמח באמת.

ועפ"ז יש לבאר מה שהפליגו כ"כ הקדמונים במעלת "סיום מסכתא" כי אחר כל קנין שיש לאדם בתורה ויודע שזכה למעלה טובה באמת הרי זה מחויב להוציא ולגלות השמחה אשר היא העבודה הגדולה לפניו יתברך כמשנ"ת.

והיוצא מכל זה שההקדמה כדי לבוא לעבודה הגדול של עבודת השמחה היא במה שנחיה יותר ויותר את האמת שעבודת ד' היא הטוב האמיתי, וכל טובות עוה"ז הם טוב מדומה וכוזב כדברי המס"י בפרקו הראשון כמו שכתוב "ואני קרבת אלוים לי טוב".

והנה הרי אנחנו נמצאים בעוה"ז הנקראת עלמא דשיקרא עולם החושך, כי עולם זה מכזב ומשקר לנו את הטוב ומחליף בדמיונינו את הטוב האמיתי בטוב מדומה, ורק ע"י תורתנו הנקראת תורת אמת תורה אור אנו רואים ובוחרים בטוב שבאמת הוא טוב.

ולפי"ז בביהמ"ק ששם היא הפינה ממנה יתד ממנה פינה לאמת הברורה והמאירה וכלשון חז"ל "ביהמ"ק היא אורו של עולם" **וודאי ששם היו זוכים להגיע לידי המדרגה הגבוהה בבחירה בטוב ומחמת כן למדרגה הגבוהה בשמחה שבעבודת ד'.**

ולכן המקום הראוי ביותר לעבודת ד' בשמחה היא בביהמ"ק ולכן שם ראוי העבודה של שירת הלוים בקביעות, וע"ז אנו מתפללים והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרם בב"א.

ויה"ר שזוכה לקיים הבטחתנו הנוראה אשר מדי ערב אנו אומרים לבוראינו בברכת ק"ש של ערבית, **"ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד"**.

♦ ♦ ♦

ולפי מה שנתבאר בס"ד שעיקר עבודת השמחה במצוות יסודה מכח הבחירה בטוב מחמת ההרגשה שהיא הטוב האמיתי, נראה שעבודה זו מחייבת גם את צד שני שם חלילה נזדמן איזה הפסד בעבודתו יתברך או בלימוד התורה וכל כה"ג, ככה"ג ביטוי הכאב והרגשת הצער על ההעדר שניטל ממנו הטוב האמיתי היא גם באותה בחינת עבודה [כמוכן באופן שאינו גורם הפסד לתורה ועבודה].

וקל וחומר כשעוסקים בימי אבילות וצער הכללי של כל ישראל על ההעדר הגדול והעצום מאד של כל יסוד העבודה שעיקרה היתה בבית ד' ועל התורה החסרה [עי' פירוש הגר"א סוף אבות, וזה לשונו "וכאן [בסוף המסכת] צריך לומר [את מה שיש שם במשנה קודמת] יהי רצון מלפניך שיבנה בית המקדש וכו' וכן בסוף תמיד, וכאן לפי שהוא כלל התורה משה קיבל תורה מסיני וכו' ואין תורה בלא בית המקדש כמו שכתוב מלכה ושריה בגוים אין תורה אמר יהי רצון שיבנה ביהמ"ק וכו', כמ"ש ומלאה הארץ דעה את ד', עכ"ל]. א"כ וודאי שמי שאוחז באיזו מדרגה של הבחירה וההרגשה וההכרה בטוב האמיתי צריך שיבטא את הצער בהפסד ואת ההשתוקקות והציפיה שזוכה שוב בשלמות לכל חלקי השלמות בטוב בב"א.

ישיבה בסוכה וכל כי האי גוונא שע"פ דברי השע"ת מסתבר דאחר גמר קיום המצוות או גם אחר החג וכדו' ע"י התבוננות במה שעבר עליו ומה קיים ובמה שזכה ונתעלה בכל מעשיו אם ע"י כך יבוא לשמחה במצוה ובאהבת הקל יש לו עדן את את המעלה הגדולה של עבודת ד' בשמחה. ואולי זה הביאור ביום "אסרו חג" שמוסיפין יום של שמחה באכילה ושתייה אחר כל חג].

ושמעתי בזה מהגר"ד שחור שליט"א בשם הגר"ש קלוגר ז"ל שביאר כך בדרך רמז שכך היא באמת צורת העבודה הראויה "שמחים בבואם ושישים בצאתם עושים באימה רצון קונם" שכך היא הצורה הראויה שהשמחה היא בשעת הגישה למצוה ובשעה שיוצאים ממנה, ובזמן העשייה עצמה "עושים באימה" [בבחינת "גילו ברעדה"].

ומכל זה נראה ודאי כמו שנתבאר דהשמחה עצמה שהאדם מבטא ששמח הוא ומרוצה במצוות ד' היא עצמה מצוה, היא עצמה עבודה גדולה.

ולפי"ז יש לפרש הכתוב דתחת אשר לא עבדת את ד' אלוךך בשמחה דאין המכוון רק על השמחה שצריכה להיות בשעת העבודה, אלא שיש תביעה על החיסור של החלק של עבודת ד' "עבודת השמחה, ותחת וגו' מתפרש תחת אשר לא עבדת את ד' אלוךך "בשמחה - היינו בעבודת שמחה".

ובאמת שירת הלוים במקדש נלמדת לחד מ"ד בערכין מקרא "דעבודת עבודה" דהיא שירה דבאה יחד עם עבודת הקרבן. אך באמת שמנתי אל ליבי שיש בזה שינוי לשונות ברש"י. דברש"י על התורה פרשת נשא כתב דעבודת עבודה היא עבודה שבאה "לעבודה אחרת" והיא שירה שבאה חעבודת הקרבנות. וכ"כ ברבינו בחי"ש דהשירה באה עבור הקרבנות כי על ידי השירה נעשית עבודת הקרבנות "עבודה בשמחה".

אך יעויין בלשון רש"י בערכין שכתב דאיזוהי עבודה שצריכה עמה עבודה אחרת הוי אומר זו שירה כי אין אומרים שירה אלא בשעת ניסוך. הרי דמרש"י הנ"ל משמע דהשירה עצמה היא כבר תכלית לעצמה בלי הקרבנות אלא נקראת עבודת עבודה כי עבודת השירה צריכה עבודה אחרת עמה כיון דאין אומריז שירה אלא על היין.

והעירני ביותר הגר"י רקוב שליט"א דהרי יש בגמ' בערכין דיש שירה גם בלי קרבן כלל אלא דהיא שירת רשות ולא חובה יעו"ש הסוגיא. וכיון דנתבאר דשירת הלוים ענינה עבודת ד' בשמחה הרי מבואר דגם שלא בשעה שיש עבודה אחרת יש מקום לעבודת השמחה עצמה.

וביאור ענין עבודה זו של עבודת השמחה היא להראות ולבטאות שחפצים ובוחרים אנחנו בטוב האמיתי מחמת שאנו מכירים שהוא הטוב באמת ונמשכים אנו לעבודתו ית"ש משום שהיא חביבה ויקרה עלינו במאוד מאד וזה הדבר המשמח אותנו יותר מכל דבר.

ושורש עבודה זו היא אחת "מהמעלות" שמנה הרבינו יונה "במעלות העליונות שנמסרו לנו במצוות עשה" ואחת מהן שם היא **"מעלת הבחירה"** וכבר רגיל הרה"ג הרה"צ רזאב כהן שליט"א לומר תמיד דמצוות הבחירה אין זה עצם העשייה של מצוות ומעש"ט ולא להיפך, אלא דהמצוה היא **"לבחור** בטוב, והיינו דהמוות יעשו מתוך בחירה שהאדם ירגיש "במצוותיו חפץ מאד" שזהו החלק הטוב אשר הוא בוחר, ואחר ההכרה וההרגשה חי הוא בעצמו את הידיעה הברורה מהו חלק החיים ומהו החלק המות ועל פי זה הם כל מעשיו, ומתוך זה אח"כ כשבא לידו החלק הטוב אשר בה הוא בוחר וחושק אז הוא בא לידי השמחה באמת בין בשעת העבודה בין שלא בשעת העבודה.

וזה לשון המגיד משנה שם בסוף הלכות לולב [שמענו מנכד הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל דדרכו היה לחזור בעיקר בחג הסוכות על דברי הרמב"ם עם המגיד משנה לכל באי ביתו בחיות ובהתפעלות] **"ועיקר הדבר הוא שאין**

הרה"ג רבי מרדכי נפתלי גליקסמן שליט"א * צפייה לישועה בעקבתא דמשיחא

לא היה באותו דרגה של אמונה ותלייה בהקב"ה כמו שהיה במצרים בתוך מצוקת השיעבוד שאת התפילות של יום יום לא היו מתפללים באותה דרגה של ייחול לישועת ה' כמו שהיה אז וזה היה בחינה של לא היו רוצין להתפלל דהיינו באופן זה שהיה הדרגה האמיתית של תפילה וכאן שנתאוהו הקב"ה לאותה תפילה הביא עליהם מצב שכזה שירגישו שוב שאין להם נס והצלה אלא ע"י ה' ויפנו אליו בהרגשה זו ולצורך זה גירה בהם את פרעה והיו מוקפים מג' רוחות ומהים ולא היה להם שום תקוה והצלה ואז צעקו ישראל אל ה' בידעה גמורה שרק בידו תלויה הצלתם ותלו עיניהם רק בו והיתה דומה במדרגתה לתפילה שהתפללו במצרים מתוך אמונה זכה וברורה שאין להם שום תקוה ומשענת אלא הקב"ה ומיד נתקבלה תפילתו.

ואולי עם יסוד זה אפשר ג"כ לבאר קצת את ענין של צפייה לישועה דכשאדם יודע שהתכלית והמטרה היחידה הוא להגיע לגאולה ממילא יותר יצפה לזה ומה שיותר יבין שזה התכלית יותר יגיע לצפייה האמיתית.

החפץ חיים בקונטרס צפית לישועה מדבר אודות זה שבעו"ה אנו רואים שנתמוטטת הדת מאוד מאוד ומנתקין הבנים מילדותן מתורת ה' מה שלא היה כן באיזה שנים שלפנינו והוא אומר דעל סיבת הענין יש כמה דברים עיקר הסיבה הוא רפיון האמונה שהאמונה בעולם הנצח בשכר ועונש ובביאת המשיח ובכל יעודי התורה היא נתנה אומץ לישראל בכל דור לישא את כל המצוקות וכו' אכן בעוה"ר כיום הצליח מעשה שטן ע"י שלוחיו הרבים לרפות שרשי האמונה מקרב ישראל הן בשכר ועונש הן ביעודי הנביאים וכאשר רואין גודל המצוקות והתלאות שעוברין עלינו בכל יום מדמין בנפשם שהקב"ה הסתיר הוא ממנו לגמרי ומתיאשין מן הגאולה ואינן מחזקין למלכות שמים כלל וכ"א פונה לעצמו ומבקש עצות הן בהיתר הן באיסור איך לפרנס עצמו וב"ב וכו' נפל לבן בקרבן וחושבין איך נוכל לקוות בדורינו לרחמי שמים וכו' וע"כ מצאתי חובה לפרש ולהעריך לפני הכל את אמיתת הענין שאדברה בזמנינו יותר קרוב לצפות לישועה והא דלכאורה יסתכל האדם בתנאי גאולה האחרונה הכתובה בפרשת נצבים שתהיה כאשר נשוב אל ה' לשמוע בקולו ככל המצוה אשר ציונו בכל לבבינו ובכל נפשנו אנחנו ובנינו ואז ישיב ה"א את שבותינו כמבואר שם וכפי מה שאנו רואין כעת לא אפשר דרא כלל ודבר זה נותן מקום להתיאש, ובאמת לכאורה קשה זה ג"כ על חז"ל עצמם שמסרו לנו חכמי המשנה הגמרא בסימני הגאולה סימנים שאינם לשבח כלל כמו שאמרו במשנה בסוף סוטה ובסנהדרין וכו'.

והנה יש כמה תשובות לבאר הענין אבל ביאור הענין קרוב לפשוטו אומר הח"ח הוא כך דשניהם אמת דבאחרית זמן הגאולה ימצאו שני סוגי אנשים ושניהם עזרו בקירוב הגאולה כאשר נבאר שימצאו חלק אנשים בישראל אשר יתחזקו עצמם לעבוד את ה' יהיו אנשים אשר יתחזקו עצמם לעבוד את ה' בכל לבבם ובכל נפשם הם ובניהם והם הם שלומי אמוני ישראל עובדי ה' שבדור הזה שבזמן שיתרבו המתפרצים העומדים לפרוץ ולהרוס דת קודם ע"י ריבוי ספרי הפוקרים אשר יפצו בקרב העם או שארי עצות של תאוה וחמדה שלוחי דיצה"ר הכוחות אשר יגרמו לפרוק עול מלכות שמים

לאחרונה דיברתי עם אברך, והוא אמר לי (אני מקוה שאני מדייק) שמו"ר הגר"א פילץ ציטט את מה שהבטיקער רב אמר שפעם היינו בגלות אצל הגויים והיום אנחנו בגלות גם אצל היהודים, המשכילים היו אומרים א איד אינוניג און א מענטש אינדרויסן (יהודי בפנים אדם בחוץ) ואמר ע"ז שזה גלות הרבה יותר חמור מאשר סתם להיות תחת הגויים דכאן זה גלות בין היהודים, אבל הבטיקער רב לא חשב ששייך גלות הרבה יותר קשה מזה והיינו גלות של דורינו, הגלות של היום לא צריך להחביא שום דבר אפשר להישאר כיהודי ואדברה הגלות הוא להישאר כיהודי בחוץ ולהיות כשאר כל אדם בפנים והיינו דהגלות הוא הנסיון שיש לכל אחד ואחד ומבחוץ נשארים רגיל, אך בפנים עם מכשיר אחד קטן אפשר בתוך תוכו להיות כגוי גמור וזה גלות קשה מאוד, אם נבין ונעמיק בחומר ועומק גלות נוכל לצפות יותר לגאולתנו.

איתא במדרש רבה פרשת בשלח (כ"א, ה') א"ר ברכיה יפה היתה הקרבת פרעה לישראל ממאה צומות ותפילות, למה שכיון שרדפו אחריהם וראו אותן נתייראו מאוד ותלו עיניהם למרום ועשו תשובה והתפללו שנאמר ויצעקו בני ישראל אל ה' וכו' ולמה עשה הקב"ה להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפילתן כו' כך ישראל כשהיו במצרים והיו משתעבדים בהם התחילו צועקים ותולין עיניהם להקב"ה שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויצעקו, מיד וירא אלוקים את בני ישראל התחיל הקב"ה מוציאן משם ביד חזקה ובזרוע נטויה והיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין מה עשה גירה לפרעה לרדוף אחריהם שנאמר ופרעה הקריב מיד ויצעקו בני ישראל אל ה' באותה שעה אמר הקב"ה לכן הייתי מבקש לשמוע קולכם שנאמר יונתי בחגוי הסלע השמיעני את קול אינו אומר אלא השמיעני את קולך אותו הקול כשכבר שמעתי במצרים, ע"כ.

ודברי המדרש צריכים ביאור והרי תפילות אבות תקנום, ומימי האבות כבר היו התפילות ומה הפשט שהקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצין וכי לא התפללו ועוד צ"ב מהו אותו הקול שכבר שמעתי במצרים מה מיוחד בקול זה שהיה במצרים שדוקא לאותו קול נתאוה הקב"ה עד שגירה בהם את פרעה ועוד מהו יפה היתה הקרבת פרעה וכו' ממאה צומות ותפילות הוא צומות ותפילות הם ג"כ בכלל תפילה ובמה היתה תפילה זו יפה מהם.

ואומר הגרמ"ד הלוי סאלאוויצ'ק זצ"ל דנראה דבדברי המדרש מבואר יסוד גדול בענין הפילה שייסוד התפילה הוא במה שמאמין המתפלל באמונה שלמה ומכיר ויודע שכל ישועתו ועזרתו תלויה רק בה' ולכן רק לה' לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו וככל שמתחזקת הרגשתו הזו ומיחל רק אל ה' ומסיר ממנו תקות אנוש וחשבונות בני אדם מתעלה תפילתו יותר ויותר ולתפילה כזו שתולה המתפלל עיניו ומתקוות רק על ה' לזה מתאוה ה' ותפילה זו מובטחת להתקבל לפני אדון כל ולתפילה כזו זכו ישראל בשיעבוד מצרים כמ"ש במדרש הנ"ל ותפילה זו שבה תלו עיניהם להקב"ה וידעו שרק הוא צור ישועתם ואין להם תקוה זולתו כלל היא שנתקבלה והתחיל ה' להוציאן וע"ז כתב המדרש שהיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם פעם אחרת ולא היו רוצים בזה ודאי שמאז התפללו כמה וכמה פעמים אבל זה

הרה"ג רבי יעקב ישראל שיינמן שליט"א * ראש חודש, זמן ציפייה לישועה.

וכן הדין דנשים לא עושות מלאכה בר"ח משמע שהיה עניין חשוב וניכר, וכמבואר בגמ' מגילה שהיא משהו ר"ח לחוה"מ כימים שאין בהם ביטול מלאכה לעם ולכן מוסיפים בהם עוד עלייה בקריאה"ת, ויעוין בתרגום בשמואל שתרגם על הפסוק אשר נסתרת שם ביום המעשה "ביומא דחולא", ומבואר דר"ח לא היה נקרא יום חול, ועי' בבית יוסף שהביא דעת ר"י שגם לאנשים יש איסור במלאכות כבידות, ועי' בב"ח שכתב שהבעל אינו רשאי לכוף אשתו ועבדיו לעשות לו מעשה ידיים, ואף שלא הוזכר להלכה כל זה מכל מקום משמע שהיה מנהג של ביטול מלאכה ניכר מאד. וכן האשה השונמית שאל לה בעלה שהיום לא חודש ולא שבת, ומבואר בר"ה דילפינן מיניה שבר"ח ושבת צריך להקביל פני רבו, ופירש הריטב"א שם דהיינו לפי דרגת הקורבה לרבו, ומשמע שהוא יום מיוחד של ביטול מלאכה והקבלת פני רבו.

אמנם מאידך גיסא, כבר בפוסקים נראה שהדינים של סעודת ר"ח וביטול מלאכה היו רפויים כבר בזמנם, וכל שכן בזמנינו שבקושי מרגישים בזמן ר"ח, וכמעט נשכח עניין סעודת ר"ח עד שנדמה שהוא מידת חסידות, לעומת הסעודות בחנוכה שנתפשטו מאד אף שנדחקו הפוסקים למצוא להם איזה צד מצוה. וודאי צריך טעם היאך נסתבב בדבר הזה שכמעט ונשכח עניין ר"ח.

ויתכן לומר שבאמת בר"ח אין מצוות מיוחדות כשאר המועדים מלבד קרבן מוסף, וגם כפרת ר"ח תלויה בשעיר מוסף כמבואר בגמרא, וממילא עיקר מועד דר"ח ענינו תלוי בקרבנות, [ויעוין בטורי אבן בחגיגה י"ז שחידש חידוש גדול שבזמן ביהמ"ק היו כולם אסורים במלאכה מדינא בר"ח משום קרבן המוסף דחשיב יום שמקריבין בו קרבן כיום טוב כמבואר בירושלמי בתחילת פ"ד דפסחים, ורק בקרבן תמיד יש היתר מיוחד דדרשינן מקרא דואספת דגנך אבל בר"ח שאין מקור להתיר אסור מדינא, וכע"ז כתב בספר דורות הראשונים ע"ש, אמנם מפשטות דברי הראשונים משמע שלא סברי הכי, ומכל מקום אף אי נימא דמדינא ליכא איסור מלאכה י"ל דענין היום טוב תלוי בקרבן וכפי שיבואר להלן]. ובזמן שביהמ"ק היה קיים היה ר"ח ממש כיו"ט משום הקרבן, אבל בזמן הזה שאין קרבנות ורק נשלמה פרים שפתינו אף ניהוג היו"ט והשמחה דר"ח נחסרה בעווננו. ובתענית דף כ"ט אמרינן דוהשבתי כל משושה חגה וכו' קאי על ר"ח אב שיש בו איסור להסתפר ולכבס יעו"ש, ומבואר דהיתה קללה שישבת משוש דר"ח.

ונראה להוסיף דהנה הראשונים הביאו המקור לאיסור מלאכה דנשים בר"ח מפד"א דמבואר שם שמכיון שהנשים לא נתנו נזמיהם לעגל נתן להם הקב"ה שכרם שיהיו משמרות ר"ח, והבי' הביא בריש הל' ר"ח מהראשונים שבאמת כשם שיש ג' מועדים כנגד ג' אבות כן היו י"ב ר"ח כמועדים כנגד י"ב שבטים, וכיון שחטאו בעגל ניטל מהם יו"ט זה וניתן לנשים שלא חטאו בעגל, ונמצא דיו"ט דר"ח תלוי בזכות ישראל וממילא אף צורת השמחה והיו"ט שבו משתנה לפי מצב עם ישראל, ובפרט אתי שפיר לפי מה דמבואר בכמה דוכתי שישראל נמשלו ללבנה ומלכות בית דוד כלבנה וממילא אף יו"ט דלבנה שהוא ר"ח תלוי בזכותם של ישראל, ולכן כשגלו ישראל ניטל הרבה משמחת ר"ח.

הנה מצינו במוסף ראש חודש ריבוי מיוחד של בקשות על בנין בית המקדש והקרבנות (אף שאינו ככל המועדים שיש בהם ריבוי מצוות בביהמ"ק, וכן בסדר יוהכ"פ קטן שנהגו ישראל עיקר התפילות הם על הקרבנות (ואף שבפשטות הטעם משום שביסודם נתקנו הפיוטים למנחה של יום הכיפורים, מכל מקום כיון שהנהיגו לאמרם ביוהכ"פ בודאי לא דבר ריק הוא), וראוי להבין שרש הדבר.

עוד מצינו באבילות של ט' באב שהיא כרוכה בר"ח אב, דמשנכנס אב ממעטין בשמחה וכמה דיני אבילות מתחילין דוקא בר"ח אב אף שלכאורה הוא מועד ויום שמחה, וכן מצינו מבואר שמאזותו מקרא שילפינן שט"ב איקרי מועד אף ילפינן שר"ח איקרי מועד, שבגמ' תענית ופסחים דרשינן ליה על ר"ח אב שנתעבר בשנה ששלחו את המרגלים, וכן ילפינן מיניה לדינא דקרבן ר"ח דוחה טומאה ושבת, ומאידך מבואר בראשונים דמהאי קרא הוא דילפינן אף דט"ב איקרי מועד יעוין, וצ"ב איך נכלל בחד מועד מועד דט"ב ודר"ח. (ובירושלמי תענית איכא מ"ד דבית ראשון חרב בר"ח אב והיה קלקול חשבונות, וצ"ב מה שזימן הקב"ה לחורבן שיהיה בר"ח).

ולבאר הדבר יש לעמוד בעיקר ענינו של ר"ח, דמחד גיסא מצינו בו מעלות גדולות ועצומות שהוקש למועדים ולכמה מילי דינו כשבת ויו"ט, וכמבואר בטור בהל' ר"ח דמוזנותיו של אדם קצובים לו חוץ משבת ויו"ט ור"ח, (ויעוין בסימן ר"מ שעל דרך הקבלה שוה ר"ח לשבת), ואיתא בזוה"ק פרשת בחוקותי דצריכין ישראל בגלותם לשמוח בשבתות ויו"ט ושבתות כיון שבהם הקב"ה שורה עמהם.

ומצינו בגמ' זבחים שדנה מה עדיף תדיר או מקודש ודנה לפשוט מדמוספי שבת קודמים למוספי ר"ח דתדיר קודם, ודוחה דקדושת ר"ח מהני אף למוסף דשבת להיחשב מקודש, ופרש"י שם דר"ח איקרי מקודש משום דאיקרי מועד, [וחזינן דדהקדושה היתירה שיש בר"ח היא מחמת עיצומו של יום ולא רק משום הקרבן מוסף ולכן מהני אף למוסף דשבת], ומבואר בזה דבר פלא דר"ח בבחינה מסוימת נחשב מקודש טפי משבת.

וחזינן עוד במרדכי בפסחים (דף ק"ה) שביאר בהא דאין אומרים צדקתך בשבת שהיא ערב ר"ח, דהוא משום דאמירת צדקתך היא להצדיק הדין על הרשעים שחוזרין לגיהנום ובר"ח ליכא גיהנום כמו בשבת כמבואר בפסיקתא, ומה דאין אומרים צדקתך אף כשחל יו"ט במוצ"ש הוא בכדי שלא יהא זלוול בכסוד יו"ט, ומבואר בדבריו דר"ח עדיף מיו"ט לענין ביטול הגיהנום.

ובקריית ספר (בפ"ג מכלי המקדש) ביאר בדעת הרמב"ם דמצות שירה ותקיעת חצוצרות על הקרבן היא רק במועדים ובר"ח, ומסתמית הרמב"ם שם משמע דשבת דינה כימות החול לענין זה, ומבואר אם כן דר"ח עדיף משבת לענין זה.

ומצינו אריכות בפוסקים לענין מצות הסעודה בר"ח, שבטשו"ע מיוחד לכך סימן בפני עצמו והביא הטור מקורות מהתורה ומהנביאים יעו"ש, והביא שם מקור מקרא דיהונתן ודוד שאמר כי זבח משפחה לנו ומיירי בסעודת ר"ח, ופשטא דקרא שם משמע ששאל היה עושה סעודה מיוחדת בר"ח, ומשמע שלא היה רק הוספת מאכל בעלמא.

>> המשך מעמוד קודם הרה"ג רבי יעקב ישראל שיינמן שליט"א

שעשאוהו יו"ט אחר שפסקו מתי מדבר למות וכשגברו העוונות נהפך לאבל, ומצינו כן אף במה שחודשי תמוז ואב שהיו בזמן ביהמ"ק זמן של שמחה בין עצרת לחג שאז קורין על הביכורים, ובפרט חודש אב שהיה בו ריבוי כפול ומכופל של ימי קרבן עצים שהיו ימים טובים כמבואר במשנה בתענית, והשתא נהפכו משמחה לאבילות.

ואולי הטעם בזה, דחטא הגלות הוא משום "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב", ואחז"ל דט"ב נקבע על שבכו בכייה של חינוס, והיינו דכשלא יודעים להעריך ולשמוח עם עבודת ה' אז הקב"ה נוהג במידה כנגד מידה ולוקח את ימי השמחה, ולכן דוקא התקופה והימים השמחים ביותר הפכו לאבל.

ואמרו חז"ל בג' דברים מאסו ישראל ואין מראים להם סימן טוב עד שיבקשו שלשתם, והיינו דכשתהיה ההערכה והציפייה והרצון לעבודת ה' אז נזכה לגאולה בב"א.

וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו, בב"א.

ובזה אתי שפיר מה דמבואר שלעתיד לבא יהפך ר"ח ליו"ט כדאיתא בפסיקתא שלעתיד לבא יעלו לרגל בכל ר"ח דכתיב והיה מדי חדש וגו', ויעלו ע"י עננים, ובשבת ר"ח יעלו ב' פעמים ויעו"ש, והיינו משום דלעתיד לבא ישוב מצב ישראל כמו לפני החטא ויתוקן פגם הלבנה.

ונמצא דכל הרה"ח מיתלי תלי בעניי הגלות והגאולה, ולכך מועד ידיה הוא כעין מועד דט' באב, ולכך מלבד העניין של כבוד ר"ח אנו מרבין בתפילות שנוכה ליו"ט דר"ח בביאת הגאולה.

ומה יומתקו דברי המהרש"א בב"מ פ"ה בהא דמבואר שם דאליהו הנביא בר"ח הקים לכל אחד מהאבות שיתפלל בנפרד שלא יעמדו ביחד ויביאו את הגאולה, ופירש מהרש"א שם דדוקא בר"ח שהוא זמן חידוש הלבנה הרומו לחידוש מלכות ישראל הוא זמן מוכן להתפלל על דבר זה, ובאותו היום דוקא היו יכולים להביא את הגאולה.

נהפך לאבל מחולינו

ובעניין מה שהוזכר שדווקא ר"ח שהוא יום שמחה נהפך לאבל בר"ח אב, מצינו כן אף בט"ב עצמו, דמשמע בפת יחנא למדרש איכה

המשך מעמוד 13 הרה"ג רבי מרדכי נפתלי גליקסמן שליט"א

והבנים קבלו באהבה וחובה כל מה שנמסר להם מאבותיהם וכמו שאנו אומרים ודבריו חיים וקיימים וכו' על אבותינו ועלינו ועל בנינו ועל דורותינו וכו' וכל ישעם וחפצם הן מהאבות והן מהבנים היתה רק זאת לזכות בתורה ומעשים טובים ולעשות רצון אבינו שבשמים ואז לא היתה הנחיצות כ"כ בקירוב הגאולה שמצב הדת עמד על תילו ובאריכות הגלות נתגדל ונתרבה זכותן של ישראל מדור דור הן מהזכויות בעצם שנתאספו מכל דור והן משכר ההמתנה שישאל מחכין ומצפין לביאתו של משיח זה זמן ארוך ועומדים באמונתו ובצפיותו לישועה וכמו שאמרו חז"ל בסנהדרין שכשם שאנו מחכין כן הקב"ה מחכה לגאלנו כמו שנאמר לכן יחכה ה' לחנכם וגו' ומאחר שהוא מחכה ואנו מחכין למה לא בא להגדיל שכר ולכן לא מיהר הקב"ה את הקץ כ"ז כשהקבלה מיסודי הדת ושורשי האמונה היתה חזקה וכו' היוצא מדברינו שבזמנינו יש יותר לצפות לקוות שיתגלה כבוד השי"ת בעולם וכפשוטו דקרא שאמר הכתוב חי אני נאום ה' וימלא כבוד ה' את כל הארץ וכו' ולפי זה מובן מדוע ב' סוגי האנשים מקרבים את הגאולה או במעשיהם הטובים או ח"ו להיפך וזה גורם שהקב"ה יצטרך למהר גאולתו.

ולפי מה שהובא לעיל מהגרמ"ד בענין תפילה י"ל ג"כ בענין צפייה לישועה שכשנגיע לדרגה נבין שאנו חייבים את הגאולה למען כבוד השי"ת כמה יותר שנעמי בזה נוכל לבוא בזה לצפייה יותר ויותר נכון ונזכה לצפות לגאולה כמו שצריך ויה"ר שנוכה במהרה לביאת גוא"צ.

עול התורה והעבודה בעת הזאת השרידים משלומי אמוני ישראל המתחזקים ומתאמצים לשמרו כל חוקי התורה שלא להפרות ממנה וגם את בניהם ללמודן להחזיק בתורת ה' ושלא לסור מכל הכתוב בה ימין ושמאל בודאי מדרגתם עולה למעלה כי גיע להם הדבר בקושי גדול ובחרף נפש הרבה יותר מדורות הקודמים וידוע מה דאיתא באבות דר' נתן דפעם אחת בצער שקול ממאה שלא בצער ועבודת השי"ת כעת היא טהורה ונקיה שאין בה מטרה לכבוד או שארי פניות כי אדרבה נתקיים בנו בעוה"ר וסר מרע משתולל על הבריות וירא ה' ימאסו אצל סוגי אנשים ויש אנשים אשר בשביל לעשות את בניהם יהודים כשרים כדת התורה מקבלים עליהם לחיות חיי עוני ודוחק כל ימיהם ומשארית עולם יפרשו שכר למלמדים וכו' וכנהנה אלה הבנים מבחורי ישראל אשר מצוקת הזמן יעבור עליהם ובתוך מצוקתם יתחזקו לשמור דת ה' וכו' כיו"ב שאנו רואים קדושת עם ישראל שבהתגברות מצוקת הזמן על כל אחד עד מאוד ואעפ"כ מתחזקים בכל נפשם לשמור חוקי התורה הם ובניהם ובאים ומתפללים ובוכים ומתוודים לפני הקב"ה וכו' אמנם גם זאת הגידו לנו חז"ל מראש כי לא הכל יעמדו במדרגה הזאת ויקום דור החדש שהם להיפך הראשונים שיעמדו במדרגה שפלה במצב הדת מאד ויתנהגו כ"א כפי הישר בעיניו ואעפ"כ אל יפול לבנו מזה כי זה גופא מסימני הגאולה כי אלה הראשונים יקרבו הגאולה במעשיהם הטובים ואלה נמי יקרבו הגאולה והיינו שבדורות הקודמים שהלכו הדורות כתיקונן וכל כלל ישראל עמדו במעמדן האבות מסרו לבניהם את יסודי האמונה והדת

סוף אף שהיא היתה הכרחית להצלת כלל ישראל ולהשלמת יציאתם ממצרים מכל מקום היה צורך שיתעוררו לצעקה לפני ה' יתברך לבקש על כך, וכמבואר בפרשת בשלח "וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'", וידועים דברי חז"ל בזה על הכתוב בשיר השירים (ב' י"ד) "יונתי בחגוי הסלע וכו'" ומובאים בפירש"י שם ויעוין. ולכאורה יש ללמוד מזה אף כלפי הגאולה העתידה לבא בקרוב במהרה בימינו שבנוסף לציפייה והבטחון הגמור לישועת הגאולה השלימה, מן ההכרח להתעורר גם בתפילה וזעקה לה' יתברך בכדי שנזכה לה בקרוב בימינו.

נפלאות גאולת מצרים הם החיזוק לאמונת הגאולה העתידה בקרוב בימינו.

והנה במצרים היה צריך חיזוק מיוחד להאמין ולבטוח בגאולה, כיון שעצם היציאה משם אף בלא כל המכות המופלאות היה צריך לה נס גדול, ולפני כן לא היה זמן שהקב"ה עשה עם ישראל כאלו ניסים ונפלאות, אבל עתה לקראת הגאולה העתידה בקרוב בימינו יותר פשוט להתעורר באמונה ובבטחון עליה מכח מה שכבר ראינו בנפלאות גאולת מצרים. ובאמת שמבואר בסמ"ק (מצוה א') שהדבור הראשון של "אנכי וגו'" ענינו לומר ציווי לישראל שיתחזקו באמונה ובטחון על הגאולה העתידה מכח מה שראו בניסי גאולת מצרים. ורבינו מנוח על הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ו ה"ז) מבאר שהכונה במצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום היא לחזק האמונה והבטחון על הגאולה העתידה כמו שגאלנו ה' ממצרים, ויעוין. ומבואר בגמרא ברכות (ט' ב') על המקרא שבפרשת וארא "אהיה אשר אהיה", "אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכותי", ומשמעות הדברים שה' יתברך מעורר את ישראל שיתחזקו לבטוח בישועתו העתידה לגאלם משיעבוד מלכות מצרים.

הצורך בחיזוק ממה שראינו בגאולת מצרים הוא מחמת אריכות קושי הגלויות.

ולכאורה יש להעיר, שמאחר שנתבאר שבכדי ליזכות לאמונה ובטחון על הגאולה העתידה יש צורך הכרחי להתבונן ולהתחזק מכח ניסי גאולת מצרים, אם כן מה היה הדרך של עם ישראל להתחזק בשיעבוד מצריים באמונה ובבטחון על גאולת מצרים, הרי אז עדיין לא היה להם גאולה קודמת שיוכלו להתבונן ולהתחזק ממנה. אבל באמת הביאור פשוט, דבשיעבוד מצרים לא היה כל כך נסיון באמונה בגאולה, שהרי היו מקובלים שה' אמר לאברהם אבינו שיהיו בגלות ארבע מאות שנה ואחר כך יגאלו, ולא עברו עדיין ארבע מאות שנה שהרי הקב"ה חישב את הקץ שיהיה מאתיים ועשר שנים, ולכן לא היה שם צורך מיוחד בחיזוק באמונת הגאולה, מה שאין כן בגאולה העתידה שעתידיים ישראל להמתין לה שנים רבות מאד באריכות של גלויות שמדות וחרפות וצרות צרורות ונוראות, וללא נביא וחווה שיידע לומר להם מה ילד יום, ולכן יש צורך מיוחד להתחזק באמונת וביטחון הישועה העתידה מכח מה שראינו בגאולת מצרים.

ויהנונו ה' להתחזק בבטחון וביציפייה לישועתו השלימה בגאולה העתידה,

ולהתעצם בתפילה וזעקה לפניו יתברך

להחשת גאולתו ברחמים,

ונזכה בקרוב בימינו לראות בעינינו בנחמת ציון ובניין ירושלים

ברחמים רבים.

בזכויותיהם לגאולה, וכמבואר במקראות שבנביא יחזקאל (ט"ז) ובמדרשים והמפרשים שם, ואף שם מצינו שהאמונה והתקווה לישועת הגאולה ממצרים היתה זכות עיקרית ביותר שבסיבתה זכו ליגאל, וכפי שמבואר בפרשת וארא שהקב"ה לא אמר למשה לדבר עם פרעה כלום עד שהצליח ראשית להשפיע על ישראל להאמין ולקוות לכך שעומדים עתה לזכות לגאולה, וכן רואים ממה שמבואר בחז"ל שבמכת חשך מתו רוב בני ישראל ורק חמושים זכו ליגאל ממצרים, וכל אלו שמתו היו אלו שלא האמינו ולא בטחו בישועת הגאולה ממצרים, ויעוין.

תפילה נוראה מהנביא (ישעיה ס"ג ס"ד) מתוך אריכות הגלות, שנזכה לנפלאות הגאולה העתידה על אף שאין לנו הגונים לכך מצד זכויותינו,

כשם שזכינו לנפלאות גאולת מצרים רק מצד רחמיו וחסדיו, בזכות האמונה שחיכינו לישועתו.

ובנביא ישעיה לקראת סופו (מפרק ס"ג פסוק ז' ועד סוף פרק ס"ד), מתפלל תפילה נוראה לה' יתברך על הגאולה העתידה העולה מעם ישראל מתוך אריכות הגלות, ובתחילת התפילה מזכיר את אשר גמל ה' את ישראל בגאולת מצרים ברחמיו וברוב חסדיו, "הִסְתָּיָה אֲזִיכִּיר תְּהִלָּתְהָ ה' פֶּשַׁל פֶּל אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ ה' וְרַב טוֹב לְפִיִּי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר גָּמְלָם בְּרַחֲמָיו וּבְרַב חֶסֶדָיו וכו'", ומבאר המצודות שם דכוונת הנביא להדגיש שגאלנו "ברחמיו וברוב חסדיו ולא בצדקותינו".

ואחר כך הנביא מבקש על הגאולה העתידה, "הִפְּטִי מִשְׁמִינִים וְרָאֵה מִזְבֵּל קִדְשְׁךָ וְתַפְאֶרְתְּךָ אֵיךְ תִּנָּתֵן הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי הַתְּאֶפְקוּ", ומבארים המפרשים שם דכוונת הנביא לבקש בזה שיראינו נפלאותיו כמו שהראנו אז ביציאת מצרים ובמתן תורה בסיני, וממשיך הנביא בתפילה "בַּעֲשׂוֹתְךָ נִוְרָאוֹת לֹא נִקְוָה יִרְדָּתְךָ מִפְּנֵי הָרִים נִזְלָה וּמַעֲוֹלָם לֹא שָׁמְעוּ לֹא הִאָּזִינוּ עֵינֵי לֹא רָאִתָּה אֱלֹהִים וְזִלְתָּה יַעֲשֶׂה לְמַחֲכָה לֹא", ופירש"י והמצודות שם ד"לא נקוה" היינו לומר שלא קוינו כלל לכאלו נוראות ונפלאות מחמת שלא היינו הגונים לכך, ומכל מקום הקב"ה ברחמיו וחסדיו גמל עלינו כן, וכל זה הוא מכח הזכות של הבטחון והציפייה שהיתה לנו לישועתו וכדברי הנביא "יעשה למחכה לו", וכפי שפירש"י בזה בשם ר' יוסי וכדברי המצודות שם "אל מי אשר מחכה לו ומאמין בו", וממשיך הנביא בתפילה בדברים שכבר הובאו לעיל "פִּגְעָתָ אֶת שֵׁשׁ וְעֵשָׂה צֶדֶק בְּדִרְכֶּיךָ יִפְרֹרֶךְ וכו' וְאֵין קוֹרָא בְּשִׁמְךָ מִתְּעוֹרֵר לְהַחֲזִיק בְּךָ וכו'", והיינו דהנביא מתפלל לפניו יתברך שאף שאנו במצב שאין לנו הגונים לגאולה מצד זכויותינו תחיתינו היא שתראינו את נפלאות הגאולה העתידה כמו שבגאולת מצרים הראיתנו נפלאות על אף שלא היינו הגונים להם מצד זכויותינו רק ברוב רחמין וחסדיך, וזה בזכות שאנו מאמינים ומחכים לך.

מן ההכרח להתעורר בתפילה וצעקה לפני ה' יתברך ליזכות לגאולה העתידה בקרוב בימינו.

והנה ביציאת מצרים מצינו דברים מפורשים, שזכינו לה רק מכח ההתעצמות בתפילה וצעקה לה' יתברך, וכמבואר בפרשת שמות "וַיְהִי בַיּוֹמִים הָרִפִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבֶדָה וַיִּצְעֲקוּ וַתֵּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבֶדָה, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָתָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב", ומבואר שרק מכח התפילה והנאקה זכו לעורר את זכירת ברית האבות, ואף שגאולת מצרים היתה מובטחת בברית בין הבתרים מכל מקום לא היו זוכים לה לולא ההתעצמות בתפילה וזעקה לפניו יתברך, ועל דרך זה בקריעת ים

וארטים לפרשת שבוע

א. אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל. למה נאמר כאן אל כל ישראל, בשונה משאר המקומות שלא נאמר כל? י"ל, ואומר החיד"א ע"פ הגמ' בב"ב קסה, רובן בגלל ומיעוטן בעריות, וכולם באבק לשון"י. והנה תיבת אליה זה ר"ת אבק לשון הרע. וד"ץ הוכיח משה את כל ישראל כי כולם חשודים בזה.

א. אלה הדברים אשר דיבר משה וגו' וחצרות ודי זהב. רש"י כותב שמשו רבינו הוכיח את ישראל ברמז, ו'חצרות' הוא התכוון למחלוקת קרר, וידי זהב' הוא התכוון לחטא העגל. וקשה למה הקדים חטא דקרח לעגל, שהיה קודם לכן? וי"ל, אומר החנוכת התורה ע"פ המדרש, שבחטא העגל טען משה לפני הקב"ה למה אתה מענישם והיא הם יכולים לטעון שאנכי נאמר רק לי (למשה) ולא להם כי אמת לא יהיה לך והיינו בלשון יחיד, ובגלל טענה זו הקב"ה ריחם על ישראל. אבל בקרח כתוב שקרח אמר הרי כולנו שמענו מהקב"ה אנכי ולא יהיה לך, והיינו שהם גילו כעת שנאמר **גם להם** לא יהיה לך, אי"כ בחטא של קרח התגלה שחטא העגל זה היה עבירה של עם ישראל לכן הוקדם חטא דקרח לעגל, כי בקרח התגלה שהעגל הוי חטא שאין להם תשובה עליו. ולכן גם אומר דוד המלך בתהילים (קו) קודם חטא דקרח.. וינקאו למשה במחנה.. תפתח ארץ ותבלע דתן.. ואח"כ יעשו עגל חורב, כי כל עוד לא היה ענין דקרח לא היה אפשר לטעון כנגד העגל כי היה אפשר להשיב כ"י"ל. **עוד י"ל** שמובא בתחומא שופטים שכאשר ישראל באחדות נמחל להם עוון ע"י, ולכן כל עוד לא היתה מחלוקת קרח ועדתו היו כולם באחדות אז הקב"ה מחל להם על עוון העגל. אבל ברגע שהגיעה מחלוקת קרח ועדתו ונתבטלה האחדות, שוב אין הקב"ה מוחל על עוון העגל וזה חוזר להיות עוון, לכן הוקדם קרח לעגל כי קרח הוא הגורם לעגל שיחשב עוון. מובא בקובץ של סלמה.

א. יא. ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם. איתא במדרש (דברים רבא א יג.) בברכותיו של משה יש אלה מסוף העולם ועד סופו כי אמר אלף **פעמים** ול"א **פעם**. ויש להבין הדברים. וי"ל דהנה איתא בפסחים ד. ששת אלפים פרסאות העולם. ובעירובין איתא שמקום בני"י כשחנו במדבר היה שלוש פרסאות על שלוש פרסאות. ולפי"ז מובן הפסוק, אילו היה כתוב ככם אלף פעם והיינו אלף פעם כפינו ממחנה ישראל, אז זה היה ק' אלפי פרסאות והוא חצי מהעולם, אבל כעת כשכתוב אלף פעמים ומיעוט רבים שתיים, אז זה יוצא שש אלף פרסה וזהו מסוף העולם ועד סופו. חנוכת התורה.

א. יב-ג. איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם, הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וגו' ואשימם בראשיכם. מובא בחז"ל (מדרי"ר איכה א. א.) שלושה נתבאו בלשון איכה, משה ישעיה וירמיה. משה אמר איכה אשא לבדי. וישעיה וירמיה נתבאו על חורבן ביהמ"ק. והנה מובא במדרש: אמר הקב"ה כשישראל חוטאים אני לוקח מהם צדיק וממשיכו ומכפר אני עליהם את כל חטאותיהם, כי ע"י מיתת הצדיק ישראל מתעוררים לחזור בתשובה. (שמו"ר לה ד. סנהדרין לו. אלשיך ישעיה נו א.) ויש להקשות מדוע בזמן החורבן הקב"ה לא נטל צדיק במקום להחריב את הבית? וי"ל ע"פ המובא בשבט קיט: לא זה חרבה ירושלים אלא על שביזו בה ת"ח והיינו שלא היתה הערכה כלל לת"ח, וממילא לא יועיל כשהקב"ה יטול ת"ח כי אף אחד לא יחזור ע"י"כ בתשובה. ודברים אלו מרומזים בפסוק שלפנינו. משה רבינו אמר לעם ישראל איכה אשא לבדי. אם אתם רוצים שרק אני לבדי אשא - והיינו שלא יהיה לכם חורבן ביהמ"ק כמו אצל ישעיה וירמיהו, אז הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וגו' ואשימם בראשיכם. והיינו כשתשימו עליכם בראשיכם ת"ח, אז יהיה מי שיכפר עליכם והקב"ה יפטור אתכם מחורבן וצרות. ואז לא יהיה איכה, אלא אצלי לבדי. רבי יעקב הכהן טראב מדמשק.

א. כה. ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך. אף רש"י אומר שד"י נאמר ע"י יהושע וכלב, פשוט של מקרא משמע שדבר זה נאמר ע"י המרגלים, ולכאוי תמוה הרי המרגלים ליכלכו על הארץ וכאן יוצא שאמרו שבחה של הארץ והיינו **טובה** הארץ. וי"ל, אומר החת"ס, שזה גופא הגנאי של המרגלים, הם אמרו שהארץ טובה כדי שעם ישראל לא יאמר הנה כיוון שזאת ארץ דפוקה אי"כ נוכל בקל להילחם עמה כי יושביה יעזבוה מרצונם כפי שהגרגשי עשו והם בכלל לא ילחמו ע"י. והמרגלים אמרו שהם לא יעזבו מרצונם כי הארץ טובה, והטעם שלא נעלה כי הם חזקים וינצחו אותנו וכו'.

א. לו. גם בי התאנף ה' בגללכם ויקצוף לאמר גם אתה לא תבא שם. מדובר כאן על חטא המרגלים ומשה אומר שבגלל חטא המרגלים הקב"ה לא העלה אף אותו (משה) לאר"י. וקשה הא הטעם שמשו לא עלה לארץ הוא בגלל

מי מריבה ולא מטעם המרגלים? וי"ל, אומר החת"ס, דהנה מצינו ביומא שהמזכה את הרבים לא יהיה בגהינם, שלא יאמרו הוא בנהינם ותלמידיו בג"ע - והנה אי"כ בלי חטא המרגלים משה היה עולה לאר"י למרות חטא מ' מריבה כי יש את הטעם שלא יהיו הם באר"י והוא לא כי הוא רבם, אבל אחרי חטא המרגלים שנענשו כולם שלא יכנסו לאר"י, אז ממילא ניתן להענישו על מי מריבה שגם הוא לא יכנס, ולכן משה אמר שבגלל המרגלים גם הוא לא נכנס.

ב. כח. אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי. יש להקשות למה אוכל זה ע"י מכירה דכתיב **בכסף תשבירני** ואילו במים נקט **תתן לי** והיינו לשון מתנה? וי"ל, אומר הגר"י עפ"מ שכתב הרמב"ם ו יג מגוילה ואבידה, נהר המושך וממיינות הנובעין הרי הן של כל אדם, והיינו שאין לאף אדם בעלות עליהם. ולכן האוכל שהיה שייך לסיחון הוצרך **לקנות** מהם בכסף ואילו המים שלא שייך לסיחון וכדברי הרמב"ם, הם יקחו חנם ובע"כ דמהפקירא קא זכו, רק הם יודעים שצריך שיתן להם רשות ליטול מהמים לכן הציעו כסף, אבל באמת אי"ז מכירה כלל.

ב. כח. אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי רק אעברה ברגלי. יש להקשות הרי פשוט שאת האוכל אוכלים, ואת המים שותים, וכי וזי האפשרות לשתות אוכל ולאכול מים, וא"כ למה מוכר מהי יעשה עם האוכל? וי"ל, סיחון חשש שעם ישראל ירוקנו את השוק של חשבון, ולכן אמרו להם ישראל: נקנה אוכל רק בשיעור ובמידה שאנו אוכלים, וכן לגבי השתיה. רבי שלמה ליונישטין.

ג. ט. צידונים יקראו לחרמון שריו והאמורי יקראו לו שניר. הנה בפרשת ואתחנן ד מח, כתוב ועד הר שיאון הוא חרמון ופרש"י כאן הרי קרוי ארבע שמות, ולמה הוצרכו להיכתב: להגיד שבח ארץ ישראל שהיו ארבע מלכויות מתפארות בכך, זו אומרת ע"י יקרא וזו אומרת ע"י יקרא. ורבי חיים קניבסקי קשה בטעמא דקרא מדוע לא נזכר כאן גם השם הר שיאון כמו בואתחנן. ותירץ עפ"מ שמובא במד"ר החדש ואתחנן, שכאמר הקב"ה למשה כי לא תעבור את הירדן, אמר משה אי"כ אעלה דרך הר חרמון, והיה עולה והרהר עמו והגביה את ההר ולכן נקרא הר שיאון מלשון אם יעלה לשמים ולפי"ז מיושב היטב כי רק ב'ואתחנן' התחדש שמו שיאון.

וארטים על חורבן הבית

בבא מציעא דף ס. הגמ' מספרת ש**כשרבי יצחק רצה ללמד את התלמידים, אחד רצה אגדה ואחד רצה הלכה, אמר רבי יצחק אני אויד גם הלכה וגם אגדה. וכך הוא אמר: כי תצא אש ומצאה קוצים שלם ישלם המבעיר את הבערה. אמר הקב"ה עלי שלשל את הבערה שהבערתי, אני הצתי אש בציון שנאמר: ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה, ואני עתיד לבנותה באש שנאמר: ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה, והמשיך רבי יצחק שמעתתא, תתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו.** יש להבין מה השייכות בין שתי המימרות האלו. וי"ל הנה בפסוק ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה נאמר שההצתה הייתה בציון ובבית המקדש אבל נאכלו גם היסודות, והנה בבנינה נאמר ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה, וביאורו חומת אש סביב הולך על ביהמ"ק עצמו, ולכבוד אהיה בתוכה היינו היסודות שהם מכוסים. והנה לכאורה על היסודות הקב"ה צריך להיות פטור מלכנות כי הם מכוסים וטמון פטור באש, אלא שדין טמון באש תלוי בסוגית אשו משום חציו או משום ממונו, ולמ"ד אש משום חציו חייב על טמון. ולמ"ד אשו משום ממונו פטור בטמון. וא"כ מובן ב' המימרות. כי למה הקב"ה משלם את היסודות שהצית בציון, משום דאשו משום חציו. מהספר הקדמון אמרי שפר.

ב"מ פה: על מה אבדה הארץ, דבר זה אמרו חכמים ונביאים ולא פירושו עד שבא הקב"ה ופרשה על עזבם את תורתו, ופירושו אמר רבי יהודה אמר רב על שלא ברכו בתורה תחילה. ונתקשו בזה גאוני הדורות מה נתקשו ע"מ אבדה הארץ וכתוב ג"כ שחכמים ונביאים לא פירשוה, הרי פרשו גם פרשי כי במקדש ראשון עברו על כל העבירות החמורות, וכדאיתא ביומא ט: שבת ראשון נחרב על ע"ז ג"ע ושי"ד. ועו"ק האם בשביל שלא בירכו בתורה תחילה נענשו בעונש כ"כ גדול. וידועים דברי השי"ך בזה באור"ח מז שהשראת השכינה מגיעה ע"י עסק התורה, וכשעוסק בתורה לשמה אז הקב"ה משרה שכנינתו בתוך כאו"א ואז כל הארץ מאירה מכבודו יתברך, אך כשלומד לשם צורך דברים גשמיים כגון לידע הלכות מו"מ להראותו ככתמו להתנאות אז השכינה בורחת מהם והארץ נשארת בגשמינותה. ומוסיק ע"כ הפרמ"ג (פרימב"ז מו א) שלפ"י יובר ג"כ מה שנאמר בגיטין דארץ ישראל היא ארץ הצבי כצבי שעורו לא מחזיק את בשרו רק הוא מתרחב לפי הצורך כך אר"י, וביאורו, שארץ ישראל היא באמת קטנה רק

פרשת דברים תשפ"ב

כשיש השראת הקדושה היא מתרחבת, ואימתי יש השראת הקדושה כשלומדים לשמה. אבל כשלומדים לשם גשמיות מסתלקת הרוחניות והארץ מתקטנת ממש, וא"כ מובן מה הכוונה על מה אבדה הארץ שהוא כפשוטו על מה אבדה היינו נתקטנה הארץ, וזה אף אחד לא פירש עד שבא הקב"ה בעצמו ופירש על עזבם את תורתו והיינו שלא העריכו מספיק את התורה וממילא לא היתה השראת הקדושה ולכן הארץ אבדה והתקטנה. ולפי הב"ח והפמ"ג הכל מיושב.

איתא בשמות לח כא אלה פקודי המשכן משכן העדות. כותב רש"י מחז"ל המשכן משכן שתי פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו על עוונותיהם של ישראל. מקשה ע"כ רבי חיים מוולאז'ין איך שייך לקחת את בית המקדש בתורת משכן או בית המקדש הוא בית חיינו דכתיב רחם על ציון כי היא בית חיינו, ובתורה מצאנו איסור מפורש בדברים כד ו שאסור לחבול רחים ורכב כי נפש הוא חובל ואומר שם רש"י שאסור למשכן בדברים שעושים בהם אוכל נפש, וא"כ ק"ו בית חיינו שיהיה אסור לחבול? מתרץ ע"כ רבי חיים מוולאז'ין שאה"נ כשיגיע הזמן שנרגיש שבית המקדש הוא עצם החיים שלנו; כשנרגיש שבנפשנו הדבר אזי הקב"ה יחזירנו לנו, וכע"יז מופיע במדרש איכה אם יש דור שהוא מצפה למלכותו מיד הם נגאלים.

הלכות

כמה הלכות לתשעה באב

האם בשבת זו מותר ללמוד בשבת בצהרים לא דיני אבילות וכדו'? המשנ"ב פסק שאפשר לסמוך על הטי"ז שהתיר ללמוד בשבת אף שאר עניינים.

להחזיק חוטי הציצית בטלית קטן בקר"ש בתשעה באב: הרב שטיינמנ ורבי חיים קניבסקי נהגו להחזיק ואילו רבי ניסים קרליץ לא החזיק.

תהילים בתשעה באב: לנשים התירו. ולגברים כשמתפלל על חולה מותר לכו"ע, ובל"א"ה זה ידון ידוע.

עבודה בתשעה באב: אסור לעבוד בט' באב, אבל ביביסטר וקייטנה התירו לעבוד ולקבל כסף, הרב אלישיב.

קריאת שמע בשחרית ובמנחה בתשעה באב: אדם שאיחר קריאת שמע בתשעה באב או קרא לפני התפילה יכול לקרוא שוב עם ברכותיה, אך לא יקרא במנחה כשמניח תפילין.

חולה צריך לאכול בתשעה באב י"א שיבדיל קודם האכילה ויתחיל מבורא פרי הגפן ורבי חיים קניבסקי פסק שיאכל בלי הבדלה משום האיסור לשתות יין. קטנים יכולים להבדיל.

הלכות לנופש

דיני ממונות המצויים בנופש שצריך להיזהר מהם: מלוקט מתוך קיצור ההלכות השכיחות לנופשים בימי ביח"ז. ניתן לקבל את החוברת המלאה במייל gr614196@gmail.com

א. דיני ממונות ישנם דברים המצויים מאוד, ובחלקם הדין משתנה לפי פרטים קטנים, והוזכר רק השאלות המצויות כדי ליתן עליהם את הדעת, ובכל דוגמא כזו וכדומה, יש לברר היטב את המציאות והדין.

ב. מצוי שרוצה לארח אנשים נוספים במקום ששוכר, בדין זה ישנם פרטים רבים, כגון אם שכר לפי מיטות או לפי מספר ממוצע של אנשים, וכן אם זה ארעי או בקביעות, וכן אם האורח הוא מהסמוכים על שולחנו.

ג. מזמין הסעה והסעה מאחרת, עד כמה זמן צריך להמתין לו.

ד. שכר מקום, הגיע למקום ויש שם דברים המפריעים לו קצת או הרבה, או שחורים שם דברים חיוניים או לא כ"כ? שוכנס עליהם מראש או שלא סוכס, כגון כלב בחדר נעול או בחצר, מזגן אינו תקין, סתימה בביוב שגורם לריח או מגביל בשימוש, רעש בניה מבחוץ, סיכמועל מקום שרואים ים או נוף ואינו מדויק, מתי חייב לקיים את הסיכום, לשנות, לבטל, ובחלק מהדברים שונה כאשר היה כך כבר לפני שהגיע למקום, או שהתקלה נוצרה רק אחרי שכבר נכנס.

ה. השתמש במוקדגול וכדו' במין מסויים בשרי או חלבי, או אופנים וצורות שימוש שצריך להודיע לבעליו, ויש אופנים שיתחייב לשלם.

ו. כששוכר דירה, הדין שעל מה שיש לו רשות להשתמש מתחייב בשמירה כשומר שכר, ועל מה שאין לו רשות כשומר חנם. ולכן גם אם ילד קטן שבר דבר, אפילו אם זה מהדברים שאין לו רשות להשתמש נחשב כפשיעה, וחייב ליידיע את הבעלים, או לסכם עמו מראש שלא מקבל אחריות על דברים קטנים שמתקלקלים.

המשך הלכות שביעית: ליוצאים לחו"ל

א. פירות הקדושים בלכות שביעית אסור להוציאם לחוצה לארץ, איסור זה הינו גם כאשר האדם מוציא את הפירות לצורך אכילה עצמית ולא לסחורה, ולכן הנוסעים לחו"ל לא יקחו עמם פירות שביעית, אע"פ אם לוקח עמו פירות כצידה לדרך בכמות כזו שהיה לו על שגיע למקום מסודר יש מקילים. **ב.** איסור הוצאת פירות נאמר רק לודאי חו"ל ולא בספק, ולכן מותר להוציא פירות שביעית למקומות המסופקים.

מאמרי מוסר וסיפורים על ענייני היום

באותם ימים. חזרה ובשרה : עמדיתי בניסיון והחסד הגיעו!.

אך הרב ראה בכך המשך הניסיון, ואמר : אמנם מצד הדין מותר לקחת את המעות הללו, משום שהבעלים התייאשו מהן, אבל ראוי לנו לנהוג לפנים משורת הדין ולהכריז עליהן. איך נתענע במעדני השבת, שנקנו במחיר צערו של יהודי? נכריז על הכסף, ורק אם לא יבואו לתבעו נשתמש בו. הרבנית הסכימה בשמחה, ועדם מדברים, והדוור הגיע, ועמו מכתב רשום שבו המאחה בסכום נכבד. נענה הבבא חאקי ואמר : עכשיו הגיע החסד.

הרבנית קניבסקי היתה נוהגת לפנים משורת דין במכירת הביצים הידועה שלה. כל ביצה סדוקה או שבורה החליפה באחרת על חשבונה. לא פעם הגיעו ילדים קטנים, והביצים נשברו במדרגות. הרבנית העניקה להם תבנית חדשה בלא לגבות על כך תשלום, לא תמיד היה כסף מזומן בידי הקונים, והרבנית הסכימה שישלמו פעם אחת, אם יזכרו. בסופו של דבר המכירה הזאת הרגמה לה רק נזק כספי, אך זכתה להיות בבאית צדקה ענקית ולחלק סכומי עתק כל חודש.

מספר אברך בעל המעשה, שהתגורר בדירה בת חדר וחצי. המספחה גדלה, ולכן היה צריך לרכוש דירה גדולה יותר. לבסוף, בשל התקציב, עמד לרשותו, התפשר על דירה בת שני חדרים וחצי שיש בה אופציה להרחבה, וכל הרישיונות והאישורים היו כבר מוכנים. כמובן, מחיר הדירה היה יקר יותר בגלל האישורים להרחבה. אבל היה שווה לשלם ולשכן, כדי שיוכל לבנות כשיתאפשר לו בעתיד. בינתיים, השכן מהבניין ממול בנה, ופתח חלונות מול המקום שהאברך היה אמור לבנות בו. חלף זמן מה עד שהאברך השיג את הכספים. לבניה, הוא בירר על קבל טוב ואמין, הוכנה תוכנית, והעבודה עמדה להתחיל בשעה טובה. והנה נקישות על דלתו. בפתח עמד השכן וטען כלפיו: "אם אתה תבנה, אתה תהרוס לי את הבית!", הוא טען בלהט. "אתה תאפיל לי את הבית, ובנוסף תוכל להסתכל לי בתוך הבית. בקיצור, לא מוכן שתבנה!". אומר לו האברך: "יש לי רישיונות מהעירייה והיתר בניה להרחיב את הדירה. למעשה, קניתי את הדירה רק בגלל האפשרות להרחיב, אתה הוא זה שלא היית בסדר ופתחת חלונות שלא כדין!". "אני מודה לך דבר אחד : אם אתה תבנה, אני אעמוד מול הטרקטור ואשכב מתחת הגלגלים ולא אתן לך לבנות. אתה פה לא תבנה!"" – אמר השכן ויוצא מבית האברך. האברך היה נסער מאוד וסיפר לאשתו את מה שאירע. "קח אותו לדין תורה", מיעצת האשה. אולם בעלה עונה לה: "אני לא מחפש לריב". "מי מדבר על לריב? דברתי על דין תורה, שם יפסקו עם מי הצדק". "ראיתי עם מי לנו עסק, גם כשנלך לדין תורה, יהיו מריבות גדולות. אני לא רוצה לריב, הוא מסביר. "אני לא מבניה אותך. צפוף וקשה לנו עכשיו, עברנו לדירה אחת כדי להרחיב, ומה יהיה? הכול יישאר תקוע?".

הוא מתלבט: יש רישיונות מוכנים, המספחה גדלה בינתיים. מה יהיה? איך נסתדר? מה לעשות, לבנות או לא לבנות?.. האשה הוצתת ורוצה שכבר יתחיל את תהליך הבניה. "אנחנו צודקים במיליון אחוז, אבל אולי לא לפני משורת הדין?" ואשתו עונה להעומת: "אל תהיה צדיק הרבה! אל תשכח שאתה צדיק על חשבוני ועל חשבון הילדים, צריך ללמד את השכן הזה לקח ענב אחת ולתמיד. ואדבר – כבר דוד המלך ע"ה אמר: 'עם נבר תתברר וגם עקש תתפתל'!" לבסוף שכנע אותה להמתין עוד זמן מה, עד שיראו מה ילד יום. חצי שנה חלפה והאברך המשיך ללמוד כרגיל כוול. יום אחד הגיע יהודי מבוגר וביקש ללמוד תורה. הוא קבע חברותא עם האברך. לאחר מספר ימים, כאשר הרגישו עצמם כידידים, שאל החברותא את האברך: "כמה ילדים יש לך?". "שישה ילדים, בלי עין הרע" "וכמה חדרים יש לכם?" הקשה היהודי. "שיניים וחצי". "איתם מסתדרים עם שישה ילדים בשני חדרים וחצי?"

"באמת קשה לנו. קניתי את הדירה במטרה להרחיב אותה ולבנות עוד חדרים, ויש לנו את כל האישורים, אבל השכן מהבניין ממול מתנגד". "מה זה מפרעי לז?" "הוא פתח חלונות מול הדירה שלי, וטוען שהבניה תחסום לו את האור ותפגע בפרטיות שלו". אמר החברותא: "אתה רואה שאני אדם מבוגר. את שנותי העברתי במסחר, והשנים שלי מעכשיו הן קודש לתורה ומצוות. הייתי סוחר, הרווחתי הרבה כסף, ואת הכסף שלי אני לא אקח לקבר, נכון?". האברך מביט בו בשתיקה ולא מבין את פשר ההשתפכות הפתאומית. החברותא מבחין בתמימה שלו ומחייך: "אני מבקש ממך, שתלך ותקנה עכשיו דירה חדשה בת חמישה חדרים, יפה ומסודרת. תמכור את הדירה שלך ואת הפער בין שתי הדירות אני משלים". "מה פתאום? מדובר בסכום ענק!"" "שמעת מה שאמרתי לך? עבדתי כל החיים שלי, ואני צריך להגיע עם משהו לעולם הבא. כל רגע שאתם תגורו בדירה חדשה, יהיה מצווה שלי"... בסופו של דבר,

ידועות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך שו"ת

מעורר עייב כל שנה בזמן זה הוא זמן מנחה של תשעה באב. ורבי פנחס מקורץ היה אומר שאם אדם זקוק לאיזו ישועה אז הזמן המסוגל מאוד לבקש עליו הוא כשיושבים על הקרקע בתשעה באב.

שאלה: כמה שורות אבנים יש בכותל המערבי ומתי זה נבנה?
תשובה: הקיר המקורי של הר הבית הוא רק שבע שורות הראשונות מהרצפה. בזמן בית המקדש היה עוד 12 שורות מעל השבע אך הרומאים החריבו אותם, ויש לשים לב שכל השבע שורות אפשר לזהות אותם ע"י שיש איזה

ב"מ ל: דאמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין.
ופירש שמהר"ל: כי בודאי חטאים אחרים היה להם כדמפרש ביומא ט"א (א') מנ"מ אם היו עושים לפנים משורת הדין גם הקדוש ברוך הוא היה נושא להם פנים וכן דרשו ז"ל במס' ברכות (כ"ב) כי אשר לא ישא פנים וכתוב ישא ה' פניו אליך אמר הקדוש ברוך הוא איך לא ישא פנים לישראל כי אני תבתי בתורתו ואכלתי ושבעת והם מדקדקים עד כזית ועד כביצה, ולפיכך אם היו עושים לפנים משורת הדין היה הקדוש ברוך הוא גם כן עושה להם לפנים משורת הדין. אבל השתא שהעמידו דבריהם על דין תורה לא עשה הקדוש ברוך הוא לפנים משורת הדין. ומי שמתנהג לפנים משורת הדין הקב"ה מתנהג עמו כך ומוסיף לו זכויות ישועות חיים בריאות אושר ושמחה. נביא לחלן מספר סיפורים מה זכו והרוויחו הנוהגים לפנים משורת הדין.

בהלוויית רבי שמשון דינין סיפר רבי ניסן גולדברג סיפור מעניין. כשהיה רבי שמשון קרוב לגיל תשעים פנו אליו מגמ"ח גדול ושאלו אותו על פלוני שרוצה הלואה גדולה מאד, האם הוא אדם אחראי וישלם במועד, ואמר להם שנראה לו שהוא אדם ישר וכשר. הוא לא חתם ערבות כלל, חוות דעתו. אמנם לבסוף אותו יהודי לא פרע את חובו לגמ"ח. רבי שמשון הלך לרב שטיינמן וסיפר את העובדה, אמר לו הרב שטיינמן: 'מעיקר הדין אתה פטור, אבל לפנים משורת הדין תשלם'. אמר לו רבי שמשון: הרי אין לי כסף לשלם! אמר לו לקחת מגמ"ח ולשלם. אמר לו: אני בן תשעים, איך אקח מגמ"ח? מי יודע אם אוכל לפרוע את זה? אמר לי הרה"י: 'תשלם, הקב"ה יעזור שתצליח לפרוע את החוב. עברו כמה שנים, ויום אחד פונה אלי רבי שמשון ומספר שהיום סיים את התשלום האחרון, והיה שמח מאוד. באותו לילה נפטר רבי שמשון! בזכות זה שהתנהג לפנים משורת הדין האריך ימים.

סיפר רבי יהודה אריה הלוי דינר: היתה בבני ברק חנות שמכרה בה הריטים, ובעלת החנות, שהיתה אלמנה, היתה משאירה חלק מהריטיים בחצר. כל השכנים טענו שזה מפריע להם, ותבעו אותה בדין תורה אצל רבי ניסים קרליץ שתכניס הכל לתוך החנות. בדין התורה נפסק שכל פי דין יש לשכנים זכות לבקש ממנה להכניס את הכל לתוך החנות, אבל רבי ניסים פנה לשכנים ואמר: תנו לה בבקשה להשאיר את הריהטים שלה בחוץ. כל השכנים הסכימו לנהוג לפי משורת הדין כבקשתו, חוץ משכן אחד, שטען שאם בנית דין רוצה לעשות חסד, שזה לא יהיה על חשבונו אך לבסוף גם הוא הסכים, וכך נשארו הריהטים בחצר. והנה כעבור שנתיים, הן של אותו שכן נפל מהחלון על הריהטים ומנעו מהילד מוות בטוח.

פני מנחם קנה דירה וקבע עם המוכר שלקראת חג הפסח יפנה המוכר את הדירה, אולם, ברגע שהפני מנחם הבין מתוך רמיזה שמחמת כמה סיבות יקשה על המוכר לפנותה בטרם יכנס הפסח, מיד שלח לאמור לו שאותו הזמן שנקבע ביניהם לאו בדווקא הוא. ומצידו יכול המוכר להישאר בה אפילו כחודשיים אחר הפסח. ולמרות זאת הפני מנחם שילם את כל תשלומיו חודשיים לפני הזמן לפליאת ודחמת המוכר, לאחר מכן הסביר לחנותו הרב אברהם דוב ליפל שעשה זאת מאחר שהבין שהמוכר דחיק וכך יוכל להכין עצמו לזאת מחדירה. אחר זמן פגש הפני מנחם את המוכר ובשמחה רבה גילה את אזנו על הנס שאירע לו בזכותו. דהנה ההולך לפנים משורת הדין הקב"ה מנחה אותו ומראה לו את דרך הישרה, ראה נה הביטטה, את הכסף שהכנתי עבור הדירה הפקדתי אצל 'סוחר' אחד. זמן קצר אחר שהוצאתי את המזון משם הפסיד הלה את כל נכסיו ועמאת את כל המעות שאנשים הפקידו אצלו. ואילו לא הוצאתי אז את המעות מתחת ידי לא היה נשאר עמי אפילו פרוטה אחת רק בזכות שהלכתי לפנים משורת הדין לעזור למי שהשעה דחוקה לו ניצלתי מהזיק אדיר כל כך.

בהגדת 'מעשי למלך' מובא סיפור, על הבבא חאקי: כאשר עלה הבבא חאקי לארץ ישראל, סבלו הוא ובני משפחתו דוחק ומחסור. הוא התגורר במעברת עולים בגבעת אולנה, ועודד ורומם את רוחם הנכאה של אחיו, אשר התגוררו באהלים פרוצים בעיצומם של החורף, בתנאים קשים אשר לא הורגלו אליהם בארץ הולדתם. משפחתו של הבבא חאקי הגיעה לעתים עד פת לחם ממש. כאשר ביקשה הרבנית כסף להוצאות שבת, העניק לה דרשה נלהבת בענייני ביטחון. במר לבא אברה הרבנית: 'הבוטח בה' חסד יסובבנו, את הביטחון רואה אני, והחסד – איה הוא! השיב לה הבבא חאקי בנועם: אנו נבחים עתה בניסיון העוני. אם נעמוד בו כראוי, יגיע החסד. יצאה הרבנית החוצה, ועל המדרגה הסמוכה למעונם מצאה עשר לירות, סכום נכבד

האברך שמע לעצת החברותא. קנה דירה גדולה, מרווחת ויפה באזור מצוין, והכל בא על מקומו בשלום. אין ספק, שהניסיון היה קשה ביותר. הוא ראה כיצד השכן מנצל את ליבו הטוב, ושחק. כיצד השכן הרשה לעצמו לעשות דין לעצמו ולבנות על חשבונו ולמרות זאת לא רב אתו. כאשר יש שנאת חיים –יש חורבן, צער וסבל. כאשר חיים באמונה עם הקב"ה ומוותרים – זוכים להצלחה.

ר' יוסיל היה שיפוצניק, ששמו הטוב הוּךְ לפניו. באחד הימים פרץ ויכוח בינו לבין אחד הסוחרים הגדולים על סכום גדול מאד, לר' יוסיל לא היה ספק שהצדק עמו, ומאחר שכך, נאלץ לפנות לבית הדין. לאחר הדיון פסקו הדיינים, כי הדין עם ר' יוסיל ועל הסוחר להשיב לו את כל כספו. משסיבר הלה לקיים את פסק הדין, התירו לו בית דין לפנות לבית המשפט. ר' יוסיל בלית ברירה מצא את עצמו פותח חשבון תביעה. התהליך המשפטי התנהל בעצלתיים, והחוב תפח מחמת ריביו וקנסות, ולכל זאת אמור להצטרף הוצאות המשפט. יום אחד התעורר ר' יוסיל וחש כאבים עזים ברגלו הימנית... "כנראה מתחתית את השריר", חשב והמשיך בסדר יומו הרגיל, מתעלם מהכאב הטרדני, אך הכאב החמיר והתפשט למעלה לכיוון הברך. לאחר שלושים שנות עבודה בבריאות טובה נאלץ בפעם הראשונה להיכנס לרופא אורטופד. הרופא הפנה את ר' יוסיל לסדרת בדיקות וצילומים. התוצאות היו חמורות. גם הפרופסור וגם מנהל המחלקה היו בדעה אחת: הדיאגנוזה הרפואית מצביעה על זיהום חמור שפשט ברגל, וגרוע מזה אף נראה התחלה של נמק... רח"ל. ר' יוסיל קיבל את מה שעבר עליו בהכנעה ובאמונה. על המדף בביתו נערכו ערימות של תרופות, משחות, רטיות ותחבושות כוחותיו הלכו ונחלשו, והוא נאלץ להפסיק את עבודת השיפוצים. מצב הרגל לא היה פשוט כלל, הפצע המוגלתי והמדמם הלך והתרחב. רופא בכיר ובעל שם המוכר במיוחד באבחנות מסוג זה, אמר לר' יוסיל את מה שכל כך קיווה לא לשמוע: "ניתוח כריתה!" הקביעה היתה חד משמעית! בלית ברירה קבע ר' יוסיל תור לניתוח, ואף קבע תור לטיפול והתאמת רגל תותבת. באחד הימים לפני הניתוח, עדכן עורך הדין את ר' יוסיל כי התביעה עומדת על סך של מאה שמונים אלף שקלים! (סכום עצום באותם ימים) וכפי הנראה עשוי בית המשפט פסקוק בימים הקרובים. מהתבטאויות השופט נראה שר' יוסיל עומד לזכות בתביעה ובגדול, כך הודיע עורך דינו. הכסף יוכל להביא תועלת רבה, בפרט כשבעוד זמן קצר יאלץ להתמודד עם חייו כנכה ל"ע. הוא יאלץ להפסיק לעבוד, וכן יאלץ לעבור מדירת הוריו שבו בקומה שלישית לדירת קרקע, ובכלל הכסף הזה מגיע לו בצדק וביושר בדין ובמשפט. ואז לפתע צלצל הטלפון. היה זה האדמו"ר מפניסק קרליץ זצ"ל. הרבי כבבדו ובעצמו שוחח עמו! הוא נעמד בריאת כבוד וכולו היה נרגש. "שלוס לך ר' יוסיל, מה שלומכם?" פתח הרבי בנעימות, ומיד ניגש לענין שלשמו התקשר: "שמעתי שהינך מתייסר מאוד ברגלך ואתה עומד לפני כריתתה... ובכן, באיתי להציע לך עסקה כדאית". "אולם זה בתנאי שתחזיר לי תור שעות ספורות תשובה ברורה ומוחלטת. אם תוותר ליריבך על מלוא החוב ותמשיך ידך מהתביעה המשפטית שאתה מנהל נגדו, אני מבטיח לך כי רגלך תתרפא לחלוטין ולא תצטרך לכרות אותה". השיחה הסתיימה, ידיו רעדו וראשו הסתחרר. השיחה הוציאה אותו משלוחו. הוא התקשה לעכל את מה ששמע. "לותר לגמרי? על כל התביעה? איך אפשר לחשוב על זה?" "הרי הכסף מגיע לי בצדק וביושר, ומדוע הרבי עוזר לסוחר הנתבע שאינו מננה כלל על קהל חסידי, ובכלל הוא התנכל אישית לרבי ומוסדותיו בפומבי, מה פתאום לוותר לו?" לאחר דקות ארוכות שהיה שקוע במחשבותיו חשב: "אולי לוותר? אולי כדאי לנהוג לפנים משורת הדין? הרי אני זקוק לישועה ארוכה מידו הפתוחה, גם אני מבקש מבורא עולם להתנהג עמי לפנים משורת הדין... ובנוסף יש לי תבטחה נאמנה מהרב"י שעה ארוכה התחבט והתלבט. לאחר התייעצויות עם בני ביתו, קיבל החלטה לא קלה: "מוותרים על התביעה!" כשהובאה ההחלטה לפני הרבי אמר לו הרבי מיד: "אם כך, תבטל את התור לניתוח, ואתה יכול להפסיק לקחת תרופות - הרגל תבריא מעצמה". באמונת חכמים תמימה לקח ר' יוסיל מיד את כל עריטות התרופות, התחבושות והמשחות למיניהם, אסף את הכל וזרק לפוע הניתוח. הנס לא איחר לבוא, הנמק החל לגלות סימנים ראשונים של נסיגה, הפצעים המדממים החלו להגליד, הכאבים הלכו ופחתו, ועור חדש צח ונקי כיסה את הרגל המתאוששת, ואט אט חזר ר' יוסיל להתהלך על רגליו כאחד האדם. חלפו מאז שנים רבות, ר' יוסיל ממשיך לעמוד על שתי רגליו, לאחר שיותר נאצל גרם לרגלו להתרפא בדרך פלא. פניני עין חמד.

מסגרת שהיא קצת שקוע משאר האבן, ארבעת השורות שמעליהם שהם אבנים בגודל מטר על מטר בערך הם שרידי בניה של מוסלמים מלפני 1300 שנים שרצו להקים שם מסגד, מעליהם ישנם שורות של אבנים קטנות יותר שנונו להם ע"י המוסלמים בתקופות מאוחרות יותר. השורות שלמעלה ממש מיוחסות למונטפיורי שרצה להראות חזקה של היהודים על מקום זה. ושלושת השורות הלבנות העליונות ממש נבנו לא מזמן ע"י שלטונות האיסלם בהר הבית. ויש להוסיף שעיקר הכותל נמצא מתחת הקרקע

גובהה של 8 מטר כמו שרואים כיום בכל החפירות שעשו למטה, ובכותל מה שנקרא הפרומי רואים את זה.

שאלה: לא חרבה ירושלים אלא על שנת חנינ עד כמה צריך להיזהר מלפגוע בשני: **תשובה:** מקובלנו מרבותינו שכשיבוא המשיח יורצה לבנות את בית המקדש אם זה יהיה על חשבון הפגיעה בשני לא יבנו את בית המקדש, כי פגיעה ביהודה היא פגיעה בקב"ה בעצמו כביכול. והכי חמור הוא לדבר רע על השני.

שאלה: בפרשתנו מובאת המצווה של הילוך ד"א בארץ ישראל וד"י נלמד מהפסוק אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (תכונות קיא). האם ד"י נאמר רק בד"א חדשות או בכל ד"א? גם ישנות מקיים את המצווה? **תשובה:** דעת רבי חיים קניבסקי שאין דין דווקא בחדשות אלא ה"ה בכל ד"א בארץ ישראל אפי' ישנות יש את המצווה הזאת.

שאלה: איך נקרא החודש שאנו נמצאים בו כיום? **תשובה:** החת"ס בנהגותיו על שו"ע תקנא ב כתב שעד תשעה באב נקרא חודש אב, ומי באב נקרא מנחם אב.

שאלה: איזו מצווה מיוחדת אפשר לקיים בטיולים שעושים ברחבי הארץ בימי בין הזמנים? **תשובה:** היות והברכה מהטיולים הציבורי הכללי נחשף אלינו במגע ישיר ולא דרך התפילות המסיתת יש באפשרותנו לקיים את המצווה הענקית ביותר וזוהי מצוות קידוש השם. ועיי' שנהג באופן הראוי לבני מלך נזכה לקדש ש"ש בעולם, מהקב"ה מאוד מאוד את זה, ממכלל חן אתה שומע לאו. עוד מצווה גדולה שמטילת למטיילים המון בימי בין הזמנים היא מצוות ונשמרתם **מאוד** לנפשותיכם ולכן כדאי מאוד לצלל את הטיולים בימי בין הזמנים לקיום מצוות אלו ביתר שאת ועזו.

שאלה: מה החיה הדומה ביותר לאדם והיא גם הולכת על שתיים? **תשובה:** כולנו יודעים שהקוף היא הבעי"ח הדומה ביותר לאדם אך בין סוגי הקוף יש מינים שהדמיון החיצוני שלהם לאדם הוא דומה ביותר וזה הגורילה למיניה (שזה כולל שימפנזה, אורנג אוטן ועוד). בבעלי חיים אלו הפרצוף שלהם כולל העיניים האף והחזה השפתיים מספר השיניים העצמות השרירים מננה הגוף ושאר אברים דומים מאוד לאדם ואין להם גם זנב. ויש לציין שעד לפני כמה שנים לא ידעו כלל על קיום של בעל חיים הן הנקרא גורילה. בתחילה כשגילו אותה כל הרואים אותה קראו לה חצי חיה וחצי אדם ובהלו ממנה מאוד. הגורילות הן חזקות מאוד ויכולות ברגע לחסל רח"ל בני אדם ואת רוב החיות מפותחות ממנה מאוד, אך למרבה החסד ה' עשה נס שהגורילה פוחדת בדרך כלל מבני אדם.

שאלה: מה האירועים הכי מפורסמים שקרו בתשעה באב? **תשובה:** האירוע הראשון היה **חטא המרגלים** ולאחריו **חורבן בית ראשון וחורבן בית שני**. בתשעה באב גם **חרבה ביתו** ושנה לאחר חורבן ביתו, חרשו הרומאים את הר הבית. עוד ראוי להזכיר כי **לפני 800 שנים גורשו יהודי אנגליה מארצם בתשעה באב**. **מאתיים שנה לאחר-מכן**, היה תשעה באב היום בו נכנסה לתוקף גזירת המלך פרננדו ואשתו איזבלה על פיה אסור ליהודי לדרוך על אדמת ספרד. בכך באה לקיצה תקופת 'תור הזהב' של יהודי ספרד שנהנו עד אז מרווחה ושגשוג רוחניים וחומריים.

שאלה: מתי ואיך בדיוק התבצע גירוש ספרד בימים אלו לפני קרוב ל- 600 שנים? **תשובה:** גירוש ספרד היה בשנת ה'רנ"ב) גרשו את כל היהודים שסירבו להתנצר. המגורשים שהיו קרוב ל- 100 אלף יהודים גלו לארצות אחרות, אך חלק יותר גדול שמוערי כב- 200,000 יהודים העדיפו להתנצר למראית העין. רובם המשיכו לחיות חיים יהודיים בסתר והם נקראו אנוסים. בעניין המספרים יש גרסאות שונות כמה בדיוק היו.

שאלה: מה ההתנהלות של בן תורה בבין הזמנים בחלק הרוחני? **תשובה:** צריך לדעת שבבין הזמנים אין היתר של ביטול תורה, וחובה להמשיך את רצף העליה מהזמן גם לביה"ז, ובשנים עברו כתבו כל גדו"י כרוז שבני השיבות לא יפחתו מארבע שעות לימוד כל יום במי ביהז"מ, וכל אדם יקבע לעצמו זמן אישון חברותא לאיזו איזו מוסכת או לחזור על איזה עניין, ומי שטוב בביהז"מ זה סימן שהוא בן עליה כל השנה. והלומד בימי בין הזמנים מקבל שפע מיוחד לכל השנה אף כמה שאין לו זמן, משום שהוא צ"ל לומדי ובכל יום השפע של אותו היום מתחלק בין כל לומדי התורה, וכשיש הרבה לומדים אז מגיע לו קצת מהשפע הזה, אבל בביהז"מ, שהלומדים מועטים, אז השפע והספיד שפילו בחלקו גדולים הרבה יותר. ועיקר העיניקים התפלה כמו בן תורה במניין, וכשמתחיל את היום בתפילה בתפניין וזמן קרי"ש עם ברכתיה זוכה להצלחה כל היום ומכלל ה'...

שאלה: מה היה אופן מנוחתם של גדו"י בביהז"מ? **תשובה:** אני יודע מה נהגו זקניי, **הרב אלישיב** בשנים הראשונות היה נוסע לנתניה או לאשדוד להיות ע"י הים. רבי חיים קניבסקי מביא בשם החזו"א שהיה הוא בריא לראש ולמוח, והחזו"א אף היה נוסע הרבה לים והיה נמצא במים רבע שעה ועוד חצי שעה בחול. ועד לא לפני הרבה זמן רבי חיים היה נוסע ב בוקר לים כדי להתאווור. ובשנים מאוחרות יותר הרב אלישיב היה נוסע בחופש בטלסטון לאויר ולשקט שיש שם, בהמשך נסע לבית בתו הרבנית אוריבך ע"ה. **רבי חיים קניבסקי** נח כמה שנים בצפת, וידוע שאף החזו"א נפש בצפת.

שאלה: מטבע הדברים בחופש חייבים תעסוקה כי אחרת הבטלה מביאה לידי שעמום והשעמום מביא לידי חטא,

מהי התעסוקה הכי טובה? **תשובה:** כל עוד שייך להעסיק את הילדים במסגרת הביתית זה הדבר הכי נכון הכי בריא והכי טוב ולא ייכשח לנצח, והרעיונות הם רבים כחול אשר על שפת הים ויש הרבה חנויות לצירות מאוד מעניינות שלא היו כלל כשאנו היינו ילדים, כמו הפלימוביל שיש היום גם ביצירות יש דברים משגעים, רק למצוא אותם. דוגמאות קטנות להכין עם הילדים סוגי מאכלי חדשים, ולפנינו ללכת לחנות קטנות מצרים בשביל המאכל, וכן לעשות ערב אפייה ולשחק עם הילדים. רבי חיים קניבסקי שחק הרבה בחופשות עם הילדים בכל סוגי המשחקים שהיו אז ויש אותם ג"כ היום, והעיקר להיות מתוכנן מראש.

שאלה: יש רבים שלא מצליחים להיות בתבונה ולא מצליחים לגמור את החודש, איך יוכלו לעלות על דרך המלך? **תשובה:** שמעתי מכמה וכמה אנשים שבמשך שנים חיו באופן לא מסודר והם נאלצו להתגלגל בגמח"ים, עד שבא בין הזמנים והם הקדישו זמן לעבור על כל ההוצאות שלהם בכרטיסי אשראי ובחשבונות הבנק והם גילו איך אלפי שקלים הולכים כל חודש לשטריות, ומכין הזמנים הם החלו להתנהג בצורה מושכלת ובריאה וזכו לצאת מסבך החובות, לכן בביהז"מ שאלם קצת עוצר ממרוץ החיים כדאי למצוא זמן בשביל עניין חשוב זה.

שאלה: על מה צריך להיזהר במיוחד כשהולך לים? **תשובה:** ים סוער או מקום שאין מצילים צריך להירות ושמירה על שומרה שכנסנו לשם. וצריך מאוד להיזהר בה כי כשאדם עושה דבר שהוא מסוכן ניתן רשות למשחית לקטרור ואפי' כשלא נגזר עליו להיזקק אם הוא נמצא במקום מסוכן הוא יכול להיזקק. ובפרט יזהר בשמירת הנפש שהוא הענינים שבקל אפשר להיפטר בזה במקומות כמו הדרכים לים. וכשהילדים הולכים לים יש לבדוק היטב כל הפרטים קודם ולהדריכם ע"כ בנועם.

שאלה: בימים אלו אנו אבלים על חורבן הבית ומתפללים ומיחלים שהמשיח יבוא ויגאל אותנו, וחובה עלינו לצפות ולייחל לבואו ובכל רגע הוא יכול לבוא באופן פתאומי בלי הכנה כלל, מה יהיה כשיבוא המשיח? **תשובה:** כתוב בספרים כי קודם שיבוא המשיח לא תהיה שום הכנה והוא יבוא בפתאומיות (ואם יבוא בזמנו אז אליהו הנביא יודיע ע"כ יום קודם לכן). קודם ביאת המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג (ויש קבלה של המהר"י"ל דיסקין בשם הגאון מוילנא שזה יארך 12 דקות, בזמננו בעידן האטום זה לא תמוה) ומטרת המלחמה היא להיפרע מהגויים ולהענישם עונש מרובה, וזו תהיה מלחמה אדירה שימותו הרבה מאוד גויים שעשו הרע בעיני ה', וכן ימותו רבים מאוד מפושעי ישראל וכן ימותו כל מי שלא רצה וציפה לבואו של המשיח.

והכמיון אומרים שבדורנו כל מי שהוא נשאר במסגרת של שתוי"מ כבר נקרא צדיק שישאר לביאת המשיח כי הנסיונות בחוץ כ"כ גדולים ובכ"י נשאר יהודי מאמר ושתוי"מ לכן כולם יהיו במאותו. וכיון לא יודעים לומר מי בדיוק לא המדינות הנקראות גוג ומגוג, ועיי' האותות והמופתים שיהיו באותה מלחמה יכירו וידעו כל יושבי תבל כי ה' הוא האלוקים, המשיח הוא ילוד אישה, אדם צדיק שנוגד מאיש ואישה וחי בינו. הוא עצמו כיום לא יודע מזה כלל ובזמן הגאולה הוא יקבל הוראה משמים להתגלות. הוא יודיע לעם ישראל שה' אמר לו שהוא המשיח וכל אומות העולם יכירו בגדלותו ועוצמתו. ובאופן טבעי בלי מלחמות הוא ישלח על כל העולם כעין שמעינו אצל שלמה המלך שמלך על כל העולם בלי שום מלחמה. מלך המשיח יריח את העוונות של כל אדם והיו בזיונות גדולים למי שעשה עבירה, כי כבר א"א לשוב בתשובה על מה שכבר עשה, כי התנאים והמצב ששתנה. כשיבוא המשיח אומות העולם לא ישנאו אותנו ולא ירעו לנו, לא יצטרכו צבא, המצב הכלכלי של כולם ישתפר לגמרי אנשים לא יקנאו ולא ישנאו אחד את השני, לא יהיה רעב או מלחמה, יהיה המון שלווה ורוגע לעבודת ה', הטבע של האנשים יהיה טוב ולא יגנבו ולא יגזלו וכן לא יעשו רע אחד לשני, וכל זה יהיה במהלך טבעי לחלוטין. באותו הזמן א"י שיקומו לתחייה כל ביהודים, וי"א שבתחילה יקומו לתחייה מעטים מאוד מגדולי הדורות כמו משה רבינו ואהרן הכהן, ועוד מעט צדיקים, ורק לאחר זמן של ארבעים שנה או בסיום הששת אלפים שנה יקומו כולם לתחייה. המשיח אם יבנה את בית המקדש (ונחלקו בזה אמתול). הקב"ה ישחט את היצה"ח. הרמב"ם כותב שאף אחד לא יכול לדעת מה בדיוק יהיה אבל זה רוח הדברים.

שאלה: ידוע שהחזו"א היה ממליץ לכל מי שיש לו חולשה או מתחים ללכת לחוף הים. מה הדברים המביאים שיש בהליכה לים? **תשובה:** ביקור בחוף הים מפחית מתחים ומוריד לחצים. ישנם רופאים הממליצים על ביקור בחוף הים עבור הסובלים מנידודי שינה. כל מה שנדרש הן 10 דקות בים, על מנת לספוג את הכמות היחידת הנדרשת של ויטמין D החיוני לחיזוק המערכת החיסונית ועוד. מי המלה מחטאים ומרפאים פצעים. הליכה בחול הים שהשיחה במי הים מסייעים מאוד לעור האדם ועוזרים לכל סוגי הבעיות הנפוצות שיש בעור. רופאים רבים ממליצים על טיולים ליליים לחוף הים עבור ילדים ותינוקות הסובלים מסטרידור (שיעול נבחני). ביקור בחוף ים משפר את היציבה. הליכה ברגלים יחפות על חול ים מגררת את אלפי קצות העצב בחר הרגל וקופות לנו להשקיע מאמץ התיישרות והתייצבות. היתרון הגדול של חול הים הוא הרכות שבו, המאפשרת שמירה והגנה על הברכיים והמפרקים. ביקור בחוף הים מקל על הסובלים מדלקות פרקים. מחקרים מראים כי ביקורים תכופים בחוף הים

הפחיתו את תחושת הנוקשות והכאבים של הסובלים. כמובן שבשעות היום יש להקפיד על מריחה חוזרת ונשנית של קרם הגנה עם מקדש של לפחות 30 SPF, על שתיה מרובה ועל ציות להנחיות המצילים: ים סוער או מקום שאין בו מצילים הסכנה בו מרובה מאוד. וכאמור לעיל, צריך מאוד להיזהר בזה כי כשאדם עושה דבר שהוא מסוכן ניתן רשות למשחית לקטרר ואפי' כשלא נגזר עליו להיזקק אם הוא נמצא במקום מסוכן הוא יכול להיזקק, ובפרט יזהר בשמירת הנפש, שהוא הענינים, שבקל אפשר להיכשל בזה במקומות כמו הדרכים לים. וכשהילדים הולכים לים יש לבדוק היטב כל הפרטים קודם ולהדריכם ע"כ בנועם. ויש להוסיף שכיום יש בדרכים כ"כ הרבה אסונות, ויש כמה סגולות מחז"ל להיצל מאסונות בטיולים וכדו': א. שילוו אותו כשיוצא. ב. יאמר במוצי"ש קודם הנסיעה פרשת וישלח עד חמישי. ג. יאמר פרשת העקידה. ד. ילמד קודם. ה. יתן צדקה קודם. ו. יניח ידו על המזוזה לפני שיוצא ויישא תפילה קצרה.

שאלה: הנה מגיעים ימי בין הזמנים איך עוברים את בין הזמנים בשלום בלי פגע **בשמירה על בריאות הגוף והנפש של ההורים והילדים?**

א. ביהז"מ הוא זמן של יצירת קשר עם הילדים שהופקדו ביד ההורים, ותפקיד ההורים בעולם לגדל ילדים בריאים בנפשם והוא חוב קדוש וחייב לבטל תלמודו בשביל זה. והנה כל השנה הוא במרוץ אבל בבין הזמנים מוטל עליו למצוא את הזמן ברוגע ובסבלנות לכל ילד בנפרד להאזין למצוקותיו; לדעת מה מפריע לו כל השנה; לשמוע אותו; לרדת לנפש ולא לשכוח לתת לו הרבה כבוד. וכשההורה מתמסר לילד ממילא הוא מחזיר נחת.

ב. צריך לשבת עם כל ילד וילד לעשות תוכניות יום יום, וסדר יום לכלל הילדים ולדבר על הכל מראש בפרטות. כמו"כ להסביר לילד מה עושים ומה קונים. וילד שמבקש לנסוע לטיול שאין באפשרותו להרשות לו את זה, נשב נשמע מה הוא רצה, נגיד לו מה האפשרויות ויחליטו ביחד, יש רצוי ויש מצוי וההתחשבות והשמיעה זה יותר מכל הטיולים. יש להטיל על כל ילד תפקיד בסדר היום, כגון: ילד אחד יעשה קיטנה, וילד שני יחליט מה משחקים, וילד שלישי יחליט איזה עוגה אמא תכין יחד עם הילדים, וילד אחד ייילך לקניות, ועוד ילד יהיה אחראי על הסדר וכל אחד יודע מה נרצך בביתו. וכשכותב הכל על דף מסודר העניינים נהיים יותר ויותר רגועים. ולכתוב על כל ילד כמה הוא מומחה ולהטיל עליו אחריות על זה ועיי' שמטילים אחריות באופן אוטומטי הילד יצליח, למרות שאפשר קצת לעזור לו, אבל לתת לו הרגשה ולהיות בטוח ביכולותיו.

ג. צריך לתת לילדים הגדולים עצמאות בתכניתו ובסדר היום, אך הם חייבים להיות חלק מסדר היום של הבית. וכמובן שהכל יעשה עיי' שישמרו על כבודם, ומידי פעם יגגלו עימם שיחה בארבע עיניים ויתפתו עצמם בפניהם ועיי"ה הם יפתחו בפניו. ויש להם לעשות ככל האפשר סדר יום הבנוי ג"כ מלימוד תורני אישי וחוויתי וילמד משהו שאוהב. ושיחיה בשמחה. ורבי גרשון אדלשטיין אומר שצריך גם להכניס הומור בלימוד, ויש לעשות עסק גדול מהלימוד שלו, ולדאוג שסיסים איזו מוסכת או אפי' פרק וכך יעשו לו סיום גדול ויהיה לו סיפוק אדיר. וישתדל ללמוד עם חברותא, ואפשר שהאח הגדול ילמד עם הקטן וכן עם אביו וכדו' ולפחות סדר אחד ביום ילמד כשעתיים, ואפשר מאוד לצמוח מלימוד בביהז"מ. כי כדאי להקדיש איזה זמן ביום ללימוד המוסר אפי' באופן משפחתי משהו מעניין. ומי שטוב בביהז"מ זה סימן שהוא בן עליה כל השנה. ויש להוסיף שישנם בחורים נורמליים לחלוטין שמשוועים למנוחה וחופש בלי לחץ של סדר יום, הם רוצים לישון ולישון כמה שבא להם, ולצערנו, גם לקום מתי שבא להם, ואפילו שפלעמים אז גובל באיבוד מ"ע דאורייתא קרי"ש בזמנה, וההורים מסכנים רוצים לראות את הנחת והם לא רואים, מה עושים? - דבר ראשון להיזהר לא להכניס את הבחור ללחץ ולא להביד בדרשות, אחרת הוא יפתח מרד וכלום לא יועיל. מה שכן יעשו, זה לא לתכנן עומת את הדברים החשובים, כמו שיקום להי"ל לזמן קרי"ש שהוא דאורייתא, וינהל איזה שהוא סדר יום, וברגע שיראה שבאים לקראתו ומוותרים לו על רוב הדברים, הוא בוודאי ישתדל לכה"פ בדברים שבאמת חשובים לנו להתאמץ, והכל יהיה בדרכי נועם. ובעזרת ה' בתחילת הזמן ירגיש רענונת וחשק להתחיל ברגל ימין.

ד. בבין הזמנים זה זמן ראוי להדק את הקשר עם הילדים, לתת להם כל ויחס של אמון ובטחון, למצוא זמן פנוי לשיחה בסבלנות עם כל ילד וילד, ועיי"כ לדאוג לקשר נפשי לעודד את הילד לא להישבר משום דבר גם אם חלה אצלו ירידה כי אין עלייה כשאין ירידה וכך צמחו כל גדולי הדור. היו להם זמנים של ירידה אבל דווקא מתוך הירידה הם צמחו והתעלו כי אחרי ירידה עולים יותר גבוה וזה נורמלי וכרצון ה'.

ה. ילד שעדיין ברשות ההורים ויש שליטה עליו לא לתת לו לטייל וכדו' בלי השגחה. יש שהקדישו זמן ביום לשירה והודיה משופתת ולאחמ"כ התפללו לה' כ"א כפי בקשתו וד"י נתן הרבה לקירבת אלוקים רוגע שלווה, ושהחור נעים.

ו. לתת לכל ילד תחושה שהוא בוגר ויודע להסתדר לבד גם במטלות וגם במריבות. והבעת אמון בלי עזרה של ההורים בדברים האלו יוצרים הרבה בטחון אצל הילד.

ז. אסור לא להראות שהוא מאכזב מילדו, ילד צריך להרגיש שמקבלים אותו בכל מצב ואין אכזבות. אפשר

